

*Устоз – муаллимсиз қолганда замон,
Нодонликдан қаро бўларди замон.
(Абдурахмон ЖОМИЙ)*

**ХОТИРА МУҚАДДАС-
УМР АБАДИЙ**

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ НОМИДАГИ ЖИЗЗАХ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА
ИНСТИТУТИ

ХОТИРА МУҚАДДАС– УМР АБАДИЙ

Ўзбекистон Халқ маорифи аълочиси, филология фанлари номзоди,
доцент

ИКРОМОВ ИСОМИДДИН ИКРОМОВИЧ

таваллудининг 70 йиллиги муносабати билан унинг ёрқин хотирасига
бағишланган эъозлаш мақсадида юзага келган эътироф ва эхтиром
мақолалар жамланмаси

“ЎЗБЕК ТИЛИ УСЛУБИЯТИНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ”
мавзусидаги Республика илмий – амалий анжуман материаллари

(1-китоб, 1 - шуба)

Тошкент
“VNESHINVESTROM”
2021

УЎК: 821.512.133КБК: 83.3(5Ў)

*Мазкур тўплам Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 2 мартдаги 78–Ф сон фармойиши билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси халқаро ва республика миқёсида ўтказиладиган илмий ва илмий-техник анжуманлар режаси”га киритилган буйруғининг 2-иловасига мувофиқ Абдулла Қодирий номидаги Жиззах давлат педагогика институтида Ўзбекистон Халқ маорифи аълочиси, филология фанлари номзоди, доцент **Икромов Исомиддин Икромович** таваллудининг 70 йиллиги муносабати билан унинг ёрқин хотирасига бағишланган “Ўзбек тили услубиятининг долзарб масалалари” мавзусидаги Республика илмий-амалий анжумани материалларининг I шубҳаси асосида тайёрланди.*

*Ушбу китоб орқали доцент **Икромов Исомиддин Икромович**нинг ҳаёт йўли, ижодий фаолияти ҳақида муайян тасаввур ҳосил қилиш мумкин. Зеро олим бундан кўп эътироф ва эҳтиромга лойиқ.*

Бош муҳаррир:

Ўзбек тили ва адабиёти факультети декани, ф.ф.номзоди
доц. в.б. **Сунатулла Сойипов**

Масъул муҳаррир:

Ўзбек адабиёти ўқитиш методикаси кафедраси мудири, ф.ф. доктори,
проф.в.б **Шоира Дониярова**

Тўпловчи ва нашрга тайёрловчи:

ЖДПИ доценти, ф.ф. номзоди **Нодира Соатова Исомиддиновна**
ЖДПИ доценти, ф.ф. номзоди **Сурайё Эшонқулова Исомиддиновна**
Тошкент вилояти Чирчиқ педагогика
институти доценти, ф.ф.ф.д. (PhD) **Шахло Ботирова Исомиддиновна**

Такризчилар:

Ўзбек тили ва адабиёти кафедраси мудири, ф.ф. доктори,
проф. в.б. **Усмонжон Қосимов**
Ўзбек адабиёти ўқитиш методикаси кафедраси катта ўқитувчиси
Муродулла Жўраев
Ўзбек адабиёти ўқитиш методикаси кафедраси ўқитувчиси
Паризод Туропова

Ушбу тўплам Абдулла Қодирий номидаги Жиззах давлат педагогика институти Илмий Кенгашининг 2021 йил 27 майдаги 9–сонли қарори билан нашрга тавсия этилган.

*Бировким қилса олимларга таъзим,
Қилур гўё Пайгамбарга таъзим.
Ҳадис ўлмиш Набийдан бўйла ҳадис,
Ки олим келди Пайгамбарга ворис.*

(Алишер Навоий)

*Ўзбекистон Халқ маорифи аълочиси, филология фанлари номзоди,
доцент
Икромов Исомиддин Икромович*

ЭСЛАШГА, ҚАДРЛАШГА АРЗИГУЛИК ИНСОН

*Шавкат Шарипов,
Абдулла Қодирий номидаги ЖДПИ ректори,
педагогика фанлари доктори, профессор*

Кимки одамларга ўргатиш учун илмдан бир бобни ўрганса, унга етмишта сиддиқнинг савоби берилади.

(Имом ад Дайламий)

Дарҳақиқат, инсон билим, ақлу идрок сабаб муҳтарам. Бугунда Жиззах давлат педагогика институти жамоаси томонидан 70 ёшга тўлиши муносабати билан хотираланаётган, кенг омма томонидан эътироф этилиб, эъзозланаётган, халқнинг фидоий фарзанди, чин инсон, ҳақиқий олим, филология фанлари номзоди, доцент Исомиддин Икромов чин маънода шундай эҳтиромга муносиб. Унинг ибратли ҳаёт йўли бунга далил.

Исомиддин Икромов 1951 йил Жиззах вилояти Жиззах туманида ишчи оиласида дунёга келди. Илмга бўлган интилиш уни Садриддин Айний номли Самарқанд давлат педагогика институтига етаклади. Ўқув даргоҳининг ўзбек тили ва адабиёти факультетини 1973 йил имтиёзли диплом билан битиргач, 1973 йил Жиззах шаҳардаги Алишер Навоий номли мактабда ишлади. У ўзини иқтидори, илми билан тез орада мактаб жамоасини хурматини қозонди. Бироқ унинг илмга бўлган чексиз муҳаббати, уни Жиззахдан Самарқандга кетишига Самарқанд илмий-адабий муҳитида камол топишига сабаб бўлди. 1975 йил Самарқандга қайтиб борган Исомиддин Икромов институтнинг ўзбек адабиёти кафедрасида иш фаолиятини давом эттирди.

Исомиддин Икромов профессор Ҳотам Умутов раҳбарлигида адабиётнинг танқидчилик соҳасида илмий иш устида ишлади. Узок йиллар самарали изланишлари натижаси ўлароқ 1988 йилда “Ҳозирги ўзбек адабий танқидида лирика масалалари (Ҳ.Ёқубов, С.Мамажонов, О.Шарафиддиновлар ижоди мисолида)” мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди. Исомиддин Икромовнинг адабиётшуносликнинг долзарб муаммолари, тўғрироғи лирикасининг синчи, танқидчи олимлар томонидан ўрганилиши масаларини ўрганиши ҳам унинг салоҳиятли олим эканлигини кўрсатади.

Исомиддин Икромовнинг “Ҳозирги ўзбек адабий танқиди” (1982) монографияси, “Адабиётшунослик асослари” (2001) ва “Янги педагогик технология” (2007) каби услубий қўлланмалари, шунингдек, қатор адабиётшунослик муаммоларини ўрганишга бағишланган 100 дан ортиқ мақолалари чоп этилган. Қолаверса унинг шогирдлари ва қизи Шахло Исомитдиновна (филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) бугунда адабиётшунослик оламида ўз ўрнига эгаллиги, Исомиддин Икромовнинг яхши устозлигига далолат.

Ушбу китоб синчи олим Исомиддин Икромов хотирасига эҳтиром кўриниши сифатида юзага келди.

ШОГИРД – ИШОНЧЛИ ДЎСТ

*Ҳотам Умутов,
СамДУ профессори, филология фанлари доктори,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийи*

*Агар шогирд шайхулислом агар қозидур,
Агар устоз андин рози – Тангри розидур.
(Алишер Навоий)*

Дарҳақиқат, Исомиддин менинг дуойимни олган, рози қилган иккинчи шогирдим. Шу ўринда айтишим керакки, “Адабий танқидда маҳорат масалалари” (1971-й) номли диссертация ёқлаганлигимдан сўнг, шу соҳада шогирдлар етиштиришга ҳаракат бошладим. Шогирдим Исомиддин талабалик давридаёқ адабий танқиднинг сирларига қизиқа бошлади. Шу билан бирга юзлаб лирик шеърларни ёд олди, уларнинг нозик жиҳатларини ўрганиб адабий тўғаракларда маърузалар қила бошлади. Шу меҳнатларини ҳисобга олиб, Исомиддин кафедра лаборантлигига ишга таклиф этилди.

Ўзбек тили ва адабиётининг ёш тадқиқотчиси Исомиддинга “Ҳозирги ўзбек адабий танқидида лирика масалалари (Ҳ.Ёқубов, С.Мамажонов, О.Шарафиддиновлар ижоди мисолида)” номли номзодлик диссертацияси мавзуси кафедрада тасдиқланди. Уни пухта ўрганди, тадқиқотларининг натижасини мақолаларда, илмий анжуманлардаги маърузаларида ёритиб борди ва меҳнатлари натижа ўлароқ муваффақиятли ҳимоя қилди.

Устоз-у шогирднинг севимли илмий мавзуларни тадқиқ қилиш йўлидаги илми бир-бирига яқинлаштирар экан, ака-укалик ришталарини ҳам юзага келтираркан. Натижада ўзаро ҳурмат ҳам, ёрдам ҳам, масъулият ҳам кучаяркан. Устоз шогирдидан ҳеч нарсасини аямас экан. Биринчи мисол келтираман: Исомиддин оиласи билан узоқ йиллар менинг Темир йўл районидаги уч хоналик квартирамда яшашди. Хотини яхши кўрган келинимга, фарзандлари невараларимга айланишди.

Илмнинг қудрати осойишталикка, яқинликка, меҳрга, ишончга, одамийликка олиб борар экан. Олим эзгу эътиқодга таяниб, илм нуруни шогирдига улашса, яхшиликдан яхшиликни ўстирса, ҳақиқий бахт-саодатга етакласа, унинг ўзиёқ илмини ибодатга айлантиради. Олимнинг илм ўрганиш, ўргатиш йўлидаги бутун ҳаёти ибодатга айланади. Ибодатга айланган устоз шогирднинг бу илми минглаб талабалар тарбиясига, уларнинг комил инсон бўлишларига, барокатли имкониятлар яратилиши шубҳасиздир. Ҳа, бундай ибодат ватандошинга, қардошинга қилинган ажру савобдир.

Исомиддиннинг кўплаб билмайдиган ва эътибор қилмайдиган, айтмаслигим керак бўлган битта майли бор эди: У бажарган ҳамма ишларни узоқ ўйлаб, сермулоҳазалик билан ҳал қилар, ҳеч кимга **озор бермас**, лекин **ўзига озор берган инсонларга** ҳам жавоб қайтармас, лекин **юрагига оғир олар** эди. Бундай **ичга олиш, қалбан куйиш** барча асабий сезгилар ичида яққол билинмайдиган энг нозиги, энг **оғиридир**. Тўғри, ҳаёт меҳнат, ғам, ташвиш ва қувонч, шодликлар билан яратилган.

Назаримда ўзгаларни дилига озор бермаган Исомиддин ўзига бўлган озорларни юрагига жуда оғир олдим, бу ҳолат умрини ҳам қисқартиришга сабаблардан бири бўлдимикин, деган ўй мени қўймайди. Шу боис, бу майл бошқаларда бўлмаслигигина, бўлса уни илмга, ишончга таяниб, ижодий қувватга айлантира олишларини, жудаям хоҳлайман. Илоҳо, Аллоҳим қўлласин!

Исомиддин ҳақида хотираларни қоғозга туширар эканман беихтиёр шу сатрлар ёдга тушади:

*Дейдилар, дунёда асли ким Азиз,
Айтдилар устоздир, устоз бегумон.
Сўнг айтдиларки, Азиз шубҳасиз,
Устозлар қадрига етолган инсон.*

Дарҳақиқат, Исомиддин устоз қадрига етолган яхши хислатли, содиқ ва меҳнатсевар шогирдим эди. Унинг билан соғлом ҳамкорлигимиз, устоз-у шогирднинг илмий иш юзасидан шерикчилигимиз кўпгина тажриба ва ғояларга, хулоса ва ихтироларга олиб келарди. Биргаликдаги илҳом бахш фаолиятимиз ҳаёт ва адабиёт, илм ва амалиёт сабоқларига дучор этарди. Улардан бир нечтасини Сиз билан баҳам кўрмоқни лозим кўрдим, балким ўқиётганларга асқотар, ёрдами тегар, баркамолликка етаклар:

1. **Меҳнат ва айшу ишрат.** Инсоннинг кўнглини фақат меҳнат-у машаққатгина пок тутаяди. Айшу ишрат, бойлик эса кўнгилни “занг” бостиради. Бири қалб кўзини очса, иккинчиси қалб кўзини ёпади. Бири қалби кенгликни, бағри бутунликни таъмин этса, иккинчиси қалби торликни, бағритошликни воқе қилади. Бири жаннатга, иккинчиси дўзахга асос яратади. Бири соғлик, омонлик келтирса, иккинчиси касалликни, ҳаловатсизликни келтирар экан.

2. **Буюклик қалб оловига боғлик.** Шоир Азиз Абдураззоқнинг “Ашуланинг манбаи” асари мен ва Исомиддин учун энг ёқимли, энг буюк асар. Олам моҳиятини ўзида жо қилгани учун бўлса керак. Мана у:

“- Менга ашула айтишни ўргатиб қўй, - дебди Обдаста.

Ўрганолмайсан, - дебди Самовар- юрагингда олов йўқ”.

3. **Устоз – йўлчи юлдуз бўлса...** Устоз йўлчи юлдуз бўлгандагина шогирд эл учун керакли кучга айланади.

4. **Умр мазмуни.** – умр, умрнинг мазмунини қандай тушуниш лозим? Устоз, одамнинг қандай яшагани маъкул дейсиз?

- Умр-киши туғилгандан то ўлгунича бериладиган вақт. Унинг мазмуни – сенинг ҳар кунги кашфингга, эзгулик яратиш йўлидаги меҳнатингга, қалбингдаги саховатни одамларга сочишингга қараб белгиланади. Ҳа, шоир айтганидек:

*“Қалб талпинар,
Ойлар, йиллар,
Тўсатдан тўхташ учун.
Ёзиш, ўчириш керак,
Ниманидир тушуниш.
Кимнидир кечириш керак,
Кимдан авф, ўтиниш.
Барига бугун улгур,*

*Эрта балки фурсат йўқ,
Чунки умр деганлари
Бамисли отилган ўқ.
Уни ўтда ёндириб қуй.
Дунёда қолиш учун
Сўнги соат –
Одамлардан
Розилик олиш учун”.*

5. Уста. – Ўз ишининг устаси деб кимни айтиш мумкин?

- Яратган нарсаларида ўзини такрорламаган, камолот сайин тинимсиз ўсишдан худди оқар сувдек тўхтамаган, фикран ва қалбан қалбакиликка, виждонсизликка йўл қўймаган, инсонлар бахтининг мукамал бўлиши учун доимо курашган одамни УСТА деб атаса арзийди.

Шоир Носир Хисравнинг ажойиб ва ҳақ байти бор;

*“Кимки шогирдликка чин дилдан шод,
Бир кун ўзи ҳам бўлгуси устод.”*

Исомиддин ҳам шу ҳақиқатга монанд инсон эди. Кўп йиллар Жиззахдаги педагогика институтида чин устозлик қилди. Кўплаб муносиб шогирдлар етиштирди. Шу сабабдан унинг ҳақидаги хотира абадий қолади.

ҲАЛОЛ ВА МЕҲНАТСЕВАР ИНСОН ЭДИ

*Ғофур Мухамедов,
Тошкент вилояти Чирчиқ ДПИ ректори,
Ўзбекистон фан арбоби,
химия фанлари доктори, профессор*

Дунёдаги барча неъматлардан фақат яхши ном қолади, ҳатто шуни ҳам қолдирилмаган одам бахтсиздир.

(Саъдий)

Ҳаётда шундай инсонлар борки, улар ҳеч қачон қаримайдилар. Улар ўзларининг чин инсоний фазилатлари билан яқинлари, ҳамкасблари, шогирдларининг қалбида абадий яшайди. Агар илм йўлини танлаган ва олимлик мартабасига эришган инсон бўлса, яратган илмий мактаби, кашфиётлари туганмас хазина каби ўз самарасини бераверади. Шундай инсонлардан бири Жиззах давлат педагогика институти “Ўзбек адабиёти” кафедраси мудир лавозимида ишлаган олим Исомиддин Икромов эди.

Мен Жиззах давлат педагогика институти ректори бўлиб ишлаб юрган кезларимда Исомиддин Икромов билан ишимиз тақозосига кўра ўқув, илмий-услубий, илмий, маънавий-маърифий соҳаларда кўп бора суҳбатлашганман. Ана шундай суҳбатлар асносида у киши менда масаланинг моҳиятига назар ташлайдиган, тизимли муаммоларни кўра оладиган ва уларнинг ечими бўйича

Ўзининг аниқ таклифларига эга, вазмин ва мулоҳазали инсон сифатида яхши таассурот қолдирган.

Исомиддин Икромовнинг кафедра мудири сифатидаги раҳбарлик фаолияти ҳам таҳсинга лойиқ эди. У раҳбарлик фаолиятига ҳам, жамоа билан ишлашда ҳам, ташкилий масалаларда ҳам муаммога доим илмий нуқтаи назардан ёндашарди. Бу эса унинг чин маънода зиёли ва олим киши эканлигидан дарак берарди.

“Фаннинг ҳаётийлиги ва абадийлиги шундаки, у бирор муаммони ечгунча, кун тартибига ўнлаб янги ва олдингисидан ҳам мураккаброқ вазифалар келиб чиқаверади. Шу йўналишда фан ва таълимнинг энг муҳим қонунларини, сирларини ихтиро қилади, бу янгиликлар инсониятнинг яшаш тарзига ўз ижобий таъсирини кўрсата боради”, деган гаплари Исомиддин Икромовнинг олим сифатидаги концепциясини белгилаб беради.

Исомиддин Икромов ўзининг бутун истеъдоди, куч-ғайратини ёш авлодга таълим бериш, одобли, ахлоқли, билимдон мутахассислар қилиб тарбиялашга, фан ва таълимни ривожлантиришга бағишлади. Шу боис унга институт жамоасидагилар ҳам, талабалар ҳам алоҳида ҳурмат билан муносабатда бўларди.

У илмий-тадқиқот ва таълим-тарбия билан бирга жамоат ишларида ҳам фаол қатнашарди. Фан соҳасидаги улкан хизматлари, мамлакатимизда олий ва ўрта махсус таълимни ривожлантиришдаги намунали ишлари, ташкилотчилик фаолияти учун у “Ўзбекистон халқ таълими аълочиси” унвонига ҳақли равишда сазовор бўлган эди.

Тақдирнинг ажойиблигини қарангки, бундан 20 йил муқаддам Исомиддин Икромов мен раҳбарлик қилган институтда ишлаган бўлса, бугун унинг қизи Шахло Ботирова ҳам мен бошчилик қилаётган Чирчиқ давлат педагогика институтида фаолият олиб бормоқда. Яхши инсондан яхши фарзандлар қолади. Шахло Ботирова ҳам бугунги кунда институтимизнинг энг фаол олима аёлларидан биридир. У ҳозирда институтимизнинг асосий стратегик илмий тадқиқот йўналиши доирасида “Адабий таълим кластерининг илмий-педагогик асослари” мавзусида докторлик (DSc) диссертацияси устида иш олиб бормоқда. Агар Исомиддин Икромов ҳозир ҳаёт бўлганида, фарзандларининг камолидан қувонган бўларди, албатта.

Яхши инсон, дилкаш суҳбатдош, маҳоратли педагог, зукко олим, ташкилотчи раҳбар сифатида Исомиддин Икромов хотирамиз, қалбимизда яшаб келмоқда. У бошлаган шарафли йўл ва эзгу ишлар бугун фарзандлари, шогирдлари, ҳамкасблари томонидан давом эттирилмоқда. Саъдий айтганидек, Исомиддин Икромовдан **яхши ном, яхши хотира, яхши фарзандлар, эзгу сўз қолди**. Шундай экан, Исомиддин Икромов том маънода жуда бахтли инсон.

ЭЗГУ СЎЗ ВА ЭЗГУ АМАЛ БОҚИЙЛИГИ

*Усмонжон Қосимов,
ЖДПИ Ўзбек тили ва адабиёти кафедре мудири,
Филология фанлари доктори, проф.в.б.*

Зеро, алломалар айтганидек, ким илм олса, унга амал қилса ва бошқаларга ўргатса, у одам қуёш кабидир, чунки у бошқалар учун зиё тарқатади ва ўзи ҳам зиёлидир.

(Ғазолий)

Нозик қалб инсон, етук адабиётшунос Исомиддин Икромовнинг қутлуғ 70 йиллигини хотирлаш – нафақат у туғилиб ўсган кўхна ва навқирон Жиззах воҳаси аҳли ва ижодкорлари, унинг яқинлари, дўсту шогирдлари учун, балки бутун республикамиз зиёлилари ва адабиёт мухлислари учун ҳам хайрли бир тадбирдир. Сермахсул ижодкор, илмий-эстетик дид – савияси баланд олимнинг ибратли фаолияти ва маъно-ҳикматларга бой ҳаётдан қимматли сабоқ олиш мумкин. Исомиддин Икромов, энг аввало, ота-она дуосини олган ва устозлар меҳрини қозонган бахтли инсонлардан бири эди, десак хато бўлмас.

Дарҳақиқат, Исомиддин Икромовнинг жамият ва инсон ҳаёти, тақдирига масъул, кенг дунёқарашга эга бир шахс, ўз касбига ҳамиша юқори профессионал нуктаи назардан ёндашадиган, таълим-тарбия жараёнининг жонқуяри, моҳир педагог бўлиб етишишида Орифжон Икромов, Ботирхон Валихўжаев, Исомиддин Салоҳий, Муслиҳиддин Муҳиддинов ва Ҳотам Умуров сингари республикамизда танилган йирик устозларнинг раҳнамолиги билан бирга жўшқин ва мураккаб кечган адабий ва илмий муҳитнинг ўрни катта бўлганлиги айни ҳақиқатдир. Мутафаккирлар таъкидлашича, инсон буюклиги ва бебаҳолиги, аввало, унинг ақл-идрок ва тафаккур соҳиби бўлганида, ўша шуурий қудрат билан воқеа-ходисаларнинг туб моҳиятини англай олишида, соғлом фикрлаш қобилиятида кўпроқ жилваланади. Исомиддин Икромов эришган инсоний комиллик замирида ҳам, энг аввало, унинг меҳнатсеварлиги-ю фидойилиги ва фикратидаги тийраклик ва нозиктаъблиги билан бирга камсуқум ва камтарлиги ҳам мужассамлашганига кўплар ҳавас қиларди. У ана шундай олижаноб инсоний фазилатлари, ижодий мушоҳадакорлиги ва кенг фикрлиги билан ҳам замондошлар, айниқса, миллий ва умуминсоний қадриятларимиз руҳида улғаяётган умидли ёшлар кўз олдида етук бир устоз-мураббий сифатида таассурот қолдирган десак, ҳақиқатга хилоф бўлмайди.

Бизга маълумки, комил инсон унинг билим даражаси билангина белгиланмайди, балки ундаги одамларга бўлган меҳр-эътиборли муносабат ва самимий ҳис-туйғулари билан, яъни унинг юксак ахлоқи билан ҳам белгиланади. Зеро, етук олимлик ва одамийлик фазилатларини таъминловчи муҳим омиллардан бири ҳам бу – инсонларга ғамхўрлик ва эътибор кўрсатишда намоён бўлади. Ҳассос адабиётшунослардан бири бўлган Исомиддин Икромов табиатида ҳам чинакам олимларга хос меҳр-оқибат, фидойлик ва зийраклик устувор эди. Аслида, ҳақиқий билим ва донишмандлик замирида ўткир ақл ва мушоҳада билан

йўғрилган некбин тафаккур, айна вақтда, ҳаётга ва одамларга оқилона муносабат мавжуд бўлади. Айниқса, ёшларимиз маънавияти, маданиятини юксалтириш, уларда эзгулик, одамийлик, бағрикенглик каби фазилатларини шакллантириш ва келажакка муносиб етук шахс сифатида камол топишини таъминлаш ана шундай фидоий устозлар фаолиятининг асосий мазмунини ташкил этади.

Танқидчи ва адабиётшунос сифатида Исомиддин Икромовнинг қизиқиш доираси кенг бўлган. Унинг салмоқли илмий-ижодий ишлари, жумладан, қатор монографик тадқиқотлари адабиётшунослик ва маънавиятимизда муносиб ўрин тутди. Олимнинг адабиётшунослик фаолияти ҳақида фикр юритишдан олдин илм ва ижодда мавзу-муаммолар муҳимлиги хусусида ҳам тўхталиш жоиз. Халқ иборасидан фойдаланиб, “*Сен менга танлаган мавзуингни айт, мен сенга қандай ижодкорлигингни айтаман*”, дейилса ҳам хато бўлмайди. Собиқ шўро даврида Адабиёт ва Санъат ҳукмрон мафкуранинг содиқ дастёри, бир винти-мурватига айланганидек, Танқид-Адабиётшунослик ва унинг мавзулари ҳам, асосан, мафкура ва сиёсатга бўйсундирилган. Мустабид тузум мафкурасига мос “Адабиётнинг партиявийлик принципи”, “Соцреализм методининг буюклиги” ёхуд “Адабиётда – коммунист образи”, “Доҳий сиймоси” ва “Революционер образи” каби сиёсий мавзулар, аслида, сунъий кўпиртирилган, баландпарвоз шиорлар эканлиги эндиликда аён.

Исомиддин Икромовнинг кўп йиллик илмий изланишларининг самараси бўлган ва 1988-йили муваффақиятли ҳимоя қилган “Ҳозирги ўзбек адабий танқидида лирика масалалари (Ҳ.Ёқубов, С.Мамажонов, О.Шарафиддиновлар ижоди мисолида)” номли диссертацияси бадиий ижод ва танқидчиликнинг долзарб муаммоларига бағишлангани билан ҳам жамоатчилик эътиборини жалб этади¹. Олимнинг докторлик иши “Маънавият, бадиият ва тарихий шахс сиймоси” мавзуси ҳам истикболли ва муҳимлиги шубҳасиздир. Ёхуд “Ҳозирги ўзбек адабий танқиди” (1982) монографияси, “Адабиётшунослик асослари” (2001) ва “Янги педагогик технология” (2007) каби услубий қўлланмалари, қолаверса, қатор проблематик мақолалари мисолида ҳам бунга амин бўлиш мумкин. Турли йилларда яратилган бу асарларида адабиётимизнинг улкан чинорлари Ғафур Ғулом, Ойбек, Ҳамид Олимжон, Миртемир, Зулфия, Асқад Мухтор каби устозлар ва уларга издош ёш ижодкорларнинг бетакрор шахси ва ўлмас асарлари хусусида бугунги бадиий-эстетик тафаккур юксаклигида туриб фикр юритилгани уларнинг характерли жиҳатидир.

Исомиддин Икромов таъкидлаганидек, ўзбек адабиёти, хусусан, шеърляти 60-70-йиллардан эътиборан ҳаётга янги тафаккур билан ёндашувчи ёрқин услуб кириб келгани, лирикада изчил реализмга хос тимсол, фазилатлар кенг ўрин эгаллаганига эътибор ортганлиги билан бирга, унинг ҳаётбахш илдиз-манбалари ҳам чуқур ёритилиши таҳсинга лойиқдир.

Эътироф этиш керакки, XX аср ўзбек шеърляти тадрижи ва етакчи ғоявий-бадиий хусусиятлари О.Шарафиддинов, С.Мамажонов, И.Ғафуров, Н.Шукуров, Н.Раҳимжонов, Б.Акрамов, О.Абдуллаев, Қ.Йўлдошев, Я.Қосимов, А.Сабирдинов,

¹Икромов И. Ҳозирги ўзбек адабий танқидида лирика масалалари (Ҳ.Ёқубов, С.Мамажонов, О.Шарафиддиновлар ижоди мисолида). Филология ф.к. дисс. Самарқанд.1988.

У.Ҳамдам, Ш.Ҳасанов, Б.Норбоев каби мунаққидлар томонидан кенг ўрганилган. Аммо ўша йиллардаги танқидчиликдаги айрим нуқсонлар барҳам топгани йўқ. Натижада танқид ва адабиётшуносликда депсиниш ва бадиий ижод табиатини тушунмасликдек салбий ҳолатлар тез-тез учраб туради. Адабий жараёнга баҳо беролмаслик ва таҳлил маҳорати етишмаслиги оқибатида айрим танқидчилар бадиий асарни ўрганишда унга бадиий ижод қонуниятлари асосида эмас, балки схематизм ва қолипбозлик талаблари билан ёндашади².

Исомиддин Икромов тадқиқотида тўғри кўрсатилганидек, 1970-80 йиллар танқид ва адабиётшунослик ҳам анча фаоллашди ва ижобий ўзгаришлар рўй бера бошлади. Бу давр ўзбек танқидчилиги ривожига йирик танқидчи ва адабиётшунослар қаторида профессор О.Тоғаев, Н.Худойберганов каби ҳозиржавоб мунаққидларнинг ҳам муносиб ҳиссаси бор. Бироқ улар ҳозиржавоблик билан ёзган асарларида мунозарали ўринлар, бирёқлама фикрлар ҳам кўплаб учрайди. Шу боис ҳам О.Тоғаевнинг А.Ориповнинг “Аёл” шеъри ҳақидаги мақоласи, Н.Худойбергановнинг Э.Воҳидов, А. Орипов ва Ў.Ҳошимовлар ижоди ҳақидаги аксар мақолалари китобхонларнинг ҳам ҳақли эътирозига сабаб бўлгани бежиз эмас. Аслида, адабиётимизда муносиб ўрин тутган “Аёл” шеърида ўзбек аёлининг вафо-садоқати ва тоғдай сабр-бардоши теран ифодаланиши билан бирга унда даврнинг улкан фожеаси ҳам чуқур акс эттирилган. Бу ҳақиқатга, айниқса, Иккинчи жаҳон урушидаги ғалабанинг 75 йиллиги муносабати билан ўтказилган муҳим тадбир ва анжуманлар, қолаверса, бир гуруҳ истеъдодли санъаткорлар томонидан яратилган “Илҳақ” номли бадиий фильмни кўрган минглаб томошабинлар ҳам чуқур ишонч ҳосил қиладилар.

Чиндан ҳам, И.Икромов таҳлил этганидек, XX аср ўзбек шеърияти ҳам ўзининг кўплаб ёрқин истеъдодлари билан ажралиб туради. Ана шундай нодир талант соҳибларидан бири Ўзбекистон Қаҳрамони Эркин Воҳидовдир. Бу ҳақиқатни атоқли адабиётшуносларимиздан бири – Ўзбекистон Қаҳрамони Озод Шарафиддинов ҳавас билан шундай эътироф этади: “Ҳеч иккиланмай, комил ишонч билан айтиш мумкинки, Эркин Воҳидов ҳозирги ўзбек шеъриятининг кўрки ва фаҳри. Бу фикрда заррача муболаға йўқ”³. Минглаб китобхонлар кўнглидаги бу яқдил ва муштарак фикрлар Исомиддин Икромовнинг тадқиқотида ҳам етарли даражада далиллаб берилган.

Аммо танқидчилигимизда А.Орипов ижодига нисбатан бўлганидек, Э.Воҳидов ижоди ҳақида ҳам номақбул фикрлар билдириш ҳолатлари бўлди.⁴ Масалан, юқоридаги юксак эътирофларга зид ўлароқ, таниқли танқидчи Н.Худойберганов фикрича, Э.Воҳидов “Ўзбегим” (1968) қасидасидан сўнг ўтган ўн йил давомида бирон муҳим асар яратмаган эмиш. Ажабо, шеърият ихлосмандлари ва ҳассос танқидчиларнинг ҳам самимий эътирофига сазовор бўлган ва дунё тилларига таржима қилинган “Инсон” қасидаси, “Кўллар”, “Биз ишляпмиз”, “Учи тугик дастрўмол”, “Ҳозирги ёшлар”, “Руҳлар исёни” каби етук асарлар худди шу даврда яратилган-ку. Ижод аҳли бу дostonни “бугунги лирик тафаккурнинг

² Қосимов У., Абдуллаев О. Адабиётга қаҳр эмас, меҳр керак // Шарқ юлдузи. №11.1987.

³ Шарафиддинов О. Ҳақиқатга садоқат. –Т.: 1989.

чўққиси”⁴ деб таърифлашади. Шеърият ривожига улкан ҳисса қўша олган Эркин Воҳидовдек нозиктаъб шоир ва унинг лирик қаҳрамони ҳақида юқоридагидек беписандлик билан фикр юритиш бирёқламалик эмасми? Айрим калтабин мунаққидларнинг ноҳақ камситишларига қарамай, Эркин Воҳидов ижоди, шубҳасиз, ҳозирги ўзбек адабиёти ривожига алоҳида ўрин тутади. Айниқса, ғоявий-бадий мукамаллиги, гўзал шакли, мусиқийлиги билан ажралиб турувчи соҳир шеърияти ва дostonлари аллақачон халқимизнинг маънавий мулкига айланиб, унинг тафаккурини беқиёс бойитиб келмоқда. Бундай мисоллар ҳам И.Икромовнинг адабий-танқидий асарлари бугунги кун билан ҳамоҳанг ва ҳамнафаслигини кўрсатади.

Исомидин Икромов 1994-йилдан Жиззах ДПИ ўзбек адабиёти кафедрасида фаолият бошлаб, декан муовини, мудир лавозимларида сидқидилдан меҳнат қилди, ўзининг ташкилотчилик иқтидорини ҳам намоён этолди. Биз каби тенгқурлар Исомидин Икромов билан 24 йиллар бирга ишладик. Адабий кечаларда, нуфузли анжуман-давраларда, янги асарлар ва илмий ишлар муҳокамасида қатнашиб, фикрларимизни билдирдик. Пахталарда, кўнгилли сафарларда, тўй-ю маъракаларда қатнашдик. Дўсту қадрдонлар билан бирга қувончли кунларимизни нишонлаб, ҳаётимизга шукроналар айтиб, сархуш дамларимиз ҳам кўп бўлган. Бироқ шунча йил давомида бирор марта ҳам Исомидиннинг нозиктаъб меъёр ва масъулиятни унутиб, ортиқча ҳиссиётга берилгани ё ножўя фикр билдирганини, ёхуд бирон ноўрин сўзи-ҳаракати билан кимнидир кўнглини ранжитиб қўйганини кўрган ё эшитган эмасмиз.

Исомиддин Икромовнинг катта бир бахти-солиҳ фарзандлари, азиз неваралари ва у кишини узоқ йиллар давомида ҳаётда ҳам, ижодда ҳам нозик тушуниб ва ҳамиша қадрлаб-ардоқлаб келган сабр-тоқатли умр йўлдоши. Бу садоқатли аёл ва мушфиқ онанинг ҳамиша Исомиддин Икромов билан яқдил-ҳамфикр эканлиги олимга руҳий мадад бўлганига кўп бора гувоҳ бўлганмиз. Умр йўлдоши Гулбаҳор икковлари ҳамма болаларини ўқимишли ва касб-хунарли қилишди. Улар, энг аввало, ота-оналари орзу қилганидек муносиб фарзанд бўлиб, ўзларининг меҳнатсеварлиги, самимияти, ақлу-одоби ва меҳру оқибати билан эл орасида обрў топмоқда. Айниқса, бугунги етук олимларимизнинг бир вакили бўлган Шахло ота-оналари изидан бориб, Адабиёт соҳасида жиддий изланишлари натижасида номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилиши адабиётшуносликка муҳим ҳисса бўлиб қўшилди. Бу ижодий ютуқ нафақат институтимиз жамоасини, балки устоз Ҳотам Умутов айтганидек, Исомиддин Икромов орзу-васиятини бажо келтириб, унинг ва боболарининг ҳам руҳларини беҳад шод этганлиги билан ибратлидир. Тадқиқот ишларини самарали давом эттираётган Шахло⁵ келгусида ўзи каби изланувчан, салоҳиятли ёшларимиз каби бутун халқимиз ва Президентимиз орзу қилаётган Учинчи Ренессанс пойдеворини яратадиган ижодкорлардан бири бўлишига умид боғлаш мумкин. Бу каби

⁴ Иброҳим Ғафуров. Шарқ Прометейи. Эркин Воҳидов. Шарқий қирғоқ. –Т., 1981.

⁵ Ботинова Шахло Исомидиновна. Ҳозирги ўзбек романларида бадий психологизм. Автореф. дисс. –Қарши: 2019.

умидбахш воқеалар ҳам азалий ҳақиқат, яъни эзгу сўз ва эзгу амаллар ҳамиша барҳаётлигига ишончимизни янада мавжлантириб, барчамизни эзгуликка даъват этиб туради.

ОТА Эссе

*Зулфия Пардаева,
ЖДПИ профессори,
филология фанлари доктори*

*Олимнинг обиддан фазли худди ойнинг бошқа юлдузлардан фазлига ўхшайди.
Албатта, олимлар пайгамбарларнинг меросхўрларидир.*

(Абу Дардо розияллоху анху)

Инсон ҳаётда ҳамиша кимгадир ишониб, кимгадир суяниб яшайди. Оила деб аталмиш кўрғонда ҳар кимнинг ўз ўрни бор. Ота мисли бир боғбон: оиласи - боғидаги гуллару майсаларни, ниҳоллару дарахтларни парваришлайди, Она эса қуёшдай тафти билан оиласига меҳр беради. Ким бўлишидан қатъи назар оила аъзолари оиланинг сарбони - отага бошқача ишонч, бошқача меҳр билан интилади, ишонади, суянади. Шуларни ёзар эканман, кўз олдимга отам келди. Отамнинг нурли сиймоси, дуога очилган қўллари...

Отанинг қўллари... Мажозий маънода ҳам отанинг қўллари ҳамиша очиқ бўлган – сахий, меҳрибон; отам ҳамиша ҳаммадан олдин, ҳатто ёш болакайга ҳам шошиб салом берадиган, жаранглаган “Ассалому алайкум” деган каломи бутун бани башарга соғлик, омонлик тилагандай хотирамда жаранглайди.

Отам!!! Дадажоним... Мен эсимни таниганимдан отамни давлат хизматида эслайман. Мен туғилганимда отам 49 ёшда эканлар. Бир этак фарзанднинг отаси, тиниб тинчимайдиган, ҳамиша покиза, бир умр Жиззахнинг сув тизимини бошқарган отам ҳаммага “Бўриев” бўлиб танилган эди. Отам Жўра Бўриевич бўлиб Жиззах туман сув хўжалигини бошқарган. Ҳатто онамнинг яқинлари дадамни орқаларидан “Бўриев куёв”, “Бўриев почча” деб эъзозлашарди.

Дадам, дадажоним бизларни еру кўкка ишонмасдилар, қизлари-ю ўғилларини бирдек суюб, бирдек яхши кўрардилар. Ҳозир “отам” деб ёзпману, кўнглимда “дадажон” деб шивирляпман. Гўё дадажонимнинг тонг саҳарда “Аллоҳим” деган пичирлашлари субҳнинг сукунатида қайта жаранглагандай... Ҳа, ҳа... дадам яшириб Аллоҳга тавалло қиларди. Динсизлик даврида Аллоҳга сиғиниб, номини зикр қилиб яшаш дадажонимга осон бўлганмикан? Қўллари дуода, қалбларида, тилларида зикр, Аллоҳга тавалло...

Бир умр чўнтагида фирқа билетини кўтариб юрган, келиб чиқишини, оталари кимлигини ҳатто бизларга пичирлаб бўлса ҳам айтмаган, замонанинг шу зайилда кетишидан кўрққан, шўролар томонидан кулоқ қилинган бойнинг ўғли Жўрабой Бўриев - менинг дадам етти пушти тугул бир пуштини фарзандларига танитмаган,

айтмаган, бизнинг оғзи бўшлиқ қилиб гуллаб қўйишимиздан, тақдиримиздан кўрққан. Эсимни таниб, суриштира бошладим. Ҳартугул отамнинг яқинлари бор. Пичир-пичирлар, шивир-шивирлар бор бўлсин.

Яратганнинг инъоми – қут-баракот, қўли очик сахийлик, тўғрилиқ, одамларга меҳр, маърифатга ташналиқ бизларга кимлигини билмай ўтган боболаримиздан ўтган бўлса, ажабмас.

Онамиз отамизнинг гапларини гап деган, ишларини иш деган, “топганларини” тугиб, бирларини минг қилган аёл – жаннати онамиз биз қизларга “эрнинг пири бор” деб ўғит берган мухтарама волидамиз отамизнинг уйдаги иш бошқарувчилари эди. Дадамизни, бизларни оқ ювиб, оқ тараган онамизнинг бир оғиз “Дадаларинг!” деган хитобидан уйимиз саранжом-саришта, озода, ҳамма ишлар бадастир, уйга вазифалар бажарилган, ҳамма уйда, чойнакда чой қайнаган, қозонда овқат пишган... бутун уй дадамизни кутардик.

Ҳозирги Жиззах шаҳар ҳокимияти биноси ўрнида “Райводхоз” деб юритиладиган дадамнинг ишхонаси бўларди. Иш куни 9.00 да бошланиб 18.00 тугарди. Сел келиши, сув билан боғлиқ муаммолар бўлмаган куни дадам уйга ҳамиша ўз вақтида қайтарди. Ажабо, ўша вақтлар давлат хизматчиларининг иш вақти белгиланган тартибда кечаркан, тушга ўхшайди. Мажлис деган вақт ўғриси ўшанда ҳисоб-китобли эканми, ҳарқалай одамлар ИШЛАРДИ.

Отам ҳам, онам ҳам маърифатга ошно эдилар. Бизларга қўйган талаблари қатъий: Ўқиб одам бўлиш керак! Олий маълумот олиш ҳаммамиз учун мажбурий эди. Онам бизни олий таълимга тайёрлаган уйдаги “репетиторимиз” эди. Куннинг иккинчи ярмида онажонимиз назоратида дарс тайёрлаш бошланарди. Ажабо, ишдан қайтган отамизга, онамиз таъбири билан айтганда, “ахборот бериларди”.

Йиллар ўтган сайин, дадажонимнинг сиймолари ёрқинроқ, хотиралар тиникроқ бўла борар экан, бир умр бизни ардоқлаган, бирон марта ҳам ноўрин койимаган, овоз кўтариб қаттиқ гапирмаган ОТАМИЗ етишмаётганини сезаман. Ҳар бир фарзандини кўз қорачиғидек асрашни ҳоҳлаган, набиралар истаги ва хоҳиши боболари учун қонун бўлган ДАДАЖОНИМ етишмаётганини сезаман. Тошдан қаттиқ бошим тақдир силсилаларига учраганида, ечимсиз ўйлар туғила берганида маслаҳатгўйим ДАДАЖОНИМ етишмаётганини сезаман.

Институтни олий даргоҳ, педагогларни фозил одамлар деб билган отажоним, менинг касбим билан ич-ичидан фахрланарди.

Энг сўнгги нафақаларини номзодлик диссертациям авторефератини чоп эттиришга атаган отам дуолари мени олим қилган бўлса, ажабмас. Ҳамиша одамохун, меҳрли, ҳеч қачон кек сақламаган, манманлик қилмаган, ҳокисор отам, жанггоҳлардан жони омон қайтган, Сталинград остоналари қирғинлари даҳшатини хотирасида олиб юрган, бутун ҳаёти сабрга айланиб кетган, сўнгги пайтлар партбилет ўрнига фаришта кетган синглим Фароғатнинг суратини чап кўкрак чўнтагига солиб юрган отам фарзандлар доғини кўтара олмади.

Менинг югур-югурларим, чопа-чопларим ташвишларини акамга юклаган отам номзодлик ҳимоямдан сал ўтмай, онамизни бизга омонат ташлаб бандалиқни бажо келтирдилар.

“Отам қандай одам эдилар-а!!!” – деган ўй-хаёл ҳамиша қалбимни юксалтиради. Кўксилари тўла орден-медаллар, “Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ирригатор” унвони соҳиби бўлган отажонимнинг асли улуғ мартабалари – ИНСОНИЙЛИК эди.

Қизлик бурчимнинг атига бир қисмини бажардимми деган савол руҳимга урилганда, фарзандлари учун қуюнган, заррадек ютуқлари учун суюнган оталарни кўрганимда, отамнинг, отажонимнинг томирларимизда жўш уриб турган ҳаёт чашмалари гўё “Отангиз барҳаёт!” дея садо берарди.

Бир кам дунёнинг камликлари отагинамнинг оталик меҳрлари билан тўлиб кетди. “Набираларим ҳақи” деб ҳар ҳафта бозорлик олиб келган отам ва онамнинг кириб келиши уйимизни шодликларга тўлдирмасмиди?!

Кўнгил дунёимга бугун ота-онамдек меҳрибонларим етишмайди. Беихтиёр ҳаёлимга бир замонлар битган шеърим қуйилади:

*Менинг бир Аллоҳдек суювчим йўқдир,
Менинг бир отамдек йўқловчим йўқдир,
Менинг бир онамдек қуювчим йўқдир,
Оҳ, кеча, сўровинг бағримга ўқдир!*

Ўзимнинг тақдиримга Аллоҳ шундай мўътабар, мукаррам ота-оналарга қиз бўлиш насиб этганми ёки ҳамма оталар ҳам шунақами, ҳаёт йўлимда яна бир отамга ўхшаш, фарзандларига жони фидо отанинг оталик бурчини нақадар шараф билан ўтаганини гувоҳи бўлиш насиб этди.

Баҳор эди, шекилли. Бир куни эрталаб хонамга адабиётшунос устоз Исомиддин Икромов қизи Шахло билан кириб келишди. Ҳурмат кўрсатиб кутиб олдим.

Қизим Шахлонинг илм қилишга ҳоҳиши баланд. Устозим Ҳотам Умуровга мурожаат қилгандим. У киши сизни тавсия қилдилар.

Мен устоз Ҳотам Умуровни забардаст, қалами ўткир адабиётшунос деб билардим, менга билдирилган ишонч мен учун ҳам фахрли, ҳам қадрли эди. Рози бўлдим.

Мен устоз Исомиддин Икромовни адабиётшунос сифатида билардим, бир неча марта ўқув ишлари проректори Баҳром Мамажонов бошчилигида дарс таҳлилига киргандик, қуюнчаклик билан талабаларга дарс беришларининг шоҳиди бўлгандик.

Адабиётчилар том маънода мушоҳадага берилувчан, баҳсга ўч, ҳақиқатпарвар бўлганлигидан институтимизнинг ўзбек адабиёти кафедрасида билими зўр, қалами ўткир, адабиётшунослик оламида ўз ўрнига эга мутахассислар фаолият юргизишар эди. Улар билан елкама-елка ишлаш, маълум муддат кафедранинг бошқариш Исомиддин Икромов домлага ҳам насиб этган экан, тенглар ичра тенг бўлиб вазифаларини бажарди.

Ўша кундан бошлаб Исомиддин Икромовнинг янги жиҳатларини кашф қила бошладим. Менинг наздимда устоз бир поғона юқорига кўтарилдилар. Бу домланинг оталик мақоми эди. Бу мақомда энг юксак туйғулар мужассам эди: оталик меҳри, бурчи, ворисийлиги. Устознинг бахти бор экан, қизи Шахло ота касби – адабиётшуносликни танлабди. Оддий адабиёт ўқитувчиси эмас, илм

йўлида заҳмат чекиб, азоблари-ю қувончларини туйиб илм қилиш йўлини танлабди. Ўртамиёна бўлиб юришни эмас, ўз қарашларига эга, айтар сўзини ботиниб айта оладиган, ўз соҳасини тушунадиган илм йўлини танлабди. Шунга мос мавзу: “Ҳозирги ўзбек романларида бадиий психологизм”га қўл урди. Тадқиқот объекти сифатида Улуғбек Ҳамдам романлари танланган.

Улуғбек Ҳамдам ижодининг серқирра эканлигини, у ҳали адабиётшунослар томонидан “ўқилмаган китоб”дек ўз тадқиқотчисини кутаётганлигини устоз Исомиддин Икромов англаган.

Адабиёт оламидаги сара асарларни танлаш, ёзувчи услубини аниқлай билиш, адабий жараёнларда кечаётган ўзгаришларни пайқай олиш ва уни идрок этиш учун том маънодаги адабиётшунослик илми керак. Исомиддин Икромов Шаҳлога ҳаммаслак ота, ҳамфикр устоз бўлди. Тадқиқот мавзуси танланди. Илмий мавзунинг тўғри танланиши – бу тадқиқотчининг биринчи ютуғи, мавзу бўйича илмий раҳбарни тўғри танлаш – бу иккинчи ютуқ.

Мен бир адабиётчи сифатида Улуғбек ижодининг ихлосманди эдим. “Мувозанат” романи чоп этилганда 1 кечада ўқиб чиқиб, йиғлай-йиғлай “Улуғбекнинг бадиий олами” деб номланган эссени ёздим. Шаҳло танлаган мавзу Улуғбек Ҳамдам романилари мисолида эди. Тадқиқот объекти ҳам, предмети ҳам тўғри танланган эди. Ўз фикр-мулоҳазамни баён этганимда Исомиддин Икромовнинг ота сифатидаги қувончини кўрдим. Чунки устоз ворисийлик ниҳолини қадаган эди. Устознинг қалбидаги шодликни ўқиш учун кўп нарса керак эмас эди.

Биз билган Исомиддин Икромов бу фоний дунёнинг ҳаю-ҳавасларига меҳр қўймади, кўнгил бермади, аммо Аллоҳ берган неъмат – оиласини, фарзандларини қадрлади, ўз касбини севди, эъзозлади. Шу касб орқасидан ном топди, шаън қозонди, обрўли бўлди, оила тебратди. Шу сабабли Шаҳлонинг илк ютуқларидан кўнгли тўлди.

Ҳаёт агар силлиқ, бир текис йўлдан иборат бўлганида, аллақачон кўпчилик тойиб кетган, ҳаёт издан чиққан бўларди. Ҳаётнинг нотекис йўллари бизга йиқилганда оёққа туришни, сирпанганда муаллақ қолишни, яна олға юришни ўргатди. Худди “Мувозанат”даги Юсуф сингари мувозанатни ушлашни ўргатди.

Ҳаёт палақмон тоши сингари Шаҳлони турли маконларга, турли ҳолатларга отди, ҳар хил вазиятларга, синовларга солди. Аммо Аллоҳ йўл берди. Ота дуоси Яратганга етди. Турмуш ўртоғи ҳарбий бўлгани учун хизмат юзасидан Чирчиқ туманига ишга юборилди. Тошкент вилоят Чирчиқ давлат педагогика институти очилди. Институт ректори, профессор Ғофуржон Мухамедов суҳбатидан ўтган Шаҳло тугалланган диссертациясини ҳимояга олиб чиқиш шарти билан ишга қабул қилинди.

Мен шунда ниятнинг поклигига яна бир бор шафе келтирдим. Ҳам ота, ҳам устоз сифатида Исомиддин Икромовнинг нияти пок, орзуси осмон қадар эди. Йиллар давомида устознинг руҳидаги ўзидан, меҳнати маҳсулидан қониқиш туйғусини сезмаслик мумкин эмас эди. Устоз илмининг ворислари – талабалар қаторида ўз фарзанди давом эттирса, ундан ортиқ бахт борми? Бахт нашидаси Исомиддин Икромовнинг ҳам ботини, ҳам зоҳиридан сезилиб турарди.

Орадан кўп сувлар оқиб ўтди. Бу орада устоз Исомиддин Икромов оламдан ўтди. Рухлари шод бўлсин.

Шахло телефон қилиб “Устоз, химояга чиқмоқчиман” деганда, “Хайрият” дедим. “Устознинг дуолари ижобатини Аллоҳ берган рост бўлсин” деб мен ҳам дуо қилдим.

Аллоҳнинг йўл бергани чин экан. Шу йўлнинг очилишига сабабчи бўлган инсонларнинг қадри баланд, тани жони соғ бўлсин.

Қашқадарё давлат университети Илмий Кенгашида Шахло филология фанлари бўйича фалсафа докторлиги диссертациясини химоя қилди. Йиллар давомида шаклланган илмий тафаккур ўз мевасини берди. Адабиётшунос устоз Исомиддин Икромов сулоласининг вориси Шахло нафақат диссертациясини, балки ворисийликни ҳам ёқлади.

Йиллар ўтган сари, ёши улғайган сари инсон қалбан яқинларига интилади. Инсон ҳаётида отанинг ўрнини ҳеч нарса тўлдирмайди. Олимлик рутбасида турганим отанинг руҳини қанчалар шод қилган бўлса, Шахлонинг филология фанлари бўйича фалсафа докторлиги диссертациясини химоя қилгани устоз Исомиддин Икромовнинг руҳини шунчалар қувончга тўлдиргани шак-шубҳасиз.

Умрини оила саодатига, фарзандлар бахтига бағишлаган оталаримиз руҳи шод бўлсин! Омин!.

МУМТОЗ МУРАББИЙ

*Жалолиддин Жўраев,
Ўз Р ФА Абу Райҳон Беруний номидаги
Шарқшунослик институти етакчи илмий
ходим, филология фанлари доктори*

Шубҳасиз, Аллоҳ таоло, фаришталар, осмон ва ердаги барча мавжудотлар, ҳатто уясидаги чумоли, денгиздаги балиқлар инсонга яхшилик ўргатган муаллим ҳаққига дуо қилади.

(Имом Термизий ривояти)

Филолог олим ва мураббий, домла Исомиддин Икромов ўтган асрда Самарқанд илмий мактаби устозларнинг мумтоз вакилларида илм олганлари боис, ўзлари ҳам чуқур билимли, масъулиятли, кенгфеъл, сахий, ва очиқюзли мумтоз мураббий эдилар. Будаё жихатларнинг намоён бўлишида, албатта, у киши туғилиб ўсган оила ва тарбиянинг ҳам аҳамияти беқиёс.

Оддий кишилар филолог олим ва мураббий деганда одатда тил ва адабиёт соҳасини яхши билладиган инсонни кўз олдида келтирадилар. Илмий доира ва таълим масканларида эса фиололог олим ва мураббий юксак маданиятли, ўз соҳасини яхши билладиган ва билганларини ўқувчиларга етказиб беролладиган маҳоратли педагог бўлиши керак, деган талабни кўядилар. Менимча, домла бундай талабларнинг барчасига тўла мос келганлар.

Шу ўринда бир воқеа эсмига тушди: 1992-1993 йилларда Жиззах давлат педагогика институти ўзбек филологияси факультетида ўқитувчи бўлиб ишладим. Ёзга яқин иссиқ кунларнинг бирида факультет фойесида навбатчиликда турган эдим, спорт кийими кийган талаба кириб келди. Бу ҳолатни факультет декани У. Қосимов домла кўриб қолдилар. Домла уни тўхтатиб, бундай кийиниш нафақат талаба, балки бўлғуси филолог устоз учун ҳам нотўғри эканини тушунтириб қўйдилар. Айтмоқчи бўлганим, Исомиддин ака ўзларининг кийиш-кийиниш, хатти-ҳаракат ва салобатлари билан ҳам айтилган каби талабаларга намуна бўладиган жиҳатларга эга эдилар. У кишининг ҳеч қачон бетартиб ёки масъулиятсиз кийиниб юрганларини кўрмаганман.

Билганини айтиш ва тўғри йўл кўрсатиш ҳаммага ҳам насиб қилавермайдиган хусусият. Домланинг илм соҳаси ёки ҳаётий муаммолар ечими бўйича бўладими маслаҳат сўраган ҳар қандай кишидан маслаҳатларини аямаганларини кўп марта эшитганман.

Булар билан бирга Исомиддин ака инсонни кўнглини кўтарадиган сўзларга ҳам сахий эдилар. 2012 йилда укам Жамолиддин Жўраев номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди. Исомиддин ака ҳимоядан кейинги бўлган суҳбатда сўзга чиқиб, отамни, Жамолиддин ва барча оила аъзоларимизни табриклар, бу ютуқ кўпчиликники эканини айтдилар. Ўшанда Наврўзга яқин кунлар экан, Жамолиддинга юзланиб, ҳимоя ишларини унутиб, кундалик турмушга қайтиш кераклигини урғулаб, ҳали олдинда катта ишлар, байрам билан боғлиқ тадбирлар кутиб турибди деб, табриклар қўйган эдилар. Бу сўзлар ҳимоя жараёни, илм машаққатини яхши билган ва бу йўлдан ўтган кишилар меҳнатини қадрлайдиган, инсонни руҳлантирадиган, машаққатларни унутишга даъват қилган олимнинг сўзлари эди.

Умуман олганда, Исомиддин ака мана шундай бетакрор хислатлари боис хотиралари қадрли ва эслашга арзигулик.

БЕНАЗИР ИНСОН

*Гўзал Умурова, Самарқанд давлат чет тиллар
институти Рус тили ва адабиёти кафедраси
мудир, филология фанлари доктори*

*Мендан кейин сиздан энг сахийингиз, илм ўрганиб, илмини тарқатган
одамдир. У қиёмат кунини ёлғиз ўзи бир уммат бўлган ҳолида тирилтирилади.*

(Муҳаммад Пайгамбаримиз (с.а.в.)

Ҳаёт! Ҳаётни ўқиб тугатолмаган китобга ўхшатаман. Негаки, ҳаётда битилган, унга муҳрланган ҳар бир лаҳза Ҳикматдир. Шунга кўра, ҳаёт китоби ҳикматларини ўрганиш – бу дунёдан ўтган марҳум ва марҳумаларни ёд этмоқ, уларнинг ҳаёт зарварақларини варақламоқдир. Ўтганларни хотирлаш, тирикларни йўқлаб туриш, ҳаётлигида ҳурматини жойига қўйиш кабилар савобли юмуш. Чунки ўтганлар хотираси ҳаётнинг ўзидек муқаддас ва ибратлидир.

Халқимизда доно нақл бор: *“Дарахтнинг бўйи-бастии йиқилганда, одамнинг кимлиги ўлганда билинади”*. Бу аччиқ ҳақиқат Икромов Исомиддин Аканинг пок руҳи эсланаётган дамларда кўнглимдан ўтди. Дарвоқе, яхшиларнинг номи ҳеч қачон ўчмайди. Бундай кишилар мангуликка даҳлдор. Улар йилларни ҳам тан олмай, яқинлари, дўсту биродарлари қалбида абадий яшайдилар.

Исомиддин Икромов, менинг Дадажоним (профессор Умуров Ҳотам Икромович)нинг биринчи шогирдлари эди. Шунинг учун Исомиддин Ака бизнинг хонадонимизда тез-тез бўлиб турардилар. Дадажоним ҳам Исомиддин Акага бошқача меҳр билан муносабат билдирардилар. Буни пайқаш мушкул эмас эди. Исомиддин акадаги самимийлик, жонкуярлик, хушмуомала, каттага бўлган ҳурмат, кичикка бўлган иззатни мен болалик ва ўсмирлик давримда жуда кўп кузатганман. Дадажонимга, Устозларига бўлган муносабатда (гарчи бошқа шогирдлари ҳам ҳурматни жойига қўйишар эди) Исомиддин Ака бутун бўй-бастии билан гавдаланарди. Инсоф, халоллик, самимийлик, меҳр, хокисорлик, оддийлик – чехраси доим кулиб турадиган Исомиддин аканинг ёниқ қиёфаси кўз ўнгимизда намоён бўлади.

Исомиддин ака ҳар гал хонадонимизга ташриф буюрганларида Дадажонимнинг кутубхоналарига кирардилар. Мен ҳам у кишига эргашиб борардим. Шунда Исомиддин ака ўзларига керакли адабиётларни кўздан кечирар, китобларни жой жойига қўяр, чанги бўлса, артиб, яна астагина олиб қўяр эдилар. Китобга бўлган меҳрлари шундоқ ҳаракатларидан билинар эдилар. Баъзан ўқиган китоблари чиқиб қолса, у ҳақида ўз фикрлари билан ўртоқлашар эдилар.

Исомиддин Икромовни Ака дейишимга яна бир сабаб бор. Исомиддин Ака оилаларини Жиззахдан кўчириб ижрада турар эдилар. Шунда Дадажоним бўш турган квартирамиз қалитини “қанча турсаларинг ҳам майли”,- деб топширганлар. Шу тариқа Исомиддин ака ва у кишининг оила аъзолари бизнинг оиламизнинг бир бўлагига айландилар. Шунчалик кўнгил кўнгилга яқин бўлдики, Исомиддин Ака ва у кишининг оиласисиз ҳеч бир тадбиримиз, ҳаттоки оддий кунимиз ўтмасди. Энг қизиғи, фамилиялари Дадажонимнинг сулоалари фамилияси билан бир хил эди. Кўпчилик Исомиддин Акани қондош қариндошимиз деб англарди. Ҳа, баъзан бегона киши ўз жигаринг каби яқин бўлар экан...

Ҳа, акам Исомиддин Икромов олижаноб инсон, одамохун олим, ҳаммага бирдек эътиқодли саховат эгаси эдилар. Исомиддин Икромов хотираси бир умрга қалбимизда муҳрланиб қолган.

ИСОМИДДИН ИКРОМОВ ПОРТРЕТИГА ЧИЗГИЛАР

*Шукурулло Мардонов,
Чирчиқ ДПИ Мактабгача ва
бошлангич таълим факультети декани,
педагогика фанлари доктори, профессор*

*Бу гулшан ичра йўқдур бақо гулига сабот,
Ажаб саодат эрур, қолса яхшилик билан от!
(Мир Алишер Навоий)*

Инсон умрининг мазмуни аслида унинг ёши, неча йил яшагани билан эмас, балки бу умр қанчалик самарали бўлгани, қандай кечгани, бошқаларга қандай фойда келтиргани, ҳаётда не тахлит из қолдиргани билан сарҳисоб қилинади. Исомиддин Икромовнинг ҳаёти унинг яратган илмий асарларида, илмий-педагогик фаолиятида ҳамда шогирдларида ўз аксини топган.

Инсоннинг кимлиги унинг қандай дўстлар орттиргани, эл-юрт корига қай даражада ярагани, ўз ҳаётини эътиқодларига қанчалик садоқатли бўлгани, одамгарчилиги билан ўлчанади.

Бу жиҳатдан Исомиддин Икромовга ҳавас қилса арзийди. У мард ва танги дўст, фидойи оила бошлиғи, садоқатли ёр, фарзандларига ҳавас қилгудек таълим-тарбия берган ота, барчага бирдек меҳрибон инсон, содиқ дўст, ўзбек филологиясининг жонкуяри эди.

Инсон ҳаётида маърифатнинг роли, ўрни ҳамда аҳамияти бениҳоя каттадир. Зеро, маърифат бўлмаса, инсонда том маънодаги маънавий фазилатларни шакллантириш ва ривожлантириш мушкул. Фақат маърифат ва яна маърифат инсонни – табиат ва жамият яратган мўъжизаларнинг гултожига айлантиради. Инсон маърифат туфайлигина табиат, атроф-олам ҳамда одам ҳақида, жамият ҳақида билимга эга бўлади. Одам жамиятда ўз ўрнига, ўз мавқеига эга бўлиш учун ўқийди, ўрганади ва илм-фан, маърифат асосларини эгаллайди. Кимки, маърифат, илм-фан билан шуғулланса, айти бир пайтда у жамият тараққиёти билан, инсон камолати билан беихтиёр машғул бўлади. Маориф ва илм-фан масканларида хизмат қилувчи кишилар энг хайрли ишлар билан шуғулланувчи кишилар саналади.

Ҳар бир халқни дунёга танитадиган, шон-шухратини юксалтирадиган асл фарзандлари, Ватан дарди билан ёниб яшайди. Бундай заҳматқаш инсонлар бутун умри, бор билими, истеъдоди ҳамда салоҳиятини халқ манфаати йўлига бағишлайди.

Шундай табаррук инсонлардан бири, агар у ҳаёт бўлганларида бугун 70 йиллик қутлуғ ёшини нишонлаётган бўларди (оҳиратлари обод бўлсин!), филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими аълочиси Исомиддин Икромов бўлади.

Исомиддин Икромов 1951 йил 16-июнь куни Самарқанд вилояти (ҳозирги Жиззах) Жиззах туманида таваллуд топди. 1973 йилда Садриддин Айний номидаги Самарқанд давлат педагогика институтининг Ўзбек тили ва адабиёти факультетини

битирди ва меҳнат фаолиятини 1973 йилда Жиззах шаҳридаги 3-сон ўрта мактабда бошлади. Илмга бўлган қизиқиш уни яна қадрдон Самарқанд давлат педагогика институтига бошлади ва у ўзбек адабиёти кафедрасида фаолиятини давом эттирди.

Исомиддин Икромов 1988 йилда “Ҳозирги ўзбек адабий танқидида лирика масалалари (Ҳ.Ёкубов, С.Мамажонов, О.Шарофиддинов ижоди мисолида) мавзусидаги номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди.

Исомиддин Икромов 1994 йилдан то умрининг охиригача Абдулла Қодирий номидаги Жиззах давлат педагогика институти Ўзбек адабиёти кафедрасида фаолият олиб борди. Бу даврда олим томонидан тайёрланган “Студентларни илмий-тадқиқот ишларига ўргатиш” (1979 йил), “Ҳозирги ўзбек адабий тарқиди” (1982 йил), “Янги педагогик технология” (2007 йил) каби илмий-услубий қўлланмалари институтнинг профессор-ўқитувчилари ва талабаларига яхши таниш.

Исомиддин Икромов томонидан 100 дан ортиқ илмий, илмий-услубий мақолалар нашр қилинган. У “Антик дунё” илмий академияси профессори, “Антик дунё” илми-маърифий журнали таҳрир аъзоси эди.

Исомиддин Икромов тарбиялаб вояга етказган кўплаб меҳнатсевар, фидойи шогирдлари бугунги кунда Республикамизнинг турли вилоят ва туманларида фидокорона меҳнат қилиб келмоқдалар. Улар Ватанимиз таълим тизимини сифат жиҳатдан янада юксалтириш, келажагимиз бўлган ёш авлодни маънавиятли, баркамол шахслар қилиб тарбиялашга ўз ҳиссаларини қўшиб келмоқдалар ва устозлари руҳини шод этмоқдалар.

Инсон учун энг юксак тожу-тахт ва бахт халқ ҳурматиدير. Маънавиятли, маърифатли доно инсон ҳар қандай ҳолатда, улуғ мартабага кўтарилганда ҳам, ўз ҳамкасблари, дўстларини асло унутмайди. Мен ҳам дўстим, ҳам ҳамкасбим сифатида Исомиддин Икромовнинг оҳиратлари обод бўлсин дейман ҳамда ота йўлидан юриб, элу-халққа муносиб хизмат қилиб келаётган фарзандларига соғлиқ-омонлик тилайман, олиб бораётган эзгу ишларида улкан зафарлар тилайман.

У МЕҲРИДАРЁ ИНСОН ЭДИ

*Сунатулло Сойинов,
ЖДПИ ўзбек тили ва адабиёти
факультети декани,
филология фанлари номзоди, доцент*

Бу дунёйим обод бўлсин десанг, тижорат қил. У дунёйим обод бўлсин десанг, зуҳуд қил. Икки дунёйим обод бўлсин десанг, илм қил.

(Ҳадисдан)

Шундай экан, Устоз Исомиддин ака икки дунёси обод бўлган инсонлардан эди.

Икромов Исомиддин ака 1951 йил 16 июль куни ҳозирги Жиззах вилояти Жиззах шаҳар “Ўратепалик маҳалласининг Икром ака хонадомида дунёга келган ва

ўрта мактабни 1968 йили намунали баҳоларга тугатиб, шу йили Садриддин Айний номидаги Самарқанд давлат педагогика институтининг ўзбек тили ва адабиёти факультетига талабаликка қабул қилиниб, ушбу факултетда ўқишни 1973 йили имтиёзли диплом билан тугатган.

Исомиддин ака 1973 йили Жиззах шаҳридаги Алишер Навоий номидаги 3-сонли ўрта мактабда ўз иш фаолиятини ўзининг энг севган касби бўлмиш ўқитувчиликдан бошлаган ва 1975 йили филология соҳасида илмий иш қилиш мақсадида ҳамда устозларининг таклифларига биноан ишни Садриддин Айний номидаги Самарқанд давлат педагогика институтининг ўзбек адабиёти кафедрасида давом эттириб, 1988 йили адабиётшунос олим, профессор Ҳотам Умутов раҳбарлигида “Ҳозирги ўзбек адабий танқидида лирика масалалари” мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилиб, олимлик рутбасини эгаллаган ва 1994 йили ўзи туғилиб ўсган юрти бўлмиш Жиззах шаҳрига келиб, Жиззах давлат педагогика институти ўзбек адабиёти кафедрасида катта ўқитувчи бўлиб иш бошлаган. Сўнгра ушбу факултетда ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари, кейинчалик ўзбек адабиёти ўқитиш методикаси кафедраси мудири лавозимларида кўп йиллар фаолият юритиб, 1996 йили доцентлик унвонини ва 2001 йили Ўзбекистон Республикасининг “Халқ таълими аълочиси” кўкрак нишонини олишга сазовор бўлган.

Бу инсон Жиззах давлат педагогика институтида ҳам худди Садриддин Айний номидаги Самарқанд давлат педагогика институтидаги каби қисқа муддат ичида жамоа орасида катта обрў-эътиборга эга бўлди. Чунки домла ҳар доим тўғри сўзни айтадиган, ҳақиқатгўй ҳамда холис фикрли киши эди. Шу сабабли ҳам институт, жамоа у кишини ҳурмат қиларди.

Шу билан бир қаторда устоз ўта маданиятли, маънавиятли ҳамда мукамал инсон бўлиб, у кишининг бирор марта ҳам асабийлашганини ёки бирор бир кишига овозини кўтариб, кўпол гапирганини кўрмаганман ва эшитмаган. Ҳар доим шогирдларига ёки кафедра, факультет профессор-ўқитувчиларига қанақа топшириқ ёки қандай масала юзасидан бўлишидан қатъий назар, улар билан жуда хушмуомалалик ва сўзлашув маданиятига хос тарзда табассум билан суҳбатлашарди ёки мазкур масала моҳиятини худди шундай муомала билан уларга тушунтириб берарди.

Шунингдек, Исомиддин ака ҳар доим ҳаётда сўз мулкининг султони бўлмиш Алишер Навоийнинг “*Одами эрсанг демагил одами, Оники йўқ халқ гамидин гами*” каби мисралари мазмунига тўлиқ риоя этиб яшайдиган олим ва инсонлардан эди. Устозни қачон кўриб, у киши билан суҳбатлашсангиз, доим кимнингдир бир ташвишини ҳал этиш учун югуриб юрган бўлар эдилар. Агар ўша иш ўз вақтида ҳал бўлса, домла худди ўзининг иши бажарилганидек, хурсанд бўлар эди. Мен Исомиддин ака билан боғлиқ бўлган бундай ҳолатларнинг кўплаб гувоҳи бўлганман.

Мен 1994 йилнинг сентябрь ойида ўқишни битириб, ЖДПИ ўзбек тили ва адабиёти факультетининг ўзбек тили кафедрасига ўқитувчиликка ишга кирган пайтимда домла ўзбек тили ва адабиёти факультетида ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари лавозимида фаолият юритаётган эди. Менинг ёш ўқитувчи бўлишимга

қарамасдан Исомиддин ака мен билан меҳрибонлик билан муомалада бўлиб, кафедра томонидан ажратилган барча дарсларни ўқув режа асосида босиқ ва хушмуомалалик билан тушунтириб, қайси дарсни ҳафтасига неча соатдан ўтилишини кўрсатиб, дарс жадвалига қўйиб берди.

Устознинг менга қилган бундай юмшоқ муомаласига қараб шунга амин бўлдимки, у киши ҳар қандай талаба ҳамда профессор-ўқитувчилар, шунингдек, талабаларнинг ота-оналари, ўзларининг оила-аъзолари билан ҳам ҳар доим худди шундай муомалада бўлар экан. Мен бундай ҳолатни кўриб, бу у кишининг одатий ва кундалик анъанасига айланиб қолганлигини устознинг кўплаб кишилар билан суҳбатлашганида гувоҳи бўлганман.

Исомиддин ака тафаккури буюк инсонлардан саналарди. Шу сабабли ҳам мен у кишини институтда қўли бўшаб, бекор, дам олиб ўтирганини умуман кўрмаганман. Бинобарин, устознинг дарсдан қўли бўшаса, илм билан шуғулланарди ёки бадий китоб ўқир эди. Китоб ўқиш у кишининг энг сеvimли машғулотларидан бири саналарди. Исомиддин ака яна шундай бир ноёб характерга эга инсонлардан эдики, у иш юзасидан талаба бўладими, ёки ўқитувчи, ё бирор бир нотаниш кишими уларни камситмасдан ўзи билан тенг кўриб, маданият нуқтаи назардан самимий суҳбатлашарди. Агар кимлардир у кишидан ёрдам ёки кўмак сўраб келсалар, домла уларга, албатта, қўлидан келгунча кўмаклашиб, тўғри йўл кўрсатиб, бу борадаги ўзининг самимий маслаҳатини берарди. Устоз билан суҳбатлашган ҳар қандай киши домланинг ҳассослиги ҳамда маданиятчилигига тан бермасдан иложи йўқ эди. Мен неча бор устоз билан суҳбатлашган бўлсам, у кишининг ҳар доим ҳаётдан рози, хурсанд бўлиб юрганлигининг гувоҳи бўлганман. Шундай экан, домла ҳаётда бахтли инсон эди, шу сабабли ҳам у киши ўзини ҳар доим бахтли ҳамда мағрур тутарди, келажакка ишонарди. Шунинг учун бўлса керакки, юзларидан табассум ҳеч қачон аримасди ва ҳар қандай киши билан чин дилдан, уни ўзларига яқин олиб, суҳбатлаша олардилар. Шунга яраша устозда салобат ҳам бор эди.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, юқорида Исомиддин акага берилган барча ижобий баҳолар у кишининг ҳақиқий инсон, олим, шунингдек, энг яхши оила бошлиғи ва ота бўлганлигидан далолат беради. У кишининг барча фарзандлари олий маълумотли бўлиб, ҳозирги кунда кўпгина жабҳаларда меҳнат қилиб, мамлакатимиз ривожига ўз хиссаларини қўшмоқдалар. Улар билан суҳбатлашсангиз, уларнинг самимий ва хушмуомалалигидан улар Исомиддин аканинг фарзандлари ҳамда у кишининг тарбиясини олганликларини гувоҳи бўласиз.

Шу билан биргаликда шахсан мен устоз Исомиддин акани ҳаётда идеал, мукамал ҳамда закий инсон бўлганлиги сифатидаги шахсини тан оламан ва ҳар доим у кишини худди шундай хотирлайман. **Устоз билан бир даргоҳда ишлаганимдан ва у киши билан ҳамюрт бўлганимдан фахрланаман, Аллоҳ устознинг охиратини обод қилсин!**

“СИЗГА БИР ЧОЙ БЕРИШИМ КЕРАК-ДА”

*Шоира Дониярова,
ЖДПИ Ўзбек адабиётини ўқитиш
методикаси кафедраси мудири,
филология фанлари доктори, проф.в.б*

*Тилинг бирла кўнглингни бир тут.
(А.Навоий)*

Ҳақиқатдан ҳам Исомиддин Икромов тили билан кўнгли бир самимий инсон эди. Халқимизда бир кўрган билиш, икки кўрган таниш, уч кўрган қариндош деган гап бежизга айтилмайди. Чунки, инсон ўз фаолияти давомида қанча таниш-билишлар, кадрдонлар, опа-ука-ю, ака-сингиллар орттиради.

Мен ҳам ўз фаолиятим жараёнида шундай кадрдонларга эга бўлдим. Улар менга елкадош, сирдош, кўмакдош бўлдилар.

Самарқанд давлат педагогика институтида лаборант бўлиб ишлаб юрганымда “Ўзбек адабиёти” кафедраси профессор-ўқитувчилари билан яқиндан танишдим. Жумладан, Ҳотам Умуров, Ҳақима Ҳасанова, Абдураим Солиев, Маҳкамой Турсунова, Инотулло Сувонқулов, Исомиддин Икромов каби устозлар менга кафедранинг бир лобаранти эмас, яқин сингилларидек ёрдам берганлар. У вақтларда барча ишлар ёзув машинкасида қилинар, бир ҳарф нотўғри кетиб қолса, қоғоз бошқатдан ёзилар эди. Юқорида тилга олинган инсонлар тинимсиз мақола ва рисолалар ёзишарди. Бир куни чарчадим, шекилли шу ишдан бўшайман деб қолдим. Шунда Исомиддин Икромов кулиб, бу йўлни барчалари поғонама-поғона босиб ўтганларини таъкидлади.

*–Агар чарчаган бўлсангиз, иккинчи зинага чиқинг, аспирантурага кириш керак, –*дедилар.

Мен ўйланиб қолдим, лекин С.Айний номидаги педагогика институти тугатилиб, институт ходимлари турли томонга тарқалиб кетишди. Мени Ҳотам Умуров СамДУга олиб келди. Ўшанда Исомиддин Икромов Жиззахга келган эканлар.

Орадан йиллар ўтиб 2012 йилда Ўзбекистон Фанлар Академияси Ўзбек тили ва адабиёти институтида илмий ходим бўлиб ишлаб юрган йилларим эди. Мен 2012 йилнинг 13 июнь куни Исомиддин Икромовни яна учратдим. Шу куни соат 14:00 да мени докторлик диссертациямни ҳимоя қилишим керак. Шу куни соат 10:00 да Исомиддин Икромовнинг Шаҳлохон қизларини номзодлик ишини муҳокамаси бўлиб ўтди.

Мен Исомиддин акани кўриб хурсанд бўлиб кўришдим. Чунки биз таниш эдик-да. Самарқанд эсимга тушди. У киши нимагадир маҳзун эдилар. Сўрашга ҳижолат бўлдим.

–Домла чарчадингизми?

–Ҳа бироз.

–Негадир шаитингиз паст.

*– Бу мени қизим Шахло, буниси онаси, –*деб икки аёлни таништирдилар.

Шоирахон сиз шу ерда ишлайсиз. Қизимни ишини муҳокамага олиб келган эдик. Бугун муҳокамадан ўтказишмади, – дедилар негадир чуқур хўрсиниб.

–Яхши, ўзи кўп ишлар қайта-қайта муҳокама қилинади. Энг муҳими қизингиз охирги нуқтани қўйиб ишни жамоатчилик олдига олиб чиқибдилар. Шуни ўзи катта гап. Айтилган фикрларни бир ўйлаб кўрингизлар, маъқулини оласиз, тўғрилайсиз. Маъқул бўлмаган фикрни қолдирасиз,- дедим оддийгина қилиб. Балки менинг бу гапларим, хайрихоҳликдир, балки бу домлага оғир ботгандир. Лекин бу ҳолат биз учун оддий ҳолат эди. Баъзи ишлар биринчисидан бутунлай ўзгариб кетади. Бу даргоҳ диссертантни обдан пиштади, илмий қарашларини шакллантиради. Бошида бироз ранжиганлар, кейинчалик раҳмат айтиб кетади. Фақат ҳаракатдан тўхтамаслик керак. Мен уларга мана шу жараёни айтдим ва ўзимни бугун докторлик диссертациямни ҳимоя қилаётганлигим учун уларни ҳимоя кенгашига ва ҳимоядан кейинги байрам дастурхонига чин дилдан таклиф қилдим. Домла мени чин дилдан табрикладилар ва бироз ўйланиб турдиларда “*кўрамиз, кўрамиз*”,- дедилар.

(Аллоҳ инояти билан бугунда қизлари Шахло филология бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, жамиятда ўз сўзига, ўз ўрнига эга. Қолаверса, яқин кунларда, худо насиб этса докторлик диссертациясини ёқлаш арафасида. Назаримда бугунда Исомиддин Икромовнинг руҳлари шод, чунки қизлари уларнинг изларидан бориб, ота касбини мардона давом эттириб, илм чўққисига поғона поғона кўтарилиб бормоқда).

Мен яна бир бор таклиф қилиб кетдим. Энди юқорига чиқмоқчи эдим. Лифтда М.Жўраев ва М. Отажоновани кўрдим. Улар тушлиқ қилдингизми деб сўрашди. Тушлиқ қилмаганлигимни билиб ошхонага таклиф килишди. Кирсак, домла, хотини ва қизи билан тушлиқ қилиб ўтирган эканлар. Мени кўриб бирдан соатларига қарадилар. Негадир ноқулай бўлиб, “*келинг*” деб давраларига таклиф қилдилар. Мен эса ўз шерикларим билан бирга шошиб овқатландим. Уларга “*пулини тўлаб қўярсизлар*” деб тепага чиқиб кетдим.

Исомиддин Икромов домла кулиб, “*Шоира синглим, мен вақт бўлиб қолгани учун*”, – дедилар яна хижолат бўлиб. Мен билдимки, домла тушликка таклиф қилмаганликлари учун ўзларини ноқулай сездилар. Менимча шу ноқулайлик билан ҳимоя йиғилишига ҳам, байрам дастурхонига ҳам келмадилар.

Тўғри ҳимояга барча кенгаш аъзолари йиғилган, фақат мен йўқ эканман. Мени кўриб раҳматли Тўра Мирзаев ана диссертант ҳам келди. *Ўн беш минутлик кечикишни ўзини нутқини қисқа қилиб тўғрилайди, –* дедилар кулиб. Шунда билдимки, Исомиддин Икромов домла мен ҳимояга кечикаётганлигимни, кенгаш аъзолари кутиб қолишганлигини ўйлаб соатларига қараб турган эканлар. Ёзувчи Ў.Ҳошимов, Омон Мухтор, Муҳаммад Али менга далда бўлиш учун шу ерда эканлар. Уларни кўриб янада кайфиятим кўтарилиб кетди. Шу сабабми, кечикиб келган бўлсамда ҳимоя кўтаринки руҳда ўтди.

Исомиддин Икромовни ўзига талабчанлиги, масъулиятли эканлигини дарсга кириш учун икки, уч минут олдин аудитория эшигини олдига бориб туришида ҳам кўп кўргандим. Соатига қараб қўйиши ҳам мана шу масъулиятни бир кўриниши экан. Қолаверса, Шахлонинг ишини тавсия қилинмаганлиги ҳам домлага қаттиқ

таъсир қилган бўлса керак. Нега деганда “ўзларича хом ишни шундай катта даргоҳга кўтариб келибман” деган андишага борганлар, деб ўйлайман. Чунки, қалбан, маънан андишали инсон учун ҳар бир нарса аҳамиятли бўлади.

Орадан йиллар ўтиб мен Жиззах давлат педагогика институтига ишга келдим. Филология фанлари бўйича доктор бўлсамда, “Бошланғич таълим назарияси” кафедрасида ишладим. Бу ерда кўпчилик филологларни танийман. Айниқса, Исомиддин Икромовни яна кўрганимда нимагадир, эски кадрдонимни, яқин қариндошимни кўргандек бўлдим. Институт ховлисида учрашиб қолдик. У киши мени секин четга тортдилар ва “*ҳозир мен мудир эмасман. Агар бўлганимда сиздек докторни ишга олардим*” дедилар менга таниш андиша билан.

–*Майли, домла у ер ҳам яхши. Қолаверса мудирларингиз бироз вақт ўтсин, ҳозир имкони йўқ, имкони бўлиши билан сизни кафедрага ишга оламан дедилар,* – дедим.

–*Ҳа шундай, фақат...* – дедиларда ниманидир ўйлаб сукут сақлашни маъқул кўрдилар.

Оилалари, қизларининг ишлари, ўғилларининг ўқиши ҳақида узоқдан-узоқ гапирдилар. Домлага қулоқ солиб турарканман, бир ўзбекнинг оилапарвар отасини кўриб тургандим. У киши мени уйларига меҳмонга таклиф қилдилар. *Гулбаҳор опангиз хурсанд бўлади, Самарқандни эслаймиз*-дедилар. Мен ваъда бердим. Лекин, бора олмадим.

Институтда домлани кўп кўрдим. Ўша-ўша оқ кўйлак, чаккаларидаги оқарган сочлари улуғворлик кашф этган. Сермулоҳазали, андишали, ниманидир ўйлаб, сиқилиб юргандек тушқин эдилар. Бир вақтлар тик қоматли, саранжом-саришта кийинишни жойига қўйган, ўзига ишонган, салобатли инсон эканликлари эсимга тушди. Балки, бу ерда ҳам узоқ йиллар шундай бўлгандир. Энди нимадандир қийналган, нимадандир дили оғриган, қандайдир дарддан тани азобланган, тушқун кайфият ҳукмронлик қиларди. Чунки, биламанки домла бошқа баъзи инсонлардек жаҳл билан бақир-чақир қилиб ичидагини чиқариб, кимгадир захрини сочиб ёки кимларнингдир ота-бобосини эслаб ҳақоратлаш одатлари йўқ эди. Сокин, дардини ҳам, ғамни ҳам ичга ютадиган инсон бўлганлари учун кайфиятларидан билиш мумкин эди.

Исомиддин Икромов ҳақида гап кетса, у кишини охириги марта кўрганим ёдимга келади.

“Ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси” кафедраси сеvimли шоирамиз Зулфия таваллуди муносабати билан каттагина тадбир қилди. Мен ҳам шу тадбирда меҳмон сифатида иштирок этдим. Илмий тадбирнинг назарий қисмидан сўнг меҳмонларга бир пиёла чой учун дастурхон ҳам тайёрлашган экан. Мени ҳам шу дастурхонга таклиф этишди. Исомиддин Икромовнинг турмуш ўртоқлари Гулбаҳор опа ҳам домла билан бирга келган эканлар. Исомиддин ака мени кўриб кадрдонини кўргандек хурсанд бўлиб кетдилар. У киши билан кўришиб бетоб эканликларини дарҳол сездим. Чунки, руҳлари чўккан, ўзларини дадил кўрсатишга ҳаракат қилар, тез-тез, чуқур-чуқур нафас олиб, тўхтаб-тўхтаб гапирардилар.

–*Шоирахон синглим, сизга бир чой беришим керак эди. Ҳеч имконини қила олмадим. Бир ўтирсак бўларди,* – дедилар даврадошларни номини санаб.

–*Майли домла бир вақти келганда ўтирармиз. Ҳеч хижолат бўлманг, –* дедим.

–*Йўқ, сизга бир чой беришим керак. Уят бўлиб кетди. Ахир сиз мени қадрдон сингилларимдан бирисиз. Жиззахга келдингиз. Мана яна бирга ишлаймиз, –* дедилар.

–*Насиб бўлса, насибам шу ерларга ҳам сочилган экан, –* дедим домлани юпатган бўлиб.

–*Ҳа, шундай... Бир куни ўзим айтаман бирор жойда ўтириб гаплашамиз. Самарқандни эслашамиз, –* дедилар. Мен бу гапни келганимдан буён эшитаман. Ҳар кўрганда чойга таклиф қиладилар. “*Сизга бир чой беришим керак, уят бўлиб кетди*” дейдилар.

Мен зиёфатдан сўнг машинада Исомиддин ака ва Гулбаҳор опани уйларига ташлаб қўйдим. Домла ҳамишадаги ўзлари ёқтирган гапларини яна қайтардилар.

–*Шоирахон, мен бахтлиман, биласизми, янгангиз иккаламиз севишиб турмуш қурганмиз. Умр йўлдош танлашда адашмаганман. Биз бир чиройли, иноқ, бир-биримизни авайлаб, асраб яшаймиз. Севишиб уйлансанг яхши бўларканда, –* дейдилар ўз бахтларидан масрур бўлиб. Ёшликларида тикилгандек, яна Гулбаҳор опага тикилиб қолдилар. Гулбаҳор опа сочилиб кулдилар.

–*Дадаси мени бахтимга доим соғ бўлинг, –* дедилар кулиб, сўнг домлага ўйчан боқдилар.

–*Сизни ташлаб кетадиган одам йўқ. Ҳали бирга кўп яшаймиз. Ҳаётдаги энг катта танловим сизни танлаганим, –* деди домла, мени ҳам унутиб, биринчи учрашувга чиққан ёш йигитлардек ҳаяжонланганлари яққол сезилиб турарди.

Шу топда Гулбаҳор опа ҳам 18 ёшли қизалоққа айланган, икки яноғи қизариб, кулар, уялиб менга боқарди. Мен эса икки ошиқ суҳбатини беҳосдан тинглаб қолган одамдек, уларга ҳайрат билан боқардим. Шу ўринда куйидаги сатрлар ёдимга келди: “*Ёшлик кишига фақат бир марта берилади, ҳар бир одам ёшлигида бошқа ёшдагига нисбатан барча юксак ва порлоқ нарсаларга яқинроқ бўлади. Қариган чоғида ҳам қалб меҳри ва ҳароратини сўндирмай, ёшлигини сақлаб қолган одам бахтиёрдир*”. Ҳа, улар чиндан ҳам бахтли эдилар шу тобда. Домлани чалғитиб қўймаслик ва жонини оғритмаслик учун йўл териб машинани секин ҳайдардим.

Дарвоза олдида тўхтаб домлани машинадан тушишини кутдим. Гулбаҳор опа аллақачон тушган. Майин табассум билан домлани кутарди. Исомиддин ака эса тушишга шошмас, мени уйга киришга ундарди.

–*Домла бошқа бир куни келаман, –* дедим ишонч билан.

–*Келинг, уйга киринг, мен сизни ўзи бир меҳмон қилишим керак. Жиззахга келганингиздан буён бир меҳмон қила олмадим. Сизга бир чой беришим керак, –* дедилар.

Мен уйларига меҳмонга келиб бир чой ичишга ваъда бериб, уйга қайтдим. Кўп ўтмай Исомиддин Икромов бу дунёни тарк этганлиги ҳақидаги хабарни эшитдим. Исомиддин Икромовнинг уйига яқин борар эканман, ўша кундаги воқеалар, сўнгги суҳбат кўз олдимда жонланди. Беихтиёр кўзларимдан ёш қалқиди. Сафдошларимиз билан Гулбаҳор опага учрашганимизда у кишининг изтиробини кўриб, бир қанотидан айрилган ярадор қушга рўбару келгандек бўлдим. У киши

турмуш ўртоғининг хислатларини айтиб-айтиб йиғлар экан, домлани “*биз севишиб турмуш қурганмиз*” дейишлари ёдимга тушди. Мен уларнинг уйида домланинг меҳмони бўлдим. Фақат ўзлари йўқ эди. Умр шундай бевафо бўлади-да.

Исомиддин Икромов нафақат таълим тарбия соҳасида, балки, олим сифатида ҳам ўз ўрнига эга эди. У киши ҳамиша ўз касбига юқори профессионал нуқтаи назардан ёндашадиган устоз эдилар. Инсон сифатида эса кўпчилик билан муроса қила оладиган, бағрикенг, фидойи, очиккўнгил ва қўли очик шахс сифатида кўпчиликка ўрнак бўла олардилар. Ота сифатида меҳрибон, ёр сифатида севимли, бобо сифатида ардоқли инсон эдилар. У киши Орифжон Икромов, Ботирхон Валихўжаев, Исомиддин Салоҳий, Муслиҳиддин Муҳиддинов, Ҳотам Умуров, Инотулла Сувонкулов, Ҳақима Ҳасанова каби таниқли устозларнинг илмий-адабий ва таълим-тарбия мактабини кўрган издош олим эдилар. Исомиддин Икромовнинг порлоқ хотираси ҳамиша қалбимизда қолади. **У кишининг жойлари жаннатда, охиротлари обод бўлсин!**

ЭСЛАБ, ЭСЛАБ...

*Мардонкул Турсунпўлатов,
ЖДПИ доценти,
филология фанлари номзоди*

*Олимлар бўлмаганида, инсонлар чорва моллари каби бўлиб қолардилар.
(Ҳасан Басрий)*

1971 йилнинг октябр оyi, пахта мавсуми авж палласи. Мен худонинг инояти билан С.Айний номидаги Самарқанд давлат институтига ишга бориб қолдим. Ҳамма пахтада бўлганлиги учун мени янгилигимга қарамасдан IV курсларга юборишди. А.Солиев, Исомиддин Салоҳиддинов (Салоҳий), Т.Очиловлар раҳбарлик қилишар экан бу курсдагиларга. Улар мени очик чехра билан қабул қилишди.

Ким эканлигимни, қаерларда ишлаганимни билиб олишгандан кейин: “*яна биттага кўпайдик, ишимиз янада осонлашади*”, – дейишди.

Орада бир икки кун ўтгач қорачадан келган истараси иссиқ, ўрта бўйли, кулиб туриши ўзига ярашган салом бериб кириб келди. Салоҳий домла бизни таништирди. “- *Бу йигит IV курсда ўқийди, дипломат. Ҳозирда бизни озиқ-овқат билан таъминловчи. Ёшлар тили билан айтганда “Катта”. Бу киши ўқитувчи Бозоровой Ўринбоевнинг кафедрасига ишга келган.* Шу билан танишув тугади ҳар ким ўз иши билан банд. Эрталабки “Подъём” Салоҳий домла бўйнида. Қолган кунлик ишлар бошқалар бўйнида. Пахтада гуруҳларнинг кунлик нормаси бор. Кечки пайт “Штаб”га кунлик норма ҳақида ахборот берилди. Нормани бажармаган гуруҳ, гуруҳ раҳбари институт раҳбарияти томонидан “жазо”ланди.

Қанчалик қийин бўлмасин “Пахта компанияси” яхши яқунланди, “завхоз бола” бизга яхши қаради. Берилган вақтинчалик чоралар ҳам пахта компанияси билан бирга тугади. 1974 йил Жиззах вилоятида янги институт ташкил этилиши

муносабати билан (Бозорвой Ўринбоев ректор этиб тайинланган) бир гуруҳ ўқитувчилар билан мен ҳам ишга келдим.

Орадан йиллар ўтди. Бир куни факультет декани чакириб қолди. Хонага кирдим, не кўз билан кўрайки, хуш табиатли, жилмайиб турадиган завхоз йигит жилмайиб менга пешвоз келди. Биз кадрдонларча кўришиб, сўрашдик. Декан ҳайрон бўлиб: *–Сизлар илгаридан танишимсизлар, дейман, –*деди. Бу киши фан номзоди эканлар, бизга ишга келмоқчи эканлар.

*–Фан номзоди эканлар, инсон сифатида ҳам яхши йигит, ишга келсалар фойдадан холи бўлмайди, –*дедим. Исомиддин Икромов билан кўп йиллар бирга ишладик. Факультетда декан ўринбосари бўлиб ишлади. Ҳеч кимни хафа қилмади, ўша юриш, ўша жилмайиб туриш.

Кафедра мудури бўлиб ишлаган пайтлар ҳам шу. Август ойи охирларида деканат кафедра мудирларини чакириб дарс соатларини тақсимотини кўрар эди.

–Исомиддин ака сизда дарс соатлари тақсимотида камчилик йўқми? – дея декан сўради.

*–Камчилик йўғов, “плюс” “минуси” билан теппа-тенг –*дея кулар эди.

*–Шундай денг, –*дея декан бир бора кўздан кечирар эди. Бу кўздан кечириш ҳамма мудирларга ҳам тегишли эди.

Байрамларда, ўтиришларда қизиқ-қизиқ хангомалар айтиб ҳаммани кулдираар эди.

Исомиддин кексалар тили билан айтганда “Чин дунё”га кетди. Ундан ақли расо фарзандлар, “плюс-минус билан” деган ибора, ширин сўзлари, эслашга арзийдиган хангомалари қолди. **Жойларингиз жаннатдан бўлсин, дўстим!** Дўстларимиз сизни **“Ширин йигит”** деб эслашади. Ҳар кимни ҳам “Ширин йигит” деб эслаш насиб этсин. Сиз **“Ширин йигит”** эдингиз...

ИЛМ ВА МАЪРИФАТДА ОБРЎ ТОПГАН ОЛИМ

*Рашид Холмуродов,
ЖДПИ доценти,
тарих фанлари номзоди,*

*...фақиҳларга ва олимларга эргаши, улардан илм ўрган ва одобларидан олгин,
чунки бу менга кўп ҳадисдан маҳбуброқ.*

(Ҳабиб ибн Шаҳид)

Дунёда шундай инсонлар бўладики, бундай кишилар инсоннинг энг юксак фазилати – фидокорона меҳнатини чинаккам ҳаёт мазмунига айлантирмоқ деб билганлар. Шу орқали эл орасида обрӯ-эътибор топганлар. Шундай инсонлардан бири Исомиддин Икромов эди.

Бу инсон етук олим сифатида самарали изланишлар олиб бориб, таълим-тарбия соҳасида муҳим ютуқларга эришди. Ёш шогирдларга нисбатан илм ва тарбия бериш мақсадида юзлаб шогирдларни ўз фарзандидек кўрган мураббий

устоз сидки дилдан меҳнат қилгани, ўз жамоаа ўртасида, талабалар орасида, ҳамкасбларининг иззат эҳтиромига чексиз сазовор бўлган инсон эди.

Ўқитувчи шахси шундай бир олижаноб шахски, у доимий равишда тинмай ижод қилиб, ўз устида олиб борадиган изланишларини ўқувчи ёшларга етказиб бериши лозим. Изланишлардан тўпланган маълумотлар базасини амалиётга татбиқ қилиш ҳам таълим ва тарбия самарадорлигини таъминлайди. Шу жиҳатдан ҳам Исомиддин Икромов ўзининг ўқитиш тажрибасининг бойлиги билан талабаларни илмга қизиқтира олиши билан бир қаторда, унинг сўзлаш санъати, нотиклик маданияти ҳам юксак даражада эди. Албатта, бундай маҳоратли устоз талабаларга ёқимлидир. Ёқимли инсон билан суҳбатлашгинг келади, баҳс-мунозара юритгинг келади.

Мен Исомиддин Икромов билан 1994 йили танишдим. У киши 1973 йили Садриддин Айний номидаги Самарқад давлат педагогика институтининг ўзбек тили ва адабиёти факультетини имтиёзли диплом билан тугатган экан. 1988 йилда “Ҳозирги ўзбек адабиёти танқидида лирика масалалари” бўйича номзодлик диссертациясини ҳимоя қилиб, 1994 йилгача шу олийгоҳда ишлаб, шу йили Жиззах давлат педагогика институти ўзбек тили ва адабиёти факультети адабиёт кафедрасига ишга келди. У киши билан бир катта жамоада ишлай бошладик ва жуда яқинлашиб кетдик.

Бунинг боиси мен шу факультетда Исомиддин Икромов ишга келгунча, анча йиллар деканлик вазифасини бажариб, факультет жамоаси билан узвий боғланиб кетган эдим. Ана шу жамоада Исомиддин Икромов билан ҳам дўстлик ришталари боғланган эди.

Исомиддин Икромов етук салоҳиятли адабиётшунос олим эди. Унда инсонларга хос, айниқса мураббийларга хос фазилатлар, камтарлик, кечиримлилик, диёнатлилик, дўстларга садоқатлилик ва эътиборлилик, ҳамкасбларга меҳрибонлик, самимийлик ва саховатлилик, тўғри сўзлик ва имонли етуклик, ҳаётда елкадошлик ва ҳамфикрлилик, илмий соҳада шогирдларига нисбатан талабчанлик Исомиддин Икромовда мужассам эди.

Доцент Исомиддин Икромов кўп йиллар ўзбек тили ва адабиёти факультети ўзбек адабиёти кафедрасида мудирлик лавозимида ишлади. Иш жараёнида таълим ва тарбия соҳасини ривожлантиришга, кафедранинг илмий салоҳиятини кўтаришга ҳаракат қилди. Унинг “Студентларни илмий-тадқиқот ишларига ўргатиш” (1979), “Ҳозирги ўзбек адабиёти танқиди” (1982), “Янги педагогик технология (2007) каби услубий қўлланмалари ва 100 га яқин мақолалари чоп этилган.

Исомиддин Икромовни факультетда, айниқса, кафедра аъзолари у кишининг раҳбарлик фаолиятини, одамгарчилик хислатларини фахр билан эслашади.

Қаерда илм-фан, зиё қадрланса, ўша жойда саводсизлик чекинади. Ўша жойда ўсиш ва ривожланиш бўлади деб, Исомиддин Икромов кўп такрорлар ва унга ўзи амал қилар эди. Исомиддин Икромов бутун куч ва шижоати билан талабаларни илмли қилишга ҳаракат қилар эди.

“Манتيқ ут-тайр” асарида *“кимки илм-маърифат оламида завқланиб маст бўлса, жаҳондаги барча хислатларга султон каби мартабаси улуг бўлади”*

дейилган. Дарҳақиқат, доцент Исомиддин Икромов домла ҳам ана шундай илм-маърифат оламида ижод қилган забардаст олим эди.

Инсондаги барча яхши хислатларни бир оғиз сўз билан ифодалаш мумкинми? “*Ҳа бағрикенглик*”, –деган экан бир донишманд. Ана шу бағрикенгликнинг белгиларини Исомиддинда ҳис этган эдим.

Инсон эзгулик билан яшаса, унинг ҳаёти ҳикматга бой, ўзи эса атрофдагилар учун ибрат тимсолига айланиб борар экан. Бундай ибратли кишилар жамиятда қанчалик кўп бўлса, ҳаёт мазмуни эзгулик ва бунёдкорлик билан бойиб, маънавий ҳаёт шунчалик ривож топиб, ҳаракатланиб бораверар экан.

Моҳир педагог Исомиддин Икромовнинг ибратли ишлари, педагогик соҳасидаги ютуқ ва тажрибалари, ажойиб фазилатлари ҳамкасблари, дўстлари, шогирдлари хотирасида абадий сақланиб қолади.

РИСОЛАДАГИ ИНСОН, ДИЛКАШ СУҲБАТДОШ, У МЕҲРИДАРЁ ИНСОН ЭДИ

*Аббос Турсунқулов,
ЖДПИ доценти,
филология фанлари номзоди*

*Айтмоқ керак назаркарда эрларни,
Вақтинда гуркираб ўтган шерларни.
(Эрғаш Жуманбул ўғли)*

Ҳаётда шундай инсонлар бўладикки, улар жамоада лидерликка даво қилмайди, ҳаёт маромини тубдан ўзгартиришни кўп ҳам ўйлайвермайди, бу ҳаётда жамият ўзагига таяниб, тинч, сокин ҳаёт кечирини ўз мақсади деб билади. Аслида ҳам дабдабали шиорлар-у чақириқларни ўзлари учун ниқоб қилиб, ўзини ҳам, ўзгаларни ҳам шиддаткор ҳаёт оқимидан чалғитиб юрувчи бундай лидерлар-у “дохийча”ларнинг эмас, жамият тараққиётига, юрт осойишталигига, халқ фаровонлигига ана шундай сокин инсонларнинг фойдаси кўпроқ тегади. Мен учун азиз ва мўътабар инсон бўлган ҳамкасбим, ҳам акам, ҳам узоқ йиллик қадрдоним Исомиддин ака Икромов шундай катта ҳарфлар билан ёзиладиган ИНСОН эди.

Мен Исомиддин ака билан ўтган асрнинг 70 йилларида Садриддин Айний номидаги Самарқанд давлат педагогика институтининг ўзбек филологияси факультетига ўқишга кирган йилларимда танишган эдим. Ўрта бўйли, қорачадан келган, истараликкина бу йигит факультет талабаларини пахта-йиғим теримда озиқ-овқат билан таъминловчи оморда ишларди. Ҳали бир-биримиз билан яқиндан танишишга улгурмасидан пахта теримига жалб этилган курсдошларнинг бошини бириктириш талабалик ҳаётига (Шўролар даврида пахта йиғим-терими жиддий компания ҳисобланиб, унда қатнашишдан бўйин товлаган ёки тартиб интизомни бузганлар талабалар сафида чиқаришгача бўлган жазо қўлланиларди) кўниктириш, тартиб интизомга қатъий риоя қилиш зарурлигини ўргатиш штаб бошлиғи, ўзбек адабиёти кафедраси мудири адабиётшунос олим, профессор Ҳотам Умурувнинг топшириғи билан Исомиддин

акага юклатилди. Биздан икки курс юқорида ўқийдиган бу йигит ўзининг одамгарчилиги, камтарлиги туфайли барчамизнинг хурматимизни қозониб тезда ака-ука бўлиб кетдик.

Исомиддин аканинг ўзидан ёшларга нисбатан ғамхўрлигини, меҳрибонлигини ўша йиллардаёқ сезгандик. Бир воқеа ҳеч эсимдан чикмайди. Юқори курс талабаларининг атайин уюштирилганми ёки ошпазларнинг эътиборсизлигимиз, хуллас, биринчи курс ўғил болаларига кечки овқат етмай қолди. 3-4 талаба учун бу бир баҳона бўлди-ю, юқори курс талабаларининг зуғумидан безор бўлиб биз штабга бордик. Штаб эшиги олдида бизнинг вожатимизни кўрган Исомиддин ака ҳаммамизни штабдан узоқлаштириб нима гаплигини сўради. Биз бўлган воқеаларни у кишига айтиб бердик. Шунда Исомиддин ака бизларни шаштимиздан тушириб, ҳар икки талабага бир банкадан дудлатилган мол гўштли консерва бериб, эртадан бошлаб алоҳида отряд бўлиб пахта теримига чиқишимизни, бу масалани штабдагилар келишиб қўйганлигини айтди. Кейинроқ билсак, Исомиддин ака барча воқеалардан хабардор бўлиб, рўй бериши муқаррар бўлган катта жанжалнинг олдини олган экан.

Аслида юқори курсдаги айрим безори талабалар бизларнинг жанжал кўтарганимиздан фойдаланиб, домлаларга бизларни ёмон кўрсатиб ўзларини оқламоқчи ва бу вазиятдан фойдаланиб биринчи курс талабаларини “тарбияламоқчи” бўлган экан. Биз фақатгина Исомиддин аканинг узоқни кўра билган дипломатик тактикаси туфайли калтакланишдан қутилиб қолдик.

Факультетда Исомиддин ака курсдоши А.Холмуродов (ҳозир Навоий давлат педагогика институти профессори, филология фанлари доктори) билан “Ёш адабиётшунос” тўгарагини олиб борарди. Тўгарақда талабалар билан бир қаторда Ҳотам Умиров, Исомиддин Салоҳиддинов, Муслиҳиддин Муҳиддинов, Телман Раҳматов, Лола Абдуллаева, Иноятулла Сувонқулов каби профессор-ўқитувчилар ҳам иштирок этар, қизгин баҳс мунозара билан ўтарди. Одил Ёқубовнинг ўша йиллар чоп этилган “Улуғбек хазинаси” романи ана шундай баҳс-мунозалар билан ўтганини эслайман. Ўзбек психологик романчилигининг етук намунаси бўлган бу роман муҳокамасида Исомиддин ака фаол қатнашди.

Назаримда, Исомиддин аканинг илмий ишларида, мақолаларида психологизм муаммосининг бот-бот кўтарилиб туриши бежизга эмас. Домла бу соҳанинг чуқур билимдони, амалиётчисидир. У киши билан ҳамсуҳбат бўлган киши буни дарров англайди. Суҳбатдошининг ички руҳий ҳолатини чуқур англаш ва шунга яраша муносабатда бўлишини Исомиддин аканинг бош инсоний фазилати деб биламан.

Йиллар ўтиб биз яна тақдир тақозоси билан бир кафедрада ишлай бошладик. Ўртамиздаги яқинлик, ака укалик, самимий муносабат давом этди. Ўғилларини уйлантирди, қиз чиқарди, доимо хурсандчилигига шерик бўлдик. Лекин менда бир қусур бор. Қизишиб кетиб, баъзан ўзимни тўхтатолмай ноўрин гапларни ҳам айтиб юбораман. Айниқса, ҳалиги, отинг ўчгурдан озгина олиб қўйсам ўзимни босолмай қоламан. Эртасига ўзим минг бир хижолат билан узр сўраш учун олдиларига кирганимда, эрталабки ковоқ солишлари йўқолиб, акаларча насихат қилишга ўтарди. Насихат қилганда ҳам шундай мулойим оҳангда, киши нафсониятига ҳеч ҳам тегмай, оғаларча беғуборлик билан тенгдошидек сўзларди-ки, шундай қалби

пок, ҳар қандай ғараз-у, манманликлардан холи, дилкаш суҳбатдош билан ишлаётганлигимдан ғурурланиб кетардим.

Исомиддин акани фақат талабаларгина эмас, факультетимиз домлалари ҳам ҳурмат қиларди. Орада ярим аср ўтган бўлса ҳам адабиёт тарихининг етук билимдони, доцент, иқтидорли шоир Исомиддин Салоҳиддиновнинг жойлари жаннати бўлсин домлага берган юксак баҳолари эсимдан чиққан эмас: **“Бу йигитнинг** (гап Исомиддин ака ҳақида) **” палаги тоза. Иси ҳам** (адаш эканлигига ишора), **фамилияси ҳам** (марҳум атоқли олим, давлат ва жамоат арбоби, ҳассос шоир Орифжон Икромовга ишора) **улуғлардек. Ўзи ҳам келажакда улуғлар йўлини давом эттиради”**. Домланинг башоратлари амалга ошди. Исомиддин улуғ инсонларнинг давомчиси бўлиб қолди.

ИСОМИДДИН ИКРОМОВНИ ЭСЛАБ...

*Абдували Мусаев,
ЖДПИ Ўзбек тилини ўқитиш методикаси
кафедраси мудири,
филология фанлари номзоди доцент*

Нимаики яхши бўлса ҳурматга сазовордир, ҳурматга сазовор нарса ҳар доим яхшидир.

(Цицерон)

Исомиддин Икромов домлани мен 1994-йилдан таниганман. Ўзбек адабиёти кафедрасида ишлаб юрганда суҳбатлашиб, Исомиддин ака ҳақида кўп нарсани билиб олдим. Кунларнинг бирида Исомиддин ака билан суҳбатда “*Абдуллаев Тошпўлат билан ўқиганмиз*” деб ўзи айтиб қолди. Кейин мен “*агар сиз Тошпўлат ака билан бирга ўқиган бўлсангиз менинг катта акамни яхши танийсиз*” дедим.

–*Акангиз ким – деди?*

–*Акам Сулаймонов Раббим, – дедим.*

–*Раббим ака билан бир гуруҳда бирга ўқиганман, ўша гуруҳда сардор бўлганман, –Исомиддин ака.*

Ўшандан бери Исомиддин ака билан яқиндан танишдик. Жиззахда туғилган экан, Самарқанд шаҳрида Садриддин Айний номидаги Самарқанд давлат педагогика институтида Ўзбек тили ва адабиёти факултетини аъло баҳолар билан

тугаллаган. Шу институтнинг ўзбек адабиёти кафедрасида ишлаган, 1988-йилдан илмий мавзу олиб “Ҳозирги ўзбек адабий танқидида лирика масалалари” мавзусида диссертация ҳимоя қилган. Жиззахда ўзбек тили ва адабиёти факултетидида ишни ўзбек адабиёти кафедрасида бошлади. Факултетда ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари бўлиб ишлади. Исомиддин ака мен билган анча ўзига пишиқ одам эди. Жуда эҳтиёткор одам сифатида биламан. Тартиб интизомни анча яхши кўрадиган, ёшлар учун масалаҳатларини аямайдиган инсон сифатида ўз ҳурматиға сазовор бўлган инсон. Институтдаги, факултетдаги тадбирларға қатнашганда сўз берилса, иложи борича чиройли гапиришға, асосли гапиришға ҳаракат қилар эди. Чойхоналарда яхши улфат, инсон сифатида ёшлар даврадошлар кўнглида яхши фикрлар қолдирган.

Исомиддин Икромов Самарқанд шаҳрида яхши мактаб ўтагани билиниб турар эди. Самарқанд давлат педагогика институтидаги олимларни ҳаммасини яхши танир, улар ҳақида, илмий изланишлари ҳақида, жуда кўп китобларига яхши фикрлари бор.

Мен ўзбек тили ва адабиёти факультетига декан бўлиб ишлаган (2007-2013) йилларим Исомиддин ака Ўзбек адабиёти кафедрасида Мудир бўлиб ишлади. Иш жараёнида режали ишлашни яхши кўрар эди. Кафедра режаларини юқори ташкилотлардан келган хатлар ва буйруқлар ижросини биринчилардан бўлиб ҳаракат қиларди.

Хуллас, мен билган ва бирға ишлаган филология фанлари номзоди, доцент Исомиддин Икромов одил инсон, оилада яхши ота, турмушда садоқатли ўртоқ, илмий ишларда талабчан устоз, тўғри йўл кўрсатувчи шахс эди.

МЕҲРИДАРЁ УСТОЗ

*Гулчеҳра Имомова,
Қарши ДУ доценти,
филология фанлари номзоди*

*Хотираси ўзи севган одамлар қалбида муқаддас сақланадиган одам, менимча,
ўлимдан кейин ҳам барҳаёт бўлиб қолиш учун зарур ишни қилиб қўйган одамдир.
(Г.Эберс)*

1977 йил Садриддин Айний номидаги Самарқанд давлат педагогика институти, ўзбек тили ва адабиёти факультетига ўқишға қабул қилиндим.

Талабаликнинг сурури, завқу шавққа тўла ҳаётимиз бошланди. Ўша пайтларда филология йўналишиға бор йўғи оғзаки – ёзма имтиҳон билан йигирма беш талаба танлаб олинар эди. Факультетимизда кундузги бўлимда, юзта талаба ўқирди, холос.

Ҳеч эсимдан чиқмайди, биринчи пара дарсимиз, “Адабиётшуносликка кириш” фани эди. Маърузачи доцент Ҳотамжон Умуров. Домла маъруза жараёнида биз талабаларни сўз билан сеҳрлаб қўйдиларки, мен ҳали хануз ана шу сеҳр оғушидаман. Саксон дақиқалик маъруза қандай ўтиб кетганини бирор бир талаба сезмади.

Мазкур фаннинг амалий ва семинар машғулотларини домланинг шогирдлари, ёш олим Исомиддин Икромов олиб борар эдилар.

“Адабиётшуносликка кириш” фанидан маъруза, амалий, семинар машғулотлари шу даражада қизиқарли, мунозарали олиб борилар эдики, биз талабалар бу фан асносида адабиёт оламининг сирли, жумбоқли, таъсирли оламига қандай кириб қолганимизни билмай қолдик.

Бунинг биргина мисоли сифатида, мен қарийб қирқ йилдан бери Қарши давлат университетининг Адабиётшунослик кафедрасида ўқитувчи бўлиб ишлайман ва устозларим таълим берган “Адабиётшуносликка кириш”, “Адабиёт назарияси” фанларидан дарс бераман. Бу ўз-ўзидан маълумки, талабаликдаги устозларим профессор Ҳотамжон Умутов ва доцент Исомиддин Икромовлардан олган билимларимнинг ҳосилдир.

Исомиддин домла ҳақида мен жуда узоқ гапиришим мумкин. 70-80 йилларда биз талабалар, пахта далаларида жавлон уриб меҳнат қилар эдик. Энг қизиғи, тўрт йиллик талабалик давримизда ҳар йили далага чиқар эдик, аммо, бирор талаба ё врач руҳсати билан, ё таниш – билиш орқали пахтадан қолмас эди, пахта даласига бормасликни ўзига ор деб билар эди.

Тўрт йил мобайнидаги ҳашарга отланишимизда, Исомиддин домла ҳар доим бизга бош – қош эдилар. Биз курсдошлар ҳануз эслаймиз, домладаги қатъиятлик, талабчанлик билан бир қаторда, талабаларга ўта меҳрибон, жонкуяр эдилар. Биргина мисол келтираман. Гуруҳимизда Жамила дугонаимиз, ўзи асли Каттақурғонлик, шаҳарлик қиз. Умуман пахта теролмас эди, бунинг устига оёғи оғрир эди. Пахта даласидан қайтганимиздан кейин кечқурун “штаб” бўлар, ким қанча пахта тергани муҳокама қилинар эди. Исомиддин домла фақат Жамилага раҳми келганидан, далага чиқса пахта теришар, овқат пиширадиганларга ёрдамчи қилиб кўяр, ҳатто терган пахтасига килограмм кўшиб кўяр, беминнат ёрдам қилар эди.

Домланинг беғараз, оталарча меҳрибонликларидан биргина Жамила эмас, ҳаммамиз баҳра олар эдик.

Исомиддин домланинг турмуш ўртоқлари Гулбаҳор опам биздан бир курс юқори ўқир эдилар. Уларнинг ўртасидаги меҳр-муҳаббат ҳам биз талабалар учун ўрнатилган намуна эди.

Мен III курсда ўша пайтдаги машҳур “Ленин стипендиясида” ўқиганман. Барча устозларим қатори, айниқса домланинг менинг илмий изланишларимга хайрихоҳликлари кучли эди. IV курсда (1980-1981 йиллар) илмий раҳбарим Ҳотамжон Умутов раҳбарлигида “Абдулла Қодирийнинг “Меҳробдан чаён” романида психологизм” мавзусидаги диплом иши устида ишладим. Аммо раҳбарим худди шу вақтда Москвада докторлик диссертацияларини ёзиш билан машғул эдилар.

Ана шу вақтда меҳридарё олим, устозим Исомиддин Икромовнинг менга қилган беғараз ёрдамларини сўз билан ифода қилай олмайман.

Дунёда олимлар кўп. Аммо олим бўлиб, одам бўлмаганлари улардан кўп. Бугун устоз Исомиддин Икромовнинг ҳаёт йўлларига бир назар солдик холос.

Менга ўхшаган домланинг минглаб шогирдлари эҳтирому эъзоз билан уларни ёдга олишади. Аллоҳ устознинг қабрларини нурларга буркасин!

ДЕРАЗАМНИНГ ОЛДИДА БИР ТҶП ҶРИК...

Абдуҳамид Тангиров,
ЖДПИ доценти,
филология фанлари номзоди

Инсон ўлади, барҳаёт бўлиб қолишнинг бирдан бир имконияти ўзидан кейин ўлмайдиган нимадир қолдиришидир.

(У. Фолкнер)

Лирика, лирик асарларда лириклик, лиро-эпик асарларда лириклик ва эпиклик мутаносиблиги, лирик қаҳрамон каби масалалар санъатнинг бир тури бўлмиш бадиий ижод пайдо бўлибди ҳамки, адабиёт ва адабиётшунослик илми вакиллари доимо қизиқтириб келган. Бу борада қатор тадқиқотлар, бир-бирини такрорламайдиган қарашлар мунаққидлар томонидан такрор-такрор айтиб келинган. Натижада лирика ва лирик қаҳрамон масалалари билан шуғулланган бир қатор адабиётшунос олимлар армияси ўзбек, рус, украин, белорус, грузин, озарбойжон, тожик, авар ва бошқа халқлар орасидан етишиб чиққан. Ана шундай тадқиқотчилар сафида ўзининг муносиб ўрнига эга бўлган ўзбек танқидчилиги ва адабиётшунослигининг йирик вакиллари Ҳомил Ёқубов, Салоҳиддин Мамажонов, Озод Шарафиддинов кабилар ҳам бу борада ўзларининг овозлари ҳамда ўринларига эга бўлган. Ўз вақтида ёш олим ҳисобланган ва эндигина адабиётшунослик илмига кириб келган Исомиддин Икромовнинг мазкур мунаққидларнинг илмий фаолиятига назар ташлаши, керак бўлса, уларнинг лирика ва лирик қаҳрамон борасидаги қарашларига баҳо беришга кириши ва тегишлича муваффақиятга эришиб, филология фанлари номзоди илмий даражасини олиши учун диссертация ҳимоя қилиши ўз вақтида етарлича шижоат талаб қилган. Чунки ёш олимнинг бу борада озгина хатога йўл қўйиши, бирининг фикрини иккинчисидан фарқини ажратишда чалкашликка юз тутиши ўша замон илмий муҳитида ишнинг тескари кетишига олиб келиши мумкин эди. Исомиддин Икромов илмий тадқиқотчиликнинг ана шундай нозик қирраларидан чўчимаган ҳолда бу борадаги тадқиқот ишларини муваффақиятли олиб борган ва 1988 йилда “Ҳозирги ўзбек адабий танқидида лирика масалалари (Ҳ.Ёқубов, С.Мамажонов, О.Шарафиддинов ижоди мисолида)” мавзусидаги номзодлик диссертациясини ҳимоя қилган. Тадқиқот ишида ҳар учала мунаққиднинг лирика ва лириклик масалалари бўйича қарашларига ўзининг муносиб баҳосини берган ва уларнинг бу борадаги фанда эришган ўринларини белгилаб беришга эриша олган.

Исомиддин Икромов ўзининг фанда орттирган тажрибаларини амалиётда қўллашда ҳам беназир бўлиб, бу борада ўзига хос моҳир педагог эди. Олимнинг педагогик маҳоратининг асоси ҳам ана шунда эди. У киши талабаларга билим

беришда олиб борган тадқиқот ишларининг маҳсулидан фойдаланишга ҳаракат қилар эди. Айниқса, у киши талабаларга Ўзбек адабиёти фанидан дарс бериш жараёнида, шеърий асарларни ўқитишда улардаги лириклик ва лирик қаҳрамоннинг воқеликка муносабати масаласига алоҳида тўхталиб ўтишни хуш кўрар эди. Айниқса, устоз Ғафур Ғулом, Ойбек кабилар ижодига ҳам юксак эътибор қаратиш билан бирга, Ҳамид Олимжон ижоди ва шеъриятига алоҳида муносабатда бўлишни хуш кўрар эди. *“Деразамнинг олдида бир тўп ўрик...”* Исомиддин Икромов Ҳамид Олимжон ва Зулфия ижодини ўқитишда машғулоти, энг аввало, ана шу машҳур асарга мурожаат қилишдан бошлар эди. Шундан сўнг Ҳамид Олимжоннинг лирик, лиро-эпик ва драматик асарларини атрофлича таҳлил қилиб берар эди. Агар бугунги кунда Исомиддин Икромов ҳаёт бўлганда Жиззахда Ҳамид Олимжон ва Зулфия ижод мактабини очилганини кўриб, нечоғлик қувонган, керак бўлса, ўзи ҳам ўша даргоҳда ёшларга чин дилдан сабоқ беришга киришган бўлур эди. Афсуски, эрта ўлим Исомиддин Икромовни ана шу бахтдан, ёш авлодни эса Исомиддин Икромовнинг мароқли маърузаларидан тинглашдан беҳра бўлишига олиб келди.

Исомиддин Икромов раҳбар ва инсон сифатида ҳам ўрناق олса арзийдиган инсон эди. У киши доимо тўғри фикрни қадрлар эди. Лекин ҳеч қачон тўғри бўлмаган фикрга қўшилмас эди. Энг қизиғи, у киши нотўғри гапирётган суҳбатдошига сен нотўғри гапираяпсан, фикринг нотўғри, демас эди. Бу билан суҳбатдошининг ҳам дилини оғритмас ва агар айтилаётган фикр ёқмаса мийиғида кулиб кўйишдан нарига ўтмас эди. У кишининг бундай кесатик кулгисини тушинган одам бошқа у кишига нотўғри гап гапирмас, тушунмаган одам эса, Исомиддин менинг фикримни қўллаяпти деб, яна у кишига бориб бўлар бўлмас гапларни гапираверар эди. Исомиддин Икромовдан эса битта жавоб - мийиғида кесатик кулги қайтарилаверар эди. У киши тўғри фикр ва эзгу гапнинг ошнаси эди.

Исомиддин Икромов ҳамкасблари билан ҳам оилавий аҳил бўлишни хуш кўрадиган, доимо дастурхони очиқ инсон эди. У киши бирон оилавий туйми ёки маърака бўлсин ёнида туришимизни хуш кўрар эди. Ўғли Ойбекжон ва қизи Шахлохонларнинг яхши кунларида бирга бўлганимиз бир умрга ёдимдан чиқмайди.

Сўнги сўзим: Ойбекжон, Шахлохон ва бошқа фарзандлари ҳамда шогирдлари! Оталаринг ва устозларинг улуғ инсон эди. У кишидан айрилиш нафақат сизлар учун, қолаверса, бутун Жиззах илмий муҳити учун катта йўқотиш бўлган. У киши бир умр ҳеч кимнинг дилини оғритмасликка, амал орқасидан қувмасликка ҳаракат қилар эди. Кўпчиликни, шу жумладан, мени ҳам ўзига дўст сифатида қарар ва кўп сирларини баҳам кўрар эди. **Билингларки, у кишининг сирлари фақат битта эди: яхшиликни мақташ, эзгуликни улуғлаш ва сизларнинг бахт саодатларингни кўриш эди. Отангизни 70 ёши муборак бўлсин!**

КЎНГИЛГА ЙЎЛ
(Устоз Исомиддин Икромовни эслаб)

*Юлдуз Каримова,
ЖДПИ доценти,
филология фанлари номзоди*

*Бўлак яхши ном истама, шул етар-
Сени яхши одам деса эл агар.
(Саъдий)*

Кўпни кўрган мўйсафиддан сўрашибди:

–Инсондан нима қолади?

Жавоб берди: *Кўнгил қолади, болаларим, кўнгил қолади. Одамлар бу оламга бирин-кетин келишади ва ошини ошаб, умрини яшаб бўлганидан кейин, худди аввалгидек, навбатма-навбат қайтмас дунёга равона бўлишади. Кишилар айнан шу кўнгил туфайли ҳали ҳаёт бўлганлари вафот этганларини ёрқин таассуротлар билан ёдга олишади, уларнинг ҳаётидаги ажойиб хотиралардан сўйлашади, эзгу ишларини зурриётлари-ю бошқаларга ибрат қилиб кўрсатишади¹.*

Кўнгил, қалб хотиралари, ўйлар, мушоҳадалар, изтиробу армонлар, умиду илинжлар маскани. Кўнгилни нозик дейдилар, аммо у шунча оғир юкни кўтаради. Кўнгилда қолмоқлик учун, энг аввало, унга кириш йўллари топомоқ зарур. Аммо кўнгилга бориш йўлининг машаққату мушкулотларини ҳамма ҳам ўз зиммасига олавермайди.

Устоз Исомиддин Икромов кўнгилга бориш йўллари яхши эгаллаган инсон эдилар.

Устоз хушмуомала, ҳақиқий зиёлиларга хос этикет, маданият соҳиби эдилар.

“Адабиётшунослик асослари” фанидан биринчи курс талабаларига кўшимча манба сифатида устоз Усмонжон Қосимов ташаббуслари билан қўлланма тайёрлашни режалаштирдик. Қосимов домла назарий, мен амалий, Икромов домла методика қисмини тайёрладик. Қўлланма нашрдан чиққанда устоз жуда хурсанд бўлган эдилар. Илмий-ижодий меҳнат домлага алоҳида завқ берарди. Узоқ пайтдан буён бошлаб қўйган мақолалари битса, режалаштирган ишлари амалга ошса яйраб кетардилар, янги чиққан бадиий асарлар, адабиётшунослик оламидаги янгиликларни атрофдагилар билан дарров бўлишишни хоҳлар эдилар.

Биров ҳақида хотира ёзишнинг ўзига хос одоби, масъулияти, ахлоқий мезон ва меъёрлари бор. Хотира ёзиш истагида юрар экансиз, хаёлан кўз олдингизда қахрамонингизнинг ҳаётлик пайтидаги сиймоси гавдаланади.

Негадир домлани икки кўринишдаги сиймолари кўз олдимдан кетмайди. Бири: иш столлари. Стол устида ҳамма нарса ботартиб. Бир неча хил рангда ёзадиган ручкалар. Учи чиқарилган, фойдаланишга тайёр қалам, ўчирғич, чизғич, қайчи, елимгача. Ҳаммаси ўз жойида. Ёзув қоғозлари, зарур китоблар ҳам чиройли тахланган. Сочилиб, паришон ётган бирор ортиқча нарсани кўрмайсиз. Ва шу

¹ Махмудов О. Фарзанднома. –Т. 2020. –Б.158.

файзли, кўриб баҳри дилингиз очиладиган иш столи атрофида доим мук тушиб ишлаб ўтирадиган домла қиёфалари.

Дарвоқе, домланинг хуснихатлари жуда чиройли эди. Кафедрани бошқарган пайтлари компьютерчи қизнинг ёрдамини кутиб ўтирмай, кўп ҳужжат ишларини қўлда ёзиб кўяр эдилар. Энг қизиғи кафедра ҳужжатини ўргангани келган назоратчилар ҳам бундай ҳолатга эътироз билдиришмасди. Балки текширувчилар ҳам бир кафедрада қилиниб юз кафедрага кўчиб юрадиган, шаблонга айланиб қолган, компьютерда тайёрланган ҳужжатдан кўра, домланинг меҳр бериб, масъулият билан қўлда ёзган, ягона нусхадаги ҳужжатларини афзалроқ кўришгандир. Ҳали ҳануз кафедра архивидаги папкаларда домланинг чиройли ёзувларида битилган ҳужжатлар чиқиб қолади. Бу ёзувлар бизга Икромов домлага хос бўлган меҳнаткашликни, бағрикенгликни, муҳими чиройли қалбни эслатиб туради.

Домлани эслаганимда яна кўз олдимга ўрта бўй, бўғдой ранг юзларида осойишталик, ички хотиржамлик нуқси сезилиб турган, саришта кийинган, факультетнинг узун йўлагидан шошмасдан қадам ташлаб келаётган қиёфалари кўринади.

Билмадим, нега менинг тасаввуримда устоз йўл юриб келаётган қиёфада тикланадилар. Бу йўл устознинг умри давомида инсоний ва ижодий меҳнати билан шогирдлари, сафдошлари, яқинлари кўнглига очган йўл эмасмикан?!

Охират йўлларингиз равон, мангу манзилингиз обод бўлсин, устоз!

ХОТИРА БУЮҚДИР - ИНСОН ЧИН АЗИЗ

*Нодира Соатова, ЖДПИ доценти,
филология фанлари номзоди*

Илм – хазина, унинг калитлари - савол. Сўранглар, сўрашда 4 киши савобга эга бўлади: Сўровчи, олим, эшитувчи, уларни дўст тутувчи.

(Абу Нуъайм)

Ҳаёт меҳрибон, ҳаёт адолатли. Дарҳақиқат, ҳаёт бизга туғишганларимиз билан бирга кўнглимизга яқин инсонларни йўлдош қилади. Ҳатто баъзан етти ёт бегона ҳам ўз туғишганинг қатори азиз бўлади. Худди шундай инсонлардан бири ҳеч иккинланмай айтишим мумкинки, ҳамкасбим, ҳаммаслагим, маънан акамдек бўлган Исомиддин Икромов эди. Ортда қолган йиллар бунга гувоҳ. Бугун шундай азиз инсон орамизда йўқлиги мени бир оз изтиробга солса-да, йиллар давомида улар билан биргаликда елкама-елка бўлиб ишлаганмиз, ширинсуханлиги, ўта илтифотлилиги билан қалбимизда жой ола билганлари қалбимизга озгина бўлсада таскин беради. Ахир айтишади-ку, яхшидан боғ қолади, деб. Худди шундай Исомиддин Икромов ўзидан яхши хотиралар қолдира олган буюк инсон, десам муболаға бўлмайди.

Дарҳақиқат, сермулоҳазалик, камтаринлик, вазминликни ўзига либос қилиб олган домлани йиллар давомида бир марта бўлса-да, Нодира деб мурожаат

қилганларини эслай олмайман. Доимо Нодирахон, синглим ёки уларга маъқул бўлмайдиган иш қилсам, Нодирахон келин (домла туғилиб ўсган маҳаллага келин бўлганман) дея мурожаат қилар эдилар. Шу сўзларидан дарров муносабатларини билиб олар эдим. Бундай муносабатни биргина менга эмас, балки кафедрамиз аъзоларига нисбатан ҳам кўриб ҳайрон қолганман. 20 йилдан зиёд бирга ишлашган бўлсак, уларнинг аёл ўқитувчиларга самимиятини кўриб ҳайратга тушганман. Чунки ҳамкасб аёлларимизни ҳатто орқаларидан ҳам Зиёдаой, Юлдузой, Сурайёхон деб мурожаат қилар эдилар. Ўзимизку ўзимиз, ҳатто Юлдуз опа иккаламизни турмуш ўртоғимларимизни ҳам орқаларидан Эркинжон, Шавкатжон деб айтар эдилар.

Исомиддин акани айтса айтгудек роса ибратли жиҳатлари кўп эди. Яна бир эътиборга лойиқ томонлари ҳамкасблари у ёқда турсин, ҳатто талабаларга ҳам ҳеч қачон товушларини баландлатганларини, ножўя сўзларни ишлатганларини эшитмаганман. Домлаларни кўйинг, ҳатто талабаларга ҳам ўта хушмуомилалик билан мурожаат қилар эдилар. Бу уларнинг энг таҳсинга сазовор жиҳатлари деб биламан. Агар бирон нимадан жаҳллари чиқса, индамай қовоқларини солиб олар, шу билан ўз норозиликларини чиройли қилиб билдирар эдиларки, бу ҳам ҳаммани кўлидан келавермайди. Жаҳлини жиловлай олиш инсонни кучли, иродали, буюклигидан далолатдир. Исомиддин Икромов мана шундай сокин, ширинсухан, тўғри маслаҳатини ҳеч кимдан аямайдиган чин маънода *асл инсон, олим* эдилар.

Домла билан 1994 йилдан то умрларини охиргача бирга ишладик. Улардаги батартиблик, ишга бўлган масъулият, барчага бирдек меҳрибон бўлиш, ҳар кимга ўзига мос, муносиб сўзлар билан мурожаат қила олишлари, кўпчиликни у кишига нисбатан ҳурматини оширадиган томонлари эди.

Кафедра аъзоларига нисбатан самимият, хайрихоҳлик, қўли очиклик уларни яна бир мактовга арзигулик томонлари бўлиб, ўта ҳожатбарор инсон эдилар. Баъзан ўқитувчилардан кимгадир пул керак бўлиб қолса, албатта домладан сўрар, чунки у киши ҳеч қачон ҳеч кимга йўқ демас, кераклигича бериб турар эдилар, ҳаттоки талабаларга ҳам кўп марталаб пул бериб турганларини гувоҳи бўлганман. Бундан ташқари факультетда тадбирлар ўтказилса, кўп марта ўзлари талаба-ёшларни рағбатлантириш мақсадида ўз ёнларидан китоб ва пул совға қилишни одат қилиб олгандилар.

Яна бир ўзига хос жиҳатлари ўта оилапарвар эдилар. Тўртала фарзандларига яхши тарбия бериб уларни олий маълумотли бўлишига эришдилар. Ҳозирда кичик қизлари Шахлохонни филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) эканлиги ҳам фикримиз исботи ва бу уларнинг заҳматли таълим-тарбия меваси, деб ўйлайман. Улар ўзларининг меҳнатлари ва тарбияларини фарзандлари камолида кўриб ғурурланар ва улар келажаги учун тинмай меҳнат қилар эдилар. Кичик ўғиллари Улуғбек медицина институтга магистатурага кирганида қувончдан гўё саккизинчи осмонда юргандек эдилар. Аёллари, Гулбаҳор опани ҳам ҳаддан зиёд ҳурмат қилар, доим орқаларидан *“бизни Пари”* деб мурожаат қилар эдилар, уларсиз томоқларидан бир нима ўтмас эди, Ойлик олганда ёки бирон сабаб билан бориб бирон жойга чой ичсак, секин чиқиб кетиб (ўзлари ҳисобидан) иккита нонни орасига шашликми, сомсами, банкачага қуймали музқаймоқми буюртма қилар

эдиларки, бу ҳам уларни аёлларини, ўз жуфти ҳалолларини ҳурмат қилишлари, эъзозлашларини бир кўриниши эди.

Исомиддин ака ҳақида ҳар қанча гапирсак, оз. Чунки уларни эътиборга лойиқ, ўрناق бўладиган жиҳатлари бисёр мўл эди. Инсонни кимлиги уни яхши ёмон кунида билинади. Исомиддин ака ҳар иккала ҳолда ҳам ҳар бир ҳамкасбини олдида тура оладиган танти инсон эдилар. Баъзиларга ўхшаб, турли баҳона қилиб, одам танлаб тўй-ю маъракаларга бормай қолмас, балки айтилган ҳар қандай жойга борар, агарда биронта ишлари чиқиб қолгудек бўлса, бирровга бўлса ҳам иложини қилиб кириб ўтар эдиларки, бу ҳам уларнинг қалби тозалигидан, иймон эътиқоди мустаҳкамлигига далолатдир.

Халқимизда инсонни кимлигини билишни истасанг бир лавозим бериб, ёки бир пул бериб сина деган нақл бор. Исомиддин Икромов том маънода шу синовдан муваффақиятли ўта олдилар, деб ўйлайман. Бу фикрга кафедрамиз аъзолари барчаси бирдек қўшилади. Чунки улар кафедрани бошқарганда ҳам айрим кимсаларга ўхшаб ҳеч бир ўзгармадилар. Ҳатто ўзлари ўқитган, шогирдлари бўлган ёш йигит ўқитувчиларимизга ҳам илиқ муносабатда бўлар, бирон иш буюрсалар ҳам оғринмайдиган қилиб айта билардилар. Халқимиз бежизга айтмас экан, “...устозлар маънавият осмонида мусаффо зиё тартиб турган йўлчи юлдуздирлар, улар туфайли одамлар тўғри йўлни топадилар, уларнинг шарофати билан жаҳолат зулматларидан ёруғликка етишади”.

Дарҳақиқат, бугунда Исомиддин Икромов домла ўқитган, ишга олиб олдиларида олиб юрган шогирдлари илмда ўз йўлига тушиб олган ва олимлик рутбасини эгаллаганлари ҳам уларни умрлари беиз кетмаганини кўрсатади. Шу ўринда, қуйидаги сатрлар ёдга тушар экан:

Илм аҳли шарафли, ҳидоят истаганларга йўл кўрсатгай,

Ҳар кишининг қадри, билки, қилган иши-ла ўлчангай.

Жоҳил - олим душмани, лек канда қилма илм излашни,

Илм бирла умр боқий, илмсизлар ҳаётдан эрта кетгай.

Исомиддин Икромовни том маънода, иккинчи ҳаётлари оқилу доно фарзандлари ва шогирдларида давом этаяпти, деб ўйлайман. Бинобарин, улар илм излашдан чарчамаган, илмларини барча бирдек ўргата олган беназир олим эдилар. Шу боис уларнинг умри шоир айтганидек боқий. Айтиш мумкинки, “Қадр — муқаддас, хотира — абадий” экан, ўйламанки, порлоқ келажак сари дадил интилаётган ёшларимиз учун устоз Исомиддин Икромов ҳаёти ва илмий ижод йўли ибрати, салоҳияти ҳамиша ғурур, руҳий куч-қувват манбаи бўлиб қолаверади.

Рухингиз оройиш топсин, сиз эъзозга ҳурматга лойиқ, ибрат бўларли умр кечирдингиз! Аллоҳим охиратингизни обод айласин, барча қилган эзгу ишларингизни ажру савобини Ўзи берсин!

ЎЗИЛАЖАК КИТОБЛАРГА НОМ ҚЎЙГАН ОЛИМ!

Эссе...

Сурайё Эшонқулова, ЖДПИ доценти,
филология фанлари номзоди

Ёмон ҳам ўтар, яхши ҳам – яхши бил,
Сени яхши ном бирла ёд этсин эл.
(Саъдий)

Халқимизнинг атоқли ва севимли шоири Абдулла Орипов шеърларидан бири “Инсон орзусига ҳали етмаган...” сатрлар билан яқунланади. Дарҳақиқат, одамзод комил бўла олгани йўқ. Дунё ҳам мукамал эмас, бир кам... Лекин ҳаётда одам болаларига хос жуда кўп фазилатларни ўзида мужассам этган мунаввар инсонлар ҳам учрайдики, уларга ҳавас қилмасликнинг иложи йўқ. Устозим, ҳам касбдошим, ҳам маслакдошим адабиётшунос олим, филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон халқ таълими аълочиси Исомиддин Икромовни ана шундай ҳавас ва ҳайратга муносиб инсонлардан бири, деб биламан. Улардан билим ўрганганман, сиймоларидан ибрат олиб, меҳрларини қозонишга мушарраф бўлганман.

Инсоннинг умри оний лаҳзалардан иборат, деган ҳикмат бор. Бир қарашда асл ва соддагина ҳақиқат. Буни ҳатто ақл ишлатмасдан ҳам билиб олса бўлади, деган ҳаёлга ҳам борасан киши. Тўғри-да, лаҳзаларни кўшсанг, бутун бошли вақт юзага келади. Инсон қанча муддат яшаган бўлса, ўша унинг умри бўлади-да! Аслида ҳам шундаймикан? Назаримда, бу ҳикматни “*инсоннинг умри алоҳида-алоҳида, яъни эсда қоладиган лаҳзалардангина иборат*” тарзида тушуниш тўғрироқ. Умрнинг “эсда қоладиган” қисми эса бутун умрни эмас, унинг айрим бўлақларинигина қамраб олар экан, устоз Исомиддин Икромов билан бўлиб ўтган ана шу муносиб лаҳзаларни эслашни лозим топдим.

Устоз Исомиддин Икромов илм йўлида барчага бирдек меҳрибон, табиатан киришувчан инсон эдилар. Бу фикрни бир мен эмас, устоз Исомиддин Икромов билан бирга ишлаган кўпчилик ҳам хаёлидан ўтказаётган бўлса ажаб эмас. Зеро, у кишидаги ***биринчи жиҳат: ҳамма билан тенг ва самимий муносабатда бўлиш хислати эди.*** Айни мана шу хислат унинг катталар ардоғида, тенгдошлар эътиборида ҳамда кичиклар эътирофида бўлишлари учун тағзамин бўлган бўлса ажаб эмас.

Устозни қанча эътироф этсак оз. У кишидаги ***иккинчи жиҳат: ҳар қандай тадқиқотга оригинал ном топа олиш қобилияти эди. Шунингдек, келажакни кўра олиш ва узоқни ўйлаб иш тутуш хислати эди.*** 2009 йил илк диссертация ишимни яқунлаб, кафедра муҳокамасидан ўтган даврларим эди. Мен ана шу илк тадқиқотимни монография қилиб нашр эттирмақчи бўлдим. Аммо бўлажак китобимга муносиб ном топа олмай ёш тадқиқотчи сифатида қийналар эдим. Шунда опажоним филология фанлари номзоди, доцент Нодира Соатова “*Исомиддин ака ном қўйишга жуда усталар. Улар билан маслаҳатлаш*” деб қолдилар. Шунда устозни олдига бориб, монографиям учун ўзим топган номларга кўнглим тўлмаётганлигини айтдим. Улар диссертация ишим билан яхши таниш бўлганликлари учун қўлларига ручкани олиб, бир зумда нақд беш-олтита бир-

биридан оригинал, жарангдор номларни ёзиб кўлимга тутқиздилар. Ёзганларини ўқир эканман, ҳайратимни яшира олмадим. Қайси бирини танлашни била олмасдим. Чунки ҳар бири кўнглимга ёқар, ўқиганим сари қалбим ёришиб, қандайдир қувончга тўлар эди. Аввал ном топа олмай қийналган бўлсам, энди номларнинг кўплигидан қайси бирини танлашга ақлим лол бўлиб, *“вой, бунча кўп ном кўйдингиз, ахир китобим битта-ку”* деб юборибман. Устоз хохолаб кулиб, *“Сурайёхон, бу сизни илк тадқиқотингиз, ҳали ҳимоя қиласиз, олима бўласиз, кўп китоблар ёзасиз... Сиз кўп ўйланманг деб келажакда ёзилажак китобларингизга ҳам ном кўйиб бердим. “Миф ва шеърят” бўла қолсин”* деб рўйхатдаги биринчи рақамга ишора қилиб, илк китобимни ўзлари номлаб бердилар. Таажжубки, ҳақиқатдан ҳам устоз башоратлари тўғри чиқди. Дастлаб, *“Миф ва шеърят”* (2009) номли илк китобимни нашр эттирдим. Сўнгра ҳимоя қилдим, филология фанлари номзоди даражасини олдим. *“Тарихий шахс сиймоси ва бадиият”* (2013), *“Нодира ижодига янгича ёндашув”* (2019) номли китобларимни чоп эттирдим. Узоқ йиллик тинимсиз меҳнатларим ўлароқ доцентлик унвони билан мукофотландим (2019). Ҳозирда *“Адабий жараён: тарихий образлар ва бадиий маҳорат”* номли монографиям нашриётга берилган.

У кишидаги **учинчи жиҳат: нафақат аҳли аёлларини, фарзандларини, балки ҳамкасаба аёлларни ҳам чуқур ҳурмат қилиш хислати** эди. Ўзлари неки танаввул қилсалар, албатта, келинойига илинардилар. Фарзандларига, айниқса, қизларига ўта меҳрибонлик, юмшоқлик билан муомалада бўлардилар. Улар учун фақат эзгу-тилаклар, самимий дуолар қилардилар. Аёл ҳамкасабалар исмига доимо **“хон”, “ой”** сўзларини кўшиб айтардилар. Ҳаттоки бир йили 8-март кунидаги факультетимиз байрами учун ҳар бир аёл ўқитувчиларга бағишлаб талабаларга шеърлар биттирибдилар. Ўша дамларни эсласак ҳалигача тўлқинланиб кетамиз, чунки улардан олдин ҳам, улардан кейин ҳам биз учун ашъорлар битилмаган ва битилгани йўқ.

У кишидаги **тўртинчи жиҳат: беғубор софдиллик хислати** эди. 2012 йилнинг бошларида мен раҳбарлик қилаётган гуруҳга, янглишмасам улар “Жаҳон адабиёти” фанидан дарс берардилар. Факультетда ҳар бир ўқитувчи учун гуруҳ ажратилиб, ойлик маоши ажратилмас эди. Шул сабабдан ярим чин, ярим ҳазиллашиб, *“дунёда шундай касб борки, унга ҳақ тўламаса ҳам бўлаверади. Бу касб эгаларининг номи – ОТА-ОНА!”* деб ўзаро кулишардик. Талабалар ҳам эркак ўқитувчиларни ўз оталари каби кадрлар, аёл ўқитувчилар билан эса оналари каби муомалада бўлишарди.

Кунларнинг бирида гуруҳимдан талаба қизлар келиб, *“Устоз, Исомиддин Икромов бобомиз эканлар-а?! Жуда ҳам бахтли инсон экансиз! Ҳам отангиз, ҳам опангиз билан бирга ишласангиз. Сулолангиз олимлар сулоласи экан. Роса ҳавас қилдик”* деб ҳиссиётларини яшира олишмади. Отажоним раҳматли ўта олийжаноб, меҳрибон инсон эдилар. Қарийб 12 йилдан бери отажонимнинг **“қизим”** деган сўзларини эшитишдан маҳрум эканлигим сабаблими, талаба қизларнинг гаплари қулоғимга ёқимли эшитиларди. Маънан покиза, босиқ, ҳалол, бошқаларнинг фикрини ҳурмат қила биладиган бағрикенг инсоннинг қизи бўлиш ёқимли-да, ахир! Юзимда ним табассум ила *“Бу сирни қаердан билдиларинг?”* деб бош

ирғитдим. Бугун устоз Икромов биринчи дарсда *“Мени танийсизларми?”* деб биздан сўрадилар. Биз уларнинг фамилия исмларини, даражаларини, унвонларини айтдик. Шунда улар *“Раҳбарларингни отасини исми ким?”* деб сўрадилар. Биз *“Исомиддиновна. Эээ, оталаримисиз?”* деб сўрадик. Шунда худди сизга ўхшаб пастга-тепага бош ирғитдилар.

Воқеанинг эртаси куни устозни факультет коридорида учратдим. Салом-аликдан сўнг, ўзлари гап очдилар. *“Сурайёхон, кеча гуруҳингизга кириб Нодирахонни, сизни ва Шахлохонни қизим дедим. Сизларга, опа-сингилларга ҳавас қилганман! Қизим Шахлохонга ҳам сизларни йўлингизни берсин! У ҳам олима бўлсин! Талабалардан ҳеч гап қолмайди, шунга сиздан сўрашса, гапимни тасдиқлаб кўяверинг”* деб беғубор софдил болалардек ҳижолат тортиб кўйдилар. Мен эса кулиб, аллақачон талабалар бўлган воқеани оқизмай-томизмай етказишганини ва мен ҳам уларга тасдиқлаганимни айтдим.

У кишидаги *олтинчи жиҳат: муросасозлик, ўта эҳтиёткорлик хислати эди.* Вақт – олий ҳакам. У ҳар бир инсонни синайди. Айрим инсонлар бирон мансабга ёки даражага эришиб қолишса, шошиб қолишади ва худди “Американи забт этган”дек босар-тусарларини билмай “ғоз” юрадиган бўлиб қоладилар. Устоз Исомиддин Икромов турли (кафедра мудири, декан ўринбосари) лавозимларда ишлаганида ҳам ўша “сокин оқар дарёлиги”ча қолавердилар. У киши ҳар қандай одам билан тил топиша оларди. Энг кескин, энг қўпол табиатли одамлар билан ҳам устоз Исомиддин Икромовнинг баланд товушда, кескин гаплашганини эслай олмайман. Ўшаларнинг ҳам ўзларига мос ва муносиб ёндашувни топиши устоз учун сира қийин эмас эди. У киши бошлиқ сифатида ўзини бошқалардан ажратиб ўтирмасдилар. Фикри-хаёллари кўлидан келгунича элга яхшилик, маърифат улашишда бўлдилар.

Мен адабиёт соҳаси бўйича илмий иш олиб бориб, кандидатлик диссертация ҳимоя қилганлигим сабабли, институтимизга янги ректор тайин этилса, ҳар сафар мени тил кафедрасидан ўз ихтисослигим бўйича адабиёт кафедрасига ўтиш масаласи кўтарилар эди. Ўша даврларда адабиёт кафедрасида профессор-ўқитувчилар билан бирга ўзим таҳсил берган ёш собиқ шогирдларимиз ҳам ишлашарди. Ваҳоланки, улар ҳануз ҳимоя қилишмаган, ораларида бир йилда бир маротаба мақола ёзмайдиганлари ҳам бор. Устоз Исомиддин Икромов шу даражада муросасоз, ўта эҳтиёткор эдиларки, кафедра мудири сифатида мени олдиларига чақириб, *“Сурайёхон, сиз тил кафедрасида бир ставка тўлиқ ишляяпсиз, фан номзодисиз, факультетда ўзига яраша ҳурматга сазоворсиз. Кафедра аъзоларим, яъни ёш йигитлар ҳимоя қилишмаган, уларни ўрнига сизни ишга олсам, улар ишсиз қолишади. Шунга тил кафедрасида ишлаб туринг”* деб мени дегур, кафедранинг осойишталиги учун қизиғи ҳатто ўзларини эрка қизлари Шахлохонни ҳам ишга олмадилар. Устознинг бу хатти-ҳаракатлари одамгарчилик юзасидан тўғри эди, аммо менга нисбатан ноиложлик...

У кишидаги *бешинчи жиҳат: ўз хатоларини тафтиш қилиш, виждон амрини эшита олиш, мардлик хислати эди.* Орадан йиллар ўтди. Устоз кунларнинг бирида мени факультет коридоридан 328-ўқув хонасига муҳим гаплари борлигини айтиб чақиртирдилар. Устоз Исомиддин Икромов уйчан, ранглари

синик, нимадандир безовта бўлиб ўтирардилар. Хануз ёдимда ўзаро суҳбатимиз жуда самимий кечди. Устоз анча йиллик бўлиб ўтган воқеани эслаб, гап бошладилар. *“Сурайёхон, инсон боласига адашиш хос, сизга нисбатан ўшанда ноилож ноҳақлик қилганман, агар ҳозир ўша даврга яна қайтиш имкони бўлганда эди, мен нафақат сизни, балки қизим Шахлохонни ҳам ишга олардим”* мардларча дейишларини тўғриси кутмагандим. Наҳот инсон умр аталмиш ўтган кунларини шу даражада адолатли сарҳисоб қилса, ўзи ўқитган шогирдидан қўйилган хато учун афсусда эканлигини тан олса, виждон амрини эшитиб, мардонавор бош эгса... Одилликнинг юксак намунаси эмасми бу?! Ўшанда эсанкираб қолдим. Аммо мен ўшанда ҳам, ҳозир ҳам устоз сиздан асло ҳеч ранжимаганман, гина сақламаганман. Ҳар нарсада Аллоҳнинг ҳикмати, насиб қилган куни бор. Мана шу ўқув йилида *“Ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси”* кафедрасига ҳам ишга ўтдим. Сиз ишлаган кафедрада ўзимнинг ихтисослигим бўйича завқ-шавққа тўлиб, роҳатланиб ишляпман ҳам. Таҳсил берган пайтларингизда, биз шогирдлар, ҳар доим сизга нисбатан ҳавас ва ҳайратда бўлганмиз! Берган сабоқларингиз учун биз шогирдларингиздан рози бўлинг, устоз! Устоз Исомиддин Икромов бу дунёни тарк этган бўлсалар-да, ўзларининг сўзлари билан, қилган яхши ишлари билан, устоз сифатида насиҳатлари билан биз учун доимо барҳаётдир!

Яна бир ҳавас қиларли жиҳати, бу устоз олимнинг илмий анъаналари сулоланинг бугунги вакиласи томонидан ҳам муносиб давом эттириляётганидир. Исомиддин Икромовнинг қизлари Шахлохон Ботирова ўз отасининг орзусини ушалтирди. У филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) сифатида адабиётшунослик соҳасида ушбу сулола шаънига муносиб тадқиқотлар олиб боряпти. *“Падар чигуна фарзанд намуна”* дегани шу бўлса керак. Падари бузуруквор қаламини ерда қолдирмаслик – унинг бардавомлигини таъминлай олиш қандай шарафли иш, **БУЮК БАХТ!**

Филология фанлари номзоди, доцент Исомиддин Икромов замонамизнинг чин инсонларидан эди. У кишидаги камтаринлик, камгаплик, меҳрли нигоҳ, майин табассум, сокин овоз, дарёдиллигу кенгфёъллик фақат ўзига хос эди.

Ҳа, азиз устоз Исомиддин Икромов илм ўрганиб, ҳалол ризқ топиб, пок виждон билан яшаб, Одам Ато набиралари – элининг эъзозига, иззат–икромийю шарафига муяссар бўлган фидоий инсон, замонамиз одил шахсларидан эдилар.

Камина устоз Исомиддин Икромовнинг кўпқиррали илмий фаолиятдан айрим лавҳалар хусусида қисқароқ тўхталдим. Ишонаманки, олимнинг илми ва амали кўплаб инсонлар учун ўрнакка арзийди. Зеро, Мирзо Бобур таъбири билан айтганидек, шуҳрат билан хотирлашни олимлар иккинчи умр демишлар. Уларни ҳар қачон яхши ном билан эслаймиз.

Илоҳо, жойингиз “жаннат ул–фирдавс”да бўлсин, азиз Устозим!!!

ҲОЗИРГИ ЎЗБЕК АДАБИЁТИНИНГ МОҲИР ТАДҚИҚОТЧИСИ

*Жамолiddин Жўраев,
ЖДПИ доценти,
филология фанлари номзоди*

Олимнинг обиддан устунлиги худди менинг сизлардан энг қуйи даражадаги кишидан устунлигим кабидир.

(Имом Термизий ривояти)

Муҳтарам Исомиддин Икромов ҳозирги замон ўзбек адабиётининг билимдони эди. Исомиддин Икромов Жиззах давлат педагогика институти ўзбек адабиёти ва уни ўқитиш услубияти кафедраси доценти лавозимида фаолият юритиб келганда мен 2002 йил декабрь ойида шу институтнинг шарқ тиллари кафедрасида янги ишга келган эдим. Мен ўша пайтда домла билан танишишга муваффақ бўлганман.

Ҳаётда шундай олимлар бўладики, улар ўзларининг илм хазиналарини кўз-кўз қилишни, турли илмий мунозараларда ўз нуқтаи назари билан атрофдагиларда ўчмас из қолдиришни истамайдилар. Аммо ўз мутахассисларига оид ҳар бир саволга камтаринлик билан жуда асосли, илмий, мантиқий жавоб берадилар. Исомиддин Икромов домла ана шундай камсукум, кенг мулоҳаза юрутувчи, ҳозирги ўзбек адабиёти соҳасини мукаммал эгаллаган олимлардан бири эди.

Исомиддин Икромов домла 1988-йилда “Ҳозирги ўзбек адабий танкидида лирика масалалари (Х.Ёкубов, С.Мамажонов, О.Шарафиддиновлар ижоди мисолида)” мавзуида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилган. Мен ҳам илмий ишим юзасидан тадқиқот олиб бориш жараёнида олимнинг мақолалари, монографияларидан ўз ишимда фойдаланишга муваффақ бўлганман.

Домла мунтазам равишда илмий тадқиқот билан шуғулланар эди. Ҳар йили йигирмага яқин мақолаларни Республика ва хорижий журнал ва газеталардан нашр қилдиран эди. Доимий равишда ўз устида ишлар эди. Ҳеч қачон билим олишдан ва олган билимини талабаларга қўёш нури сингари тарқатишдан чарчамас эди. Ўз билимини талабаларга етказишга ва ҳеч ҳам бахиллик қилмас эди. Ўзбек тили ва адабиёти йўналиши талабаларига дарсларни қизиқарли тарзда тушунтирар ва бундан талабалар ҳар доим мамнун эдилар. Домланинг дарсига энг ялқов, дарсларга ҳам тўлиқ келмайдиган талабалар ҳам қизиқиб келишарди. Чунки, домланинг дарс ўтиши, доимий турли қизиқарли методлар билан ўтказарди. Ўзбек адабиётини тушунтиришда ҳаётий мисоллар билан тушинтирар эди.

Домла фақатгина режадаги нарсалар билан кифояланиб қолмай талабаларни ҳам илмий иш қилишга қизиқтирарди. Бунинг натижасида эса талабаларга атаб “Студентларни илмий-тадқиқот ишларига ўргатиш” номли услубий қўлланма ҳам тайёрлаган эдилар.

Бундан ташқари “Ҳозирги ўзбек адабий танкиди”, “Янги педагогик технология” номли услубий қўлланмалар чоп эттирган. Жами 100 дан ортиқ илмий, илмий-оммабоп мақолалари турли матбуот саҳифаларида нашр қилинган.

Домладан кўп нарса ўрганса бўлар эди. Ўз фикрини ўқувчи ва тингловчига етказа билиш кўникмаси ўта кучли эди, яхши мактаб таълимини олган эди. У сўзини билиб ишлатарди, ортиқча кераксиз сўз ва жумлаларни ишлатмас эдилар. **Илоҳим домланинг жойлари жаннатта бўлсин!**

ИЛК ТАҚРИЗ ЁЗИШГА УНДАГАН САМИМИЙ УСТОЗ

*Дилнавоз Салимова,
ЖДПИ доценти вазифасини бажарувчи,
филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)*

Устозлар само ёритқичи каби ёгду сочадилар. Яхшилик йўлини кўрсатувчи юлдузларга ўхшаб мудом чарақлаб турадилар.

(Фухте)

Хотира ёзиш ҳақида сўз борганида хотирага олинаётган шахснинг кимлиги, касби, лавозими, оила ва жамиятда тутган ўрнини кўрсатиш билан боғлиқ хотира эссеси юзага келади, албатта. Агар хотира сўзи ўқитувчи ва айни пайтда олим инсон ҳақида борганида, назаримизда, ушбу хотира эссеси тилга олинаётган инсон фаолиятининг биргина ёди, ёш авлодларга ибрат, намуна қилиб кўрсатувчи катта бир аҳамиятли саҳифага айланади. “*Ўқитувчи энг масъул вазифани адо этади – у инсонни шакллантиради*”, дея бежиз таъриф берилмаган китобларда⁶. Шогирдлари шаклланиб, камол топишида муҳим ўрин тутувчи касб эгаси – ўқитувчи, ҳам олим Икромов Исомиддин домла бугун хотирамиз қаҳрамони.

Гарчанд адабиётшунос бўлсам-да бир неча йиллар “Ўзбек тилшунослиги” кафедрасида ўқитувчи лавозимида ишладим. Филология соҳасининг турли мавзуларидаги маърузаларини ўқиган устозларнинг нутқий одоблари, чексиз илм сарҳадларидан бохабарлиги мен – ёш филолог ходим кўнглига ўз таъсирини кўрсатган эди.

Бадий адабиёт, адабиётшунослик фанига бўлган қизиқишим туфайли илмий-тадқиқот ишимни адабиётшунослик масалаларига бағишламоқни кўнглимга тугган эдим. Ниятимга етиб, номзодлик диссертациям мавзуси ўзбек шоирлари шеърларининг рус тилига таржималари муаммолари тадқиқига бағишланган, бироқ ўзим эса тақдир зайли билан “Ўзбек тилшунослиги” кафедрасида ассистент лавозимида ишлаш насиб қилган эди. Тилшунослик фанлари – эски ўзбек ёзуви, умумий тилшунослик ва яна бир неча тилга оид фанлардан профессор-домлаларга ассистентлик қиларканман, филологиянинг ҳар икки йўналиши–тилшунослик ва адабиётшунослик бўйича билим, кўникмаларимни оширишим устида қаттиқ ишлаш энг асосий юмушимга айланган эди ва бу жараён ёш ўқитувчига қанчалик машаққатли туюлмасин, мақсадга интилишнинг самарасини кўрсатувчи йўл экани менга аён эди. Қолаверса, атрофдаги мен бирга ишлаётган устоз ва ҳамкасбларимнинг қандайдир ўғитлари, насихатлари, бошидан ўтказган илм йўлидаги синовлари ҳақида кўриб, гувоҳи бўлиб ёки тинглаш асносида ўзимда

⁶ Тафаккур гулшани. –Т.: Адабиёт ва санъат, 1989. – Б. 221.

шижоат сезиб келганман. Яъни ҳар кимнинг илмий фаолиятидаги кўрган-кечирганлари – бирни кўриб шукр қилсам, бирни кўриб фикр қилардим, озми-кўпми мотивация олардим.

Кафедрада иш столим устида тилшунослик фанларига мансуб дарслик, қўлланмалар билан бирга илмий тадқиқот ишим учун тўплай бошлаган библиографик манбалардан айримлари ҳам ёйилиб ётарди. Бир куни Исомиддин Икромов домла коридордан ўтиб кета туриб, бизнинг тилчилар кафедрасига ҳам бир кириб ҳамма домлалар билан кўришиб-сўрашиб, ундан кейингини ўзларининг хоналарига ўтиш одатларини тарқ қилмаган ҳолда кафедрамизга кириб келган эканлар-у, мен бошимни кўтармай ҳалиги китобларим мутолааси билан берилиб кетганим боис, домланинг хонага кирганларини сезмай қолган эканман. Домланинг: **“Ҳамма дарсдами, дейман?”** деган овозидан чўчиб кетиб, ўрнимдан туриб домлага салом бердим. Саломимга алик ола туриб Икромов домла столим устидаги китобларга кўз ташладилар. Китобларга қизиқиш табиий ҳол эди, албатта. Таржимашунос олим, профессор Ғайбулла Саломовнинг **“Эзгуликка чоғлан, одамизод”** деган китобини қўлга оларканлар, самимият билан фикрини баён қилди: **“Ажойиб инсон, домланинг янги китоби бу... Ғайбулла Саломовнинг монографиялари бир томондан, Наим аканинг (академик Наим Каримов) китобларини бир томондан пухта ўзлаштирсангиз, худо хоҳласа, диссертациянгизнинг илмий қиммати юқори бўлади”**, деди илиқ табассум билан. **“Катта раҳмат, ишонч учун, домла”**, дея олдим бироз тортиниб. Икромов домла навбати билан бошқа китобларга ҳам назар солди, китобларга қизиқадилар экан жуда ҳам, дея кўнглимдан ўтказдим. Шунда Исомиддин Икромов домла бирдан жиддийлашдилар-да, менга ялт этиб қараб сўрадилар: **“Дилнавозхон, сиз эски ёзувдан ҳам дарс бераяпсизми? Тилдан дарс ўтиб, адабиётдан илмий иш қиляпсизми?”**. **“Ҳа, - дея олдим базўр. “Нега тилдан мавзу олавермадингиз?”** – ажабланиб сўради яна. **“Адабиётшунос бўлишни танлаганман, домла, чунки мен мактабда ишлаб юрган кезларим Наим Каримов устозни Жиззахда ўтказилган конференцияда учратганман, у ерда маърузаларини тинглаб, улар билан яна илмий учрашишни орзу қилиб юрардим”**, дея жавоб бердим. **“Ҳа, - деди Исомиддин Икромов, кўнглингиз адабиёт соҳасида экан-да, тилшуносликдан бохабарлик ҳам илмий ишингиз савиясини оширади, ишонаверинг”** деганча кафедрадан чиқиб кетдилар.

Мен Икромов домлани шу факультетнинг битирувчи курсида эканимда Ўзбек адабиёти фанидан маъруза ўтгани ёдимга тушиб кетди. Талабалик давримдаги самимий мулоқотлилик, очиқ чехралик ва албатта шогирдларга эътиборлилик сифатлари шундоқ кўз ўнгимдан ўтди. Илк бор номзодлик диссертациям мавзуси кафедра кенгашида тасдиқдан ўтганида ҳам биринчи бўлиб, Икромов домла табриклаган эди: **“Ойбек лирикасининг рус тилидаги таржималарини тадқиқ қилиш учун сиз нафақат Ойбекни, ҳатто Ойбекшунос бўлган Наим акани ҳам олим ва яхши инсон сифатида танишингиз керак... Бу ҳар кимга ҳам насиб этавермайди, мен сизни атоқли олимга шогирд тушганингиз учун ҳам табриклайман”**, – деган эдилар.

Қишнинг рутубатли ойлари тугаб, баҳорий нафас кезган чоғлар, мен анчамунча мақолаларимни журнал ва конференция материалларида чоп эттиришга улгуриб илмий ишимнинг дастлабки боблари тадқиқининг қизгин палласида юрган кезларим эди. Апрель-май ойлари эди, аниқ ёдимда қолмаган экан, адабиёт кафедрасида бўлаётган навбатдаги услубий семинар йиғилишига кутилмаганда мени ҳам таклиф қилиб қолишди. Адабиёт кафедраси йиғилишига нега мени чақиртиришди, деганимча ҳайрон бўлиб, йиғилишга қатнашдим. Бу пайтда Исомиддин Икромов кафедра мудирининг лавозимида ишлар эдилар. Келганимда, кафедра йиғилиши якунланиб қолган экан. Икромов сўз олиб турган экан, мени кўриб:

– Дилнавозхон, биз сизни кафедрамиз аъзолари билан бирга келишиб битирувчи талабаларидан иккитасининг ўзбек адабиёти мавзусидаги битирув малака ишига тақризчи қилиб белгиладик, қаршилигингиз йўқми?

Мен бу кутилмаган хабардан жуда севиндим. Тўғри, битирув малакавий ишига тақризчи белгилаш учун адабиёт кафедраси аъзолари етарли эди, бироқ гап бунда эмасди, домла ўша қиш фаслида кафедрамизга кириб, мутолаа қилиб ўтирганимда китобларимни кўриб, адабиётга бўлган ихлосимни пайқаган эканлар.

Адабиётшунослик бўйича тақриз ёзсангиз тадқиқотчи сифатидаги лаёқатингиз янада ошади, сизга шу имкониятни беришни лозим топдик. Қолаверса, масалани илмий йўсинда таҳлил қилиш кўникмасини беради, бундай кўникма эса тадқиқотчида бўлиши керак, дея хулоса қилдилар йиғилиш кун тартибидаги масалага. Менинг ушбу воқеадан мамнун бўлганимнинг яна бир боиси адабиёт кафедрасидаги устоз ва ҳамкасблар қаршилик кўрсатмасдан туриб, бир овоздан “Ўзбек тилшунослиги“ кафедраси ўқитувчисига ўзбек адабиётидан БМИга тақризчи қилишга қарор қилганлари эди.

Исомиддин Икромов домла ҳақида хотира ёзарканман, шунга амин бўляпманки, илмий ишим йўлида учратган ҳар қайси устоз, дўст ёки ҳамкор-у ҳамроҳ бўлмасин, инсонийлик сиймосига монанд бирор хатти-ҳаракатлари билан, қайсидир жиҳатлари билан хотирамда ўз ўрниларига, кадр-қимматига эга бўлиб қолганлар мен учун. Исомиддин Икромов домла институтга келганимга беш-олти йил бўлишига қарамасдан, ҳали илмий ишимни ёқлаб, илмий даражага эга бўлмасам-да, бироқ илмий лаёқатимга билдирган самимий ишончи туфайли мен шу устознинг шарофати билан илк бор тақриз ёза олганман, тақриз ёзишнинг маъсулиятини ҳис қилганман...

Устознинг самимий муносабатлари яна қанчадан-қанча шогирдлар ёдида порлоқ хотира бўлиб қолганига асло шубҳа қилмайман.

ОТАДЕК УЛУҒ ИНСОН

*Зухра Мамадалиева,
ЖДПИ доценти,
филология фанлари номзоди*

Олим киши кечалари қойим, кундузлари рўзадор мужоҳиддан афзалдир. Олим вафот этса, Исломда бир ёриқ пайдо бўлади. У ёриқни фақат олимнинг ўринбосаригина тўлдиради.

(Али розияллоху анху)

Исомиддин Икромов деганда кўзимнинг олдига сипо-ю, салобатли нигоҳи билан теран боқувчи, талабага меҳрибон бўлса-да, лекин масофа сақлашни биладиган, педагог этикасига мос кийинадиган, ўзига эътибор қиладиган инсон келади. Мен домлани илк бор талаба деган шарафга эришиб, Жиззах давлат педагогика институти остонасидан минг бир ҳаяжону ҳадик билан ўтган ва мен учун олис тарихга айланган 1994 йилдан бери биладан. Ўшанда, кўпчилик биз талабаларга негадир баланддан келиб муомила қилгандек бўларди. Бу даргоҳга ҳар ким ҳам кира олмаслигини, агар яхши ўқимасак ва институт тартиб-қоидаларини бузсак, ўқишдан ҳайдалишимизни тез-тез писанда қилишарди. Ўшанда мен “олий таълим ўқитувчиларининг ҳаммаси шундай “олис чўққи”даги одамлар экан-да” деб ўйлар ва кўнглимдаги ҳадикнинг ҳам сабаби шу эди. Менимча кўпчилик курсдошларимизнинг ҳам аҳволи шундай эди-ёв... Лекин Исомиддин Икромов домла бошқа ўқитувчиларга сира ҳам ўхшамасди. У киши ўша пайтлар деканнинг ўқув ишлари бўйича ўринбосари вазифасида ишлар ва Самарқанд давлат университетидан келганига ҳеч қанча бўлмаган экан.

Ўша мен учун олис тарихга айланган 1994 йилда домла Жиззах давлат педагогика институтига ишга келган экан. Ўшанда ҳам, ундан кейин ҳам домланинг талабага ҳам, лобаранту котибаларга ҳам овоз кўратиш гапирганини, қаттиқроқ овоз билан койиганини эшитмадим. Баъзи раҳбарлар томоғини йиртиб бажартира олмаган ишни, қизиги шундаки, Исомиддин Икромов сокин овоз билан бажартирар, дарсга талабалар ҳам, ўқитувчилар ҳам ўз вақтида келишар, факультет ҳам домланинг феъли каби сокину осойишта эди. Домла мени иқтидорли талаба деб билганлари учунми ёки шароити яхши бўлмаган оиладан эканлигимданми, қандайдир, пинҳоний аяшга ҳаракат қилар, пул йиғиш масалаларида гўёки “кўрмай қолар”, шу йўл билан ёрдам кўрсатишга уринар эдилар. Балки бу сўзларим кимлар учун арзимаган, майда гапдек, ёки бачкана туюлар, лекин ўша пайтлар, мустақилликнинг илк йилларида ҳеч ким ишламайдиган оиладан чиқиб ўқиётган мен каби талаба учун катта ёрдам эди. Домла билан ўртамиздаги самимий устоз-шогирдлик муносабати мен шу институтни битиргунимча давом этди.

Кейинчалик “Ўзбек адабиёти” кафедрасига мудир бўлган домла бизга 3-курсга келиб, “Ўзбек адабиёти тарихи” номли ўқув курсининг XX аср адабиёти бўлимидан дарс ўта бошлади. Домланинг ўқитувчилик, педагогик қобилятини мен ўшанда ўзим учун кашф этдим. Исомиддин Икромов ўзига хос салобатли қиёфа билан сипо овозда маъруза ўқир, талабаларга мавзунини мана шу сокин овозда

ҳам етказиб берарди. Домланинг маърузасидан кўпроқ дарсликдаги маълумотлар эмас, балки ҳаётий далиллар ўрин оларди. Жумладан, домла Миртемир ижодини ўтиш жараёнида шоир шеърларини халқ мақолларига, маталларига қиёслаб ўтгани, Ўткир Ҳошимов, Шукур Холмирзаев ижоди ҳақида сўз борганда адиблар билан бўлган шахсий мулоқотлари, учрашувлари, суҳбатлари ҳақида гапириб бергани кечагидек эсимда. Шунинг учун дарс жонли ва ҳаётий тус оларди.

Домланинг китобхонлик маданияти, китобга эътибор ҳақидаги маслаҳатларини ҳам кўп эшитганман. *“Учта жойда ишлайман, икки жойдаги иш ҳақимни рўзгорга ишлатсам, учинчи – музейдаги маошимга, албатта, фақат китоб оламан. Ҳар эҳтимолга қарши икки нусхадан оламан”*, – дегандилар домла. Домла китобга ўзига эътибор бергандек асраб-авайлаб, гард юқтирмай сақлардилар.

2012 йил. Мен учун яқин тарихга, аниқроғи тарихнинг муҳим бир бўлагига айланган бу йилда мен Жиззах давлат педагогика институтига, ўзим ўқиган даргоҳга ишга келдим. Орадан ўн уч йил вақт ўтган бўлса ҳам, Исомиддин Икромовда самимийлик ва ўзига хос салобату сиполик аввалгидек эди. Домла ҳамон ўшандек ўзига эътиборли, педагог эстетикасига мос кийинган, эгнига гард юқтирмаган ҳолда эдилар. Домла билан у киши умрининг охиригача бирга ишладим. Лекин бирор бир талаба билан келишмовчиликка борганини ёки бировга қаттиқ гапирганларини эшитмадим.

Домланинг тоблари йўқ пайтлар эди. У кишини кўргани уйларига бордик. Домла беҳад хурсанд бўлдилар, назаримда тетиклашгандай, бизнинг дийдоримиз сабаб дардни енгиб ўтадигандек эдилар. Янгамиз Гулбаҳор опа ҳам борганимиздан, бизни кўриб домланинг кайфияти кўратилганлигидан хурсанд эдилар. Бироқ умр бевафо экан, Исомиддин Икромов 2014 йил 63 ёшида вафот этдилар.

Домла жуда оилапарвар инсон эдилар. Янгани беҳад кадрлар, буни сўз билан ҳам, амалда ҳам исбот этар эдилар. Шахло қизларини ўзларининг изидан бораётгани билан фахрланардилар. Дарҳақиқат, ота касбини улуғлаган Шахло Исомиддиновна Ботирова ҳозир Чирчиқ давлат педагогика институтида доцент вазифасида ишламоқда. Улуғбек ўғлининг врач бўлганидан шодланар эдилар. Оналарининг узоқ умр кўраётганидан ғурурланиб, *“бадавлат инсонман”*, – дердилар. Умр бевафо, лекин хотира улуғ ва муқаддасдир. Филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими аълочиси Исомиддин Икромов хотираси устознинг фаолиятини давом эттираётган фарзандлари, шогирдлари қалб ардоғида мангу яшайди!

УСТОЗ ЙЎЛИН ТУТМОҚ - ШОГИРД ИҚБОЛИ

*Тўхтамурод Кўчқоров,
Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали Ўзбек тили ва адабиёти кафедраси мудири, ф.ф.ф.доктори (PhD)*

*Соясини топтамаслик учун устоздан икки қадам орқада юр.
(Япон мақоли)*

Афсоналарга кўра машҳур саркарда Искандар Румийдан *“Нечун Арастуни отангиздан ортиқ иззат қиласиз?”*, деб сўрадилар. Искандар жавоб берди: *“Отам мени гўёки осмондан ерга туширди. Аммо устозим мени ердан осмонга кўтарди. Яъни, отам мени дунёга келтирилишимга сабаб бўлди. Устозим илм ва одоб ўргатиб мартаба ва иззатимнинг ортмоғига сабаб бўлди”*.

Шу ўринда мен ҳеч иккиланмай айтишим мумкинки, Устоз Исомиддин Икромов худди шундай менга илм ва одоб ўргатиб, мартаба ва иззатимнинг ортмоғига сабабчи инсонлардан биридир. Жиззах давлат педагогика институтга кирганимдан токи магистатура тугатганумча, яъниким олти йил давомида илм бериш билан бирга тўғри маслаҳатларини беришни аямаган, вақти келса иқтисодий жиҳатдан ёрдам берган, том маънода кадрдон акамдек меҳрибон инсон эдилар, – десам муболаға бўлмайди.

Қолаверса, шу институтнинг энг кўзга кўринган етакчи кафедраси, ўзбек адабиёти кафедраси (ҳозирда ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси кафедраси)га ишга киришимга у кишининг жўяли маслаҳатлари, ҳам саъйи ҳаракатлари сабаб бўлган. Устоз доим ўзларини камтаринлиги, беғараз ёрдами, қолаверса устозлари тугул ҳатто ёш кадрларга бўлган илиқ, самимий муносабати билан барчага ўрناق бўла оладиган даражада юксак эдилар. Бундай мақомга эришишларига устозни дунёвий билимлари билан бирга диний билимлари ҳам етарли бўлганлари сабаб бўлган бўлса керак. Чунки, устоз илм олиш ва ўрганиш ҳақида бир кун биз шогирдлари жам бўлиб ўтирганимизда шундай деган эдилар: *Расуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қилиб, шундай деган эканлар “Илм ўрганинг, илм учун сокинлик ва виқорни ҳам ўрганинг. Ва сизларга илм ўргатаётганларга тавозе билан ўзингизни наст тутинг” бу Имом Табароний “ал-Авсат” да ривоятларидан, агар шунга амал қилсангиз кам бўлмайсиз.*

Мен илм йўлига кирар эканман, Устозни бот-бот шу сўзларини эслайман ва шунга амал қилишга ҳаракат қилдим. Натижаси ёмон бўлмади. Назаримда Устознинг ўзлари ҳам бир умр шунга амал қилиб яшадилар. Устоз ўзларига маъқул, лойиқ кўрган нарсаларни биз шогирдларига раво кўрар эдиларки, бу ҳам устознинг ибратга, хурматга лойиқ жиҳатлари деб биламан.

Устознинг қилган ибратли ишлари, беғараз ёрдамлари ҳамда инсон сифатидаги самимий қиёфаси ҳеч қачон ёдимиздан кўтарилмайди. Чунки устоз Исомиддин Икромов ҳақиқий дипломат инсон эди, десак хато бўлмайди. Сабаби кафедрада бўладими, ёки бошқа одамлар орасида бўладими, бирор келишмовчилик ҳолатлар келиб чиқса, домла албатта ушбу вазиятни тинч йўл билан, тезликда еча оларди.

Яқинда жуда ибратли ривоят ўқиб қолдим, унда устозга кибр қилиш, уни менсимаслик тубан хулқ ҳамда нифоқ аломатлари ҳисобланиши ҳақида ёзилган бўлиб, шуни сизлар билан баҳам кўришни лозим топдим. Бу ривоят мени ёдимга кўп нарсаларни солди ва буни эслашимдан мақсадим қани энди ҳамма шунга амал қилиб яшаса, инсонлар ва Устозлар қалби озорланмасди. Шу боис шу ривоятларни келтириб ўтишни лозим топдим. Имом Табароний “ал-Кабир”да ривоят қилган ҳадиси шарифда бундай дейилади: **“уч тоифа инсон борки, уларни фақат мунофиққина хўрлайди: Исломда мўйсафид бўлган қария, илм соҳиби ва одил раҳбар”**. Саҳобалардан Саҳл ибн Саъд ас-Сўидий (разияллоҳу анху) ривоят қилишларига кўра, Расуллолоҳ (с.а.в.) Аллоҳга илтижо қилиб: **“Эй Аллоҳ, алим (билимдон)га эргашмайдиган, ҳалим (оқил)дан эса ҳаё қилинмайдиган бир замон устимга келиб қолмасин”, дея олим ва устозлар ҳурмат қилинмайдиган замонда ҳаёт кечиршидан паноҳ сўрар эдилар** (Имом Аҳмад Ривояти). Ўйлаб қоламан, Устоз **“ҳалим (оқил)дан эса ҳаё қилинмайдиган бир замон”** ҳеч қачон келишини истамаганларки, чунки ўзлари буни захрини тотиб кўрганлар, шу боис ҳеч кимга уни раво кўрмаганлар. Чунки онда-сонда бўлсада, устознинг **“Соясини топтамаслик учун устоздан икки қадам орқада юр”** у ёқда турсин дилини ранжитайдиганлар ҳам учраб туради.

Ҳа, Устозим мисли ёниб турган шамга ўхшайдилар. Ўзлари ёниб, атрофга нуру зиё сочганлар. Биз шогирдлар ана шу нурдан баҳраманд бўлдик. Ўз вақтида уларнинг таълим-тарбияларидан баҳраманд бўлганимиздан ғурурланаман. Устоз сабоқ-ўғитларидан ўзим учун шундай хулоса чиқарганман, ҳар бир инсон ёшидан, мавқеидан, даражасидан қатъий назар сабоқ берган устоз-мураббийи олдида мудом таъзимда бўлмоғи керак..

Бинобарин, Ҳазрат Навоий айтганларидек, ҳақ йўлида бизга минг ранжу қийинчилик билан сабоқ берган муаллимларнинг машаққатли меҳнатлари ҳақини ҳеч бир бойлик ёки ганж билан ўлчаб бўлмайди. Наздимда, Устозни биз шогирдларга меҳнатлари беқиёс. Ҳар биримизнинг муайян даражага эришишимизда уларнинг ҳам илм, ҳам ҳаёт соҳасидаги сабоқларига таянганмиз қўл келган. Шу боис, Устоз отамиз каби улуғ ва биз учун азиз.

Инсондан муваффақиятларингизнинг сири нимада деб сўраганларида, албатта, устозларимнинг дуоси дея жавоб беришади. Айнан уларнинг дуоси бизга зиё сочади, камолотга етишишимизда қанот бўлади. Мен ҳаёт йўлимда ҳар бир эришган муваффақиятимда Устозимни дуоси ва мендан ризолиги сабаб бўлди деб ўйлайман. Шундай меҳрибон устоз, Исомиддин Икромов сингари ўз касбини севадиган, ўз фанини чуқур биладиган, фидоий, камтарин, хушфеъл, хушчақчак, маданиятли, бировга озор еткзамайдиган, кўнглида заррача кири йўқ, барча ибрат олса арзийдиган кадрдон устоз ҳамроҳ бўлганидан ва менга устозлик қилганидан фахрланаман. Устоз охиратингиз обод бўлсин! Бугун сизнинг шогирдларингиз бирон бир ютуққа эришган бўлса, бу сизнинг захматли меҳнатларингиз меваси. Шу боис биз сизнинг олдингизда қарздормиз. Дуогўй устозимиз Исомиддин Икромов, Сиздан чексиз миннатдормиз, Сиз бир-биридан ўткир шогирдларингиз, яқинларингиз қалбида абадий қоласиз! Аллоҳим чин дунёдан ҳам ўрнингизни азиз мўътабар қилсин, Сиз бунга тўла лойиқсиз!

ЭҲТИРОМ

*Абдурашид Тўйчиев,
Давлат тилида иш юритиш
асосларини ўқитиш ва малака ошириш маркази
Тошкент вилояти ҳудудий бўлинмаси раҳбари*

*Устоз отангдан улуғ.
(Халқ мақоли)*

Талабаларга дарс ўтаётганимда бир эътирофни қайта-қайта таъкидлаб келаман: *“Бизнинг энг зўр ютуғимиз шуки, устозлардан ёлчиганмиз, ўз ишининг ҳақиқий моҳир усталари – етук олим ва педагоглардан таълим олганмиз. Устозларимиздан олган сабоқларимиз натижаси ўлароқ, ниҳоятда кучли мутахассис сифатида етишдик деб мақтана олмасак ҳам, ҳар қалай сизга нимадир бера оладиган даражада етиша олдик ва бугун қаршингизда турибмиз”*. Ўйлайманки, ушбу эътирофда муболаға йўқ ва дарҳақиқат, талабалик давримизда бизга таълим-тарбия берган Пўлат Ҳамдамов, Олимжон Жўраев, Турсункул Алмаматов, Мустафоқул Каримов, Салоҳиддин Турсунов, Файзулла Бойназаров, Баҳодир Файзуллаев, Усмонжон Қосимов, Жавқон Лапасов, Қодир Пирматов, Абдулҳамид Абдувалиев, Назруллоҳ Расулзода ва бошқа кўплаб устозларимиз бизга нафақат филология илмини юксак даражада сингдира олишган, балки ўқитувчилик касбига меҳр уйғота олишган.

Ана шундай улуғ устозларимдан бири сифатида мен Исомиддин Икромовни ёдга оламан. Устознинг сифатлари ҳақида кўп гапиришим мумкин, лекин мен энг муҳимларига тўхталиб ўтаман.

Устозда мени ўзига ром қилган энг биринчи ҳолат у кишининг ўта тартибли ва интизомли бўлганликларидир. Талабалик давримда эътибор қилганим ушбу сифат – устознинг ёзуви ниҳоятда чиройли эди. Ҳар бир қўлёзмани хатосиз, бўямасдан, тез ва осон тушунадиган қилиб битишлари у кишининг мулоҳазакор, ҳар бир гапни ўйлаб гапирадиган ва шу тахлит ёзадиган теран фикрли эканликларидан далолт беради. Қизиғи устознинг ҳуснихатлари нафақа ёшига етганларида ҳам ўзгармаган, хали-ҳамон олдингидек чиройли ва тартибли эди.

Устоз билан илк марта биринчи курсда ўқиб юрган кезларимизда яқиндан танишганмиз. Ҳеч эсимдан чиқмайди, дарс бошланганда, **“Қани, Абдурашид, чиқинг-чи, гуруҳ сардоридан эшитайлик, бир шеър айтиб беринг-чи”**, – деганлар. Мен Абдулла Ориповнинг “Муножотни тинглаб” шеърини айтиб берганман. Шеърни бузиб, мисраларда айрим хатоликлар билан ўқиганимни ўзим ҳам сезганман ва хижолат бўлганман. Устоз, **“Бу шеър ўқишингизни Абдулла Орипов эшитсалар борми, шеър ёзганига пушаймон бўлар эдилар”**, деб ҳазил қилиб гапирганлар. Мен хижолатчиликдан чиқиш учун у кишига **“Истасангиз, Есенин, Блок ё Жуковскийдан ўқиб берай”**, – дегандим. Шунда устоз жиддий қиёфада, **“Йўқ, Абдурашид, сиз Навоийдан кўпроқ ўқинг, Ҳамид Олимжонни ўқинг, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Рауф Парфи, Ойбек, Муҳаммад Юсуфларни ўқинг”**, – дегандилар.

Аудиторияга дарсга кирар эканлар, ўзлари билан ўнга яқин китобларни олиб келар эдилар, шеърларни ёддан ўқиб беришдан ташқари, барчамизга китобларни тарқатиб, қайси шеърларни ёд олишимиз кераклигини уқтирардилар. Биз уларни кўчириб олиб, ёдлар эдик. Кейинчалик тушундимки, бу бежизга эмас. Ўтган асрнинг 90-йиллари, яъни биз таҳсил олган йилларда китоб ва дарсликлар етишмасди, ана шунинг учун ҳам устозимиз китобларни олиб келиб тарқатар эканлар. Шеърларни ёддан айтиб бериш ва китоблардан мисол келтириш асносида устоз, **“Биз уйда янгангиз ва болалар билан ҳам кўп китоб ўқиймиз, шеърлар ёдлаймиз”,** – дердилар ва мен бунинг шахсан гувоҳи ҳам бўлганман. Ва яна, **“Орангиздан кимгадир қайсидир китоб керак бўлса, бемалол уйимга бориб, шахсий кутубхонамдан фойдаланишингиз мумкин, фақат олиб келиб бериш шарти билан”,** – деб тайинлаганлар. Умуман олганда, ўрни келганда айтиб ўтишим жоизки, адабиёт илми бўйича зарурий манбаларнинг кўпчилигини айнан Исомиддин Икромов, Олимжон Жўраев, Усмонжон Қосимов каби устозларимизнинг шахсий китоб жавонларидан олганмиз ва ўрганганмиз.

Айнан устозга берган ваъдага кўра, уйларига бориб, шеърларни китоблардан олиб, ўқидим, ёдладим. Бир ой ичида Муҳаммад Юсуфнинг “Ишқ кемаси” китобидаги шеърларни, кейинроқ Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов, Ойбек, Шухрат шеърларини ёддан айтиб берганман.

Биз талабалик давримизда устоз билан пахта йиғим-теримларида бирга бўлганмиз, шунингдек, у киши анча йиллар факультетда ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари сифатида фаолият олиб бордилар. Талабалик давримиз – ёшмиз, шўхмиз, унча-мунча тартибсизлик, қоидабузарлик қилиб кўярдик, у киши эса бизни қаттиқ жазоламасдилар, оғирлик билан насиҳат қилиб, **“иккинчи қайтарилмасин, кейинги сафар аямай жазолаймиз”,** – деб тайинлардилар. Бизга шунинг ўзи, мулойимлик билан берилган шу даққининг ўзи етарли бўлган. Шу ўринда устознинг меҳрибон ва талабаларга ҳақиқий дўст эканлигини айтиб ўтишни ўринли деб биламан. Талабалик, ҳаммага маълум ҳолат, чўнтак қуруқ, ҳали унга, ҳали бунга етмай қолади дегандек. Ана шундай вақтларда биз устоз Исомиддин Икромовдан кўп марта қарз ҳам олиб турардик ва буни бошқа курсдошларим ҳам тасдиқлашади.

90-йиллар етишмовчиликларини, айниқса, бизга ўхшаб талаба бўлганлар билишади. Ҳозир буни айтсангиз, унча-мунча одам ишонмайди. Умуман, талабалар учун **“қорин-қурсоқ гами”** ўта қийин масала эди.

Ўша пайтлари рамазон ойи қаҳратон кишга тўғри келганди. Сахар вақти ижара уйимиздан чиқиб, изғиринда нон дўконига борардик, навбатда туриб нон олардик, буни ўша вақтда “Заргарлик” маҳалласида яшаганлар яхши эслашса керак. Озгина кечиксак, нонсиз, табиийки, сахарликсиз қолар эдик. Ана шундай тонгларнинг бирида у маҳаллар шу маҳаллада истиқомат қиладиган устозимиз сахарликка турган вақтлари уй (“Заргарлик” маҳалласи 11-уйнинг биринчи қаватида яшардилар) олдида айланиб юрган кўйи бизни учратиб қолганлар. Ҳол-аҳвол сўраб, қуруқ қўл билан қайтаётганимизни кўриб, уйга, сахарликка таклиф қилганлар, унамаганимизда эса, уйларида нон олиб чиқиб берганлар. Шу ўринда айтиб ўтишим керак: ўша пайтлари биз талабалар билан бир тишлам нонни баҳам

кўрган устозларимиз Исомиддин Икромов, Олимжон Жўраев, Усмонжон Қосимов, Салоҳиддин Турсунов, Мардонкул Турсунпўлатов, Ҳаким Ўроқов, Қахрамон Ёдгоров, бошланғич таълим факултетига ишлаган Аҳад Сувонқуловларнинг саховати бир умр қалбимизга муҳрланиб қолган.

Мен институтни битиргач, орадан бир неча йиллар ўтиб, ўз устозларим билан бирга ишлаш бахтига муяссар бўлдим. Менинг таълим соҳасида мутахассис бўлиб етишишимда кўплаб устозларим – Ғафуржон Мухамедов, Бахти Очилова, Баҳодир Файзуллаев, Баҳром Мамажонов ва табиийки, ўзбек тили ва адабиёти факултетига фаолият олиб борган қатор устозларимнинг эътибори, ёрдами, ўғит ва тажрибалари асос бўлган. Ана шундай устозларим орасида, албатта, Исомиддин Икромовнинг алоҳида ўрни бор. Мен факультетда декан ўринбосари, институтда ўқув бўлими бошлиғи бўлиб ишлаган даврларимда у киши ўзбек адабиёти кафедраси мудир сифатида узоқ йиллар фаолият олиб борганлар. Биринчи навбатда, *“шогирдимиз шу мартабаларга эришиб, шу лавозимларда ишлаб, ўз зиммасидаги масъулиятларни бекам-у кўст удалаб келаётганидан хурсандман”*, – деб доим таъкидлаб келардилар. Шу билан бирга, ўз тажрибаларидан келиб чиқиб, кўмак берардилар, ўргатардилар. Мен бундай устозларим билан касбдош-у елкадош бўлиб ишлаганимдан доим ғурурланаман.

Исомиддин Икромов ҳақида гапирганда у кишининг оиласи ҳақида тўхталмай иложи йўқ, чунки у кишининг оиласини яқиндан биламан. Устознинг оиласида доим ўзаро меҳр, оқибат, яқинларга ва ўзгаларга чексиз хурмат-иззат борлигига имон келтирганман. Буни меҳри дарё янгамизнинг муомаласидан, қизлари Наргиза ва Шаҳлоларнинг тарбиясидан (ҳар иккаласига дарс бериш насиб этган менга), ўғли Ойбекжон билан ака-укадек бўлиб кетганимиздан ҳам биламан.

“Устоз отангдан улуг”, деб бежизга айтилмаган. Исомиддин Икромов менга ҳам талабалик давримда сабоқ берган, ҳам иш фаолиятим даврида елкадош бўла олган. Ҳаётнинг турли синовларидан ўтиб, унинг сўқмоқларидан том маънодаги катта йўлга чиқиб келишимиз ана шундай устозлар меҳнатининг меваси десам, асло хато қилмаган бўламан.

БОҒБОННИНГ УСТАСИ ГУЛДАН БИЛИНАР

*Соҳиб Бойсинов,
ЖДПИ катта ўқитувчиси*

Ким илм талаб қилиши йўлини тутса, Аллоҳ таоло уни жаннат йўлига йўллаб қўяди.

(Имом Муслим ривояти)

Умр – оқар дарё деганларидек, адабиётшунос олим, ўз касбининг билимдони, бутун ҳаётини илм машаққатларига бағишлаган ажойиб инсон, фарзандлар камоли учун тиним билмаган устозимиз ҳаёт бўлганларида 70 ёшни қаршилаган бўлардилар.

Ҳақиқий маърифатли, билимдон, маънавияти бой инсонлар чўлларни гулистон қилиш учун тўлиб-тошиб оқаётган дарёга ўхшайди, у ўзидаги илм-маърифатдан ҳаммани баҳраманд қилади.

Филология фанлари номзоди, доцент Исомиддин Икромов ҳам ўзидаги билим ва ҳаёт сабоқларини салоҳиятли мутахассис кадрлар тайёрлашга бахшида этган инсонлардан бири эди.

1994 йил. Юракларимиз ўқитувчи бўлиш орзуси билан ёниб турган, захматли касбнинг масъулият залвори қалбларимизни тўлқинлантирган кунларни ҳали ҳам орзиқиб эслайман... Устозни илк бор ана шу кунларда кўрганман. Кейинги йиллар давомида устознинг маърузаларини мароқ билан тингладик, сабоқларини олдик. Кўпчилигимизда ўқитувчи мақомини эгаллашга бўлган ишонч, масъулият ҳисси етарли даражада бўлмаган ўша кунларда биздаги бу нуқсонларни йўқотишга, бўшлиқларни тўлдиришга, ўзимизга бўлган ишончнинг пайдо бўлишига сабабчи бўлган инсонлардан эди. Амалий машғулотлар пайтида ҳар биримизнинг кўнглимизга йўл топиб, дилдан суҳбатлаша олиши, керакли пайтда камчилигимизни ўринли танбеҳ билан тузата олганлиги бугун ўз ҳосилини бермоқда.

Домла иш фаолиятлари давомида ўқув ишлари бўйича декан муовини, кафедра мудирини вазифаларида ишладилар. Устоз билан, айниқса, декан муовини бўлиб ишлаган йиллари кўп бора ҳамсуҳбат бўлганман. Чунки гуруҳ сардори сифатида ҳар куни эрталабдан деканатнинг кунлик топшириқларини олиб, унинг ижросини кун охирига қадар таъминлашимиз шарт эди. Ҳар бир топшириқнинг ўз вақтида бажарилишини назорат қилинишида устознинг қатъиятлилиги мени ҳайрон қолдирган. Бирон иш чала қолиб кетган пайтлари ўзимизча эртага қилармиз (айниқса ҳужжат юритиш ишларида) деган ўйда юрганимизда устознинг: **“Қолган ишга қор ёғар деган мақолни эшитмаганмисиз, бугун шунга ўргансангиз эринчоқлигингиз масъулиятсизликка етаклайди. Натижанда атрофдагиларнинг сизга ишончи йўқолади. Эгаллаётган касбингиз ўз ишингизга, вазифангизга доимий масъулиятни талаб қилади. Шунини эсдан чиқарманг. Қани энди бугунги ишни тугатиб қўйиш ҳаракатини қилинг”**, – деган ўғити сабаб уни якунига етказиб қўярдик. Устоз айтганларидек, режалаштирилган ишнинг ўз вақтида амалга ошиши кишига обрў ва эътибор олиб келаркан.

2001 йилдан устоз билан бир сафда туриб ишлаш бахтига мушарраф бўлдик. Бу йиллар давомида у кишининг олимликдаги зукколик, мутахассис сифатидаги заҳматкашлик, раҳбарликдаги талабчанлик каби янги қирраларини кашф қилдик.

Илм олиш ва уни бошқаларга ўргатиш энг савобли ишлардан ҳисобланади. Зеро илмнинг халқ фаровонлиги, Ватан ва жамият равнақидаги ўрни каттадир. Устоз И.Икромов нафақат шогирдларига, балки оилага, фарзандларига ҳам ўзларидаги эзгу фазилатларни юқтира олган эдилар.

Домланинг умр йўлдошлари Гулбаҳор опа ҳам зиёли, оқила аёллардан бири. Узоқ йиллар халқимизга зиё тарқатишдек машаққатли иш билан машғул бўлдилар. Ҳозирда ширин-шакар набираларни тарбиялаш, фарзандларининг камоли учун шароитлар яратиш ишларини ўз зиммаларига олганлар. Домланинг барча

фарзандлари зиёли, маърифатлилар қаторида. Айниқса, сеvimли фарзандларидан Шахлохон ота изидан бориб, ўзбек тили ва адабиёти йўналишини танлади. Ота-она наздидаги кечаги шўх қизалоқ бугун эл таниган, худди отаси сингари ўз касбдошларига сафдош, шогирдларига сеvimли устоз, фарзандларига меҳрибон она, илм аҳли орасида эса фан доктори даражасидаги Шахло Исомиддиновна бўлиб танилди. Устоз, сиз орзу қилган кунлар келди. Бир шоир ўз тақдири сўроғига шундай жавоб олган экан:

- *Тақдир нега мени инсон яратдинг,
Қалбимда шодлигу замдан юз нишон?*
- *Мен сенга қалб ила шуур бахш этдим,
Билгил деб ҳирс нима, нимадир ҳайвон.*
- *Тақдир нега мени меҳмон яратдинг,
“Ярқ” этган чақиндек кечгум безумон?*
- *Мен сенга қалб ила шуур бахш этдим,
Билгил деб ишқ нима, нимадир имкон...*

Сиз берилган имкондан унумли фойдалана олган инсонсиз. Сиз тақдирдан рози бўлиб кетганлар тоифасидансиз. Мана бугун Сиз яратган боғдаги гуллар яшнаган, ниҳоллар дарахт бўлиб ҳосил бермоқда. Ва узоқ йиллар бу давом этажак.

Рухингиз шод бўлсин Устоз!

УСТОЗИМ – ОФТОБИМ

*Феруза Жумаева,
ЖДПИ катта ўқитувчиси,
филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)*

Ўзидан мангу хотира қолдирадиган инсонлар учун тугилиш чинакам бахтдир.

(Перикл)

Инсонлар умри давомида эл-у халқдан куч олиб, илҳом олиб яшайди. Ҳаёт йўлида бизга ҳамроҳ, ҳамнафас бўлган инсонларнинг қадам босишимиз, одимлашимизга таъсири бисёрдир. Халқ тилида ҳам “*Яхши билан юрсанг, етарсан муродга, ёмон билан юрсанг қоларсан уятга*” деган мақол бор. Энг яхши йўлбошчи: ота-она ва жонкуяр устоздир. Улар тўғри йўлни кўрсатади, машаққатлардан сабр-матонат билан ўтишимизга ёрдам беради. Ота-онанинг, устознинг дуосини олган, уларни рози қилган инсонлар бахт-саодатга эришадилар. Ота-она парваришлаб, асраб-авайлаб катта қилса, устоз илм нури билан юксалтиради. Шунинг учун доно халқимиз “*Устоз отангдан улуг*” деб уни қадрлашади. Илмсевар инсонлар илмни ва уни ўргатувчи олимни излайди. Устоз илм бериш билан бирга тарбиялайди, бахт-саодатга етаклайди.

Мен Жиззах давлат педагогика институтида ўқидим. Бу муқаддас илм бўстонида билимли, бағри кенг, ширинсўз устозлардан таҳсил олдим. Агар барча сабоқларимни тоғга қиёс қилсам, унинг ҳар бўлагиди устозларимнинг машаққатли меҳнати, илми мужассамдир. Шу боис устозларимга меҳрим баланд. Илм оламида шогирдларига кучли эътибор, меҳр бера оладиган устозлар кўп. Раҳматли устозларим Олимжон Жўраев, Исомиддин Икромов, Қахрамон Ядгаровлар мен учун ота каби муқаддас эди. Уларнинг сабоқлари, ҳаёт йўли менга шундай мактаб яратдики, бу мактабда ҳали ҳам таҳсил олаяпман. Бугун устозларимнинг маслаҳатига зориқиб қолсам, муаммоли вазиятларга дуч келиб қолсам, устозларим нима деган бўларди, қандай йўл тутарди деб ўйлайман ва тўғри йўлни танлашга ҳаракат қиламан. Устозларимнинг ҳар бир сўзи менга дарс, ўрнатма мактаби бўлган экан. Уларнинг ҳар сўзиди, қадам босишида, ҳатто юз-кўзининг ҳаракатиди ҳам чуқур маъно яширинган экан. Бугун устоз бўлганимди буни чуқур англаб етаяпман.

Раҳматли устозим, Олимжон Жўраев ниҳоятди камтар, тўғрисиўз, меҳрибон инсон эдилар. Мумтоз адабиётдан ғазалларни таҳлил қилишни ўргатардилар. Устознинг сабоқлари ғазални севиб ўқишимга сабаб бўлди. Устоздан илм билан бирга камтарлик хислатини ўргандим.

Раҳматли устозим, Қахрамон Ядгаров жуда очикқўнгил, самимий, ҳазилкаш, эътиборли инсон эдилар. Устоздан она тилини мукамал даражади ўргандим. Шунингдек, инсон бўлиб, ғам-ташвишларни билдириб атрофдагиларни безовта қилмасликни, доим хушчақчақ қиёфади юриб одамларнинг кўнглини кўтариш, уларга яхши кайфият бағишлаш керак эканлигини ўргандим. Раҳматли устозим, умрининг сўнги дамларида ҳам яхши кайфият билан атрофдагиларнинг ғам-ташвишларини аритишга, таълим-тарбия беришга эътиборли бўлдилар. Умрини шарафли устозлик касбига бағишладилар.

Раҳматли устозим, Исомиддин Икромов жиддий, камгап, меҳнатсевар, илмли инсон эдилар. Бирор масалади мурожаат қилсак, босиқлик, самимийлик билан жавоб қайтардилар. Раҳбарларга хос виқор, дадиллик сезилиб турарди. Шунинг учун талабалар бироз ҳайиқишарди. Талабалар бирор масалади мурожаат қилишса, уларни тингларди, кўмак берарди. Шунинг учун барча талабалар устозни яхши кўришарди. Синглим ҳам талабалик даврларини эслаганда, устозни эсга олади ва фахрланганча *“Тугруқхонади Исомиддин Икромов домланинг бир набирасига сун берганман, қариндошимиз бўлади”*, – деб хурсандлигини билдиради. Оиламизди барчамизнинг устозга меҳримиз баланд. Мени, синглимни, укамни ўқитдилар, таълим-тарбия бердилар. Оилавий йиғилганимизди устозларни ёд этиб, улардан фахрланамиз.

Устозларимизнинг берган илми биз учун ҳаёт йўлимизни ёритувчи офтоб бўлди. Мақсад сари илдам қадам босишимиз учун куч бўлмоқди. Бизга сарфлаган умри, меҳнати ва меҳри учун уларга муносиб шогирд бўлишга бел боғлаганмиз. Шундай илми, меҳри дарё устозлардан таълим-тарбия олганимдан доимо фахрланаман, миннатдор бўламан!

ЭЛ АРДОҒИДАГИ УСТОЗ!

*Муродулла Жўраев,
ЖДПИ катта ўқитувчиси*

*Чинакам шогирд бор нарсалар негизда мавҳум нарсалар ривожини ўрганади
ва шу йўл билан устозига яқинлашиб боради.*

(И.Гёме)

Инсон ҳар доим бирор нарсасини йўқотгандан сўнг унинг қадрини билади. Биз ҳам кўпинча ёнимизда, бизга замондош, ҳамсухбат инсонларимизни абадий шундай бўлиб қолади, деб ўйлаймиз ва бу билан хато қилганимизни англаб етмаймиз. Ваҳоланки инсон умри боқий эмаслигини ҳаммамиз яхши билсақда, тан олгимиз келмайди. Улуғ шоиримиз Мақсуд Шайхзода ёзганларидек;

Дўстлар, яхшиларни авайлаб сақланг!

“Салом” деган сўзнинг салмогин оқланг.

Ўлганда юз соат йиглаб тургандан, –

Уни тиригида бир соат йўқланг!

Шоир таъкидлаганидек, тенгдошларига ҳақиқий дўст, шогирдларига яхши, меҳрибон устоз бўла олган инсонлардан бири, шубҳасиз, адабиётшунос олим, устозимиз Исомиддин Икромов эди.

Исомиддин Икромов талабалик йилларимизда бизга илк бор XX аср ўзбек адабиёти тарихидан дарс берган ва бу орқали бизда бадиий адабиётга бўлган меҳр ҳамда рағбатни уйғота олган, самимий устоз эдилар. Кейинчалик устоз билан бир кафедрада ишлаш бахтига муяссар бўлдик.

Ўша вақтлар эсимда, кўплаб расмий ҳужжатлар билан ишлаш, устозлар ҳамда ҳамкасбларга бўладиган муносабат, ҳар доим барчага тенг муомалада бўлиш каби ҳаётий кўникмаларни Исомиддин Икромов домладан ўрганар эдик. Устоз айрим ҳолларда жаҳли чиқиб турсада, ўзини бир маромда тута олар эди. Домладаги бу жиҳат ҳар доим биз шогирдларга, ҳамкасбларга ибрат бўлар ва бундай вазиятларда инсон қандай бўлиши керак, деган саволга аниқ жавоб ҳисобланарди.

Олий таълим тизимида кўпинча устозларимиз талабаларга энг қадрли китобларини ўқиш учун бериб туришади ва аксарият ҳолларда, вақт ўтган сари кимга берганлиги ёдидан кўтарилиши табиий ҳол. Устоз Исомиддин Икромов бу жиҳатдан кўплаб профессор-ўқитувчиларга ўрнатилган даражада эди. Сабаби, домла қайси талабага китобини ўқиш учун берса, албатта ён дафтарида ўша талабанинг исми шарифи ҳамда китоб берилган санани доимий қайд қилиб борарди. Устоз бу орқали “ўзингни эҳтиёт қил қўшинингни ўзри тутма” қабалида адолат тарозисини ҳамиша тенг тутар эди.

Йиллар ўтган сайин устознинг қилган ибратли ишлари, беғараз ёрдамлари ҳамда инсон сифатидаги самимий қиёфаси ҳеч қачон ёдимиздан кўтарилмайди. Чунки, устоз Исомиддин Икромов ҳақиқий дипломат инсон эди, десак хато бўлмайди. Сабаби кафедрада бўладими, ёки бошқа одамлар орасида бўладими, бирор келишмовчилик ҳолатлар чиқиб қолса, домла албатта ушбу вазиятни тинч йўл билан, тезликда еча оларди.

Устоздаги бу характер кафедра мудирлиги йилларида ҳам жуда кўл келди. Домла кафедра мудирлиги сифатида жамоада доимий дўстона муҳитни яратишга ҳаракат қилар ва ўйлайманки бунга тўлиқ эриша олган раҳбарлардан бири сифатида кўпчиликка ибрат ҳисобланарди.

Устоз Исомиддин Икромов ҳақида жуда кўплаб илиқ хотираларни ёдга олиш мумкин. Сўзимиз охирида Шайхзоданинг Ғафур Ғулом вафотига бағишлаб ёзган “Ғафурга хат” шеърдан кўйидаги мисраларни келтирмоқчимиз:

*Олтамиш йиллик умрнинг ҳаяжонларин,
Тўполонлар, ҳужумлар, қаҳқаҳаларин,
Кўприкларни, боғларни, чорраҳаларни,
Ғазалларни, меҳрни, сўз маржонларин –
Бир лаҳзада тарк этиб кўчдингми, дўстим?
Шаҳрининг рўйхатидан ўчдингми, дўстим?*

Ўйлаймизки, Устоз Исомиддин Икромов қилган яхшиликлар, эзгу ишлар, хайрли амаллар, катта ҳажмдаги илмий тадқиқот ишлари ҳеч қачон хотирамиздан ўчмайди, келажак авлод учун ҳамиша ибрат ва маҳорат мактаби вазифасини ўтайверади.

ИНСОНИЙЛИКНИНГ ЭНГ ГЎЗАЛ КЎРИНИШИ

*Дилором Тошпўлатова,
Тошкент вилояти Янгийўл
ихтисослаштирилган санъат мактаби ўқитувчиси*

*Олимларни улуғлаш суннатдандир.
(Ибн Товус роҳматуллоҳи алайҳ)*

Устозим Исомиддин Икромовни эсласам, юрагимда ажиб бир ҳислар уйғонади. 2002 йил Жиззах давлат педагогика институти “Ўзбек тили ва адабиёти” факультети талабаси бўлиш менга насиб бўлди. 16 ёшимда илк мустақил ота-онадан узоқда бўлган талаба бўлиб қадамимни қўйдим. Аудиторияга киргандаги илк таассуротлар, албатта, устозлар билан боғлиқ бўлади. Исомиддин Икромов домла биринчи бор аудиторияга кириб келганда иссиқ юзли, меҳрли қиёфада кўз олдимда из қолдирганлар. 4 йил бакалаврда, 2 йил магистратурада таълим бердилар. Ушбу йиллар мобайнида устознинг жаҳли чиқиб, талабаларга ёмон муомила ва муносабатда бўлганини кўрган эмасман. Ҳар доим очик чехрада, илиқ муомалада гапирганларини хотирлайман. Кафедра мудирлиги сифатида фаолият юритганларида ҳам, ҳар бир профессор-ўқитувчиларга, ҳар бир талабага инсонийлик даражасининг энг гўзал кўринишида бўлганларини кўрганман.

Устознинг кенжа қизлари Шахло Исомиддиновна билан магистратурани тамомлаб, иш фаолиятимизни яъни ассистент-ўқитувчи бўлиб бир кафедрада ишлаганмиз. Устоз ҳар доим мени ўз қизларидек кўриб, нафақат илмда, балки ҳаётини кўрсатмаларида ҳам ўз маслаҳатларини берган. Ҳаттоки, “*Тушлик қилдиларингми?*”, – деб сўрашни қанда қилмасдилар. Ва кўпинча устозим, мен ва

қизлари бирга тушлик қилар эдик. *“Тушликка кетадиган пулга китоб олинглар”*, – деб бизга тушлик учун пул тўлатмас эдилар.

2011 йил илмий раҳбар бўлишлари учун устоздан розилиklarини олдим ва ўзбек насри юзасидан илмий ишимни бошладим. Афсуски, устознинг умрлари қисқа экан. Кутилмаганда биз устоздан айрилиб қолдик. Бу воқеа қизлари Шаҳлога жуда қаттиқ таъсир қилди, шу жумладан менга ҳам.

2019 йил мен устозимнинг қизи Шаҳло Исомиддиновна билан Тошкентда кўришиб қолдик. Вожаб, қиз фарзанднинг отага шу қадар ўхшаб кетишлигини шунда кўрдим. Ҳаётда ва илм йўлида ўз ўрнини топган.

Ҳозирги кунда Шаҳло Исомиддиновна илмий раҳбарим. “Замонавий ўзбек насрида муаллиф онги ва уни ифодалаш шакллари (Улуғбек Ҳамдам ва Исажон Султон асарлари мисолида)” мавзусидаги диссертация иши устида изланиш олиб бормоқдамиз. Шаҳло Исомиддиновнанинг ҳар бир сўзлари, илмий маслаҳатлари, ҳаттоки мимикалари ва мулойим жилмайиб қўйишлари шу қадар устозим Исомиддин Икромовга ўхшайдик асти қўяверасиз.

Бир сўз билан айтганда, устоз Исомиддин Икромов доим хотирамда, нафақат, илм одами балки, ҳақиқий устоз каби муҳрланган.

Фақат, фақат илиқ хотиралар... *Устоз, сиз ҳозир ҳам биз учун ҳаётсиз! Қабрингиз нурга тўлсин, Устозим!*

УСТОЗИМГА ЭҲТИРОМИМ

*Паризод Туропова,
ЖДПИ ўқитувчиси*

*Ҳак йўлинда ким сенга бир ҳарф ўқитмиш ранж ила,
Айламак бўлмас адо, онинг ҳақин юз ганж ила.
(Алишер Навоий)*

Мен учун кадрли Устозим, бобомдек азиз инсоним Исомиддин Икромовни ёдга олганимда қалбимда доимо уларга нисбатан чуқур ҳурмат-эҳтиром ҳиссини туяман. 2005 ЖДПИ қошидаги Марат Зокиров номидаги 2-сон академик лицейга талабалар сафига қабул қилиндим, шунда биринчи марта Устозимни кўрганман. Адабиётдан дарс ўтар эканлар, бадий асар таҳлилига тўхталдилар. Шунда мен, мактаб партасидан келган ўқувчи қиз, ўзга бир оламга тушиб қолганлек бўлдим, уйга бориб аямларга (онамлар ўша пайт институтда лобарант вазифасида фаолият юритар эдилар) тўлқинланиб айтиб бердим, шунда кулиб, *“кўрдингми қизим олимлар қандай инсон бўлишади, улар талабалари қалбига адабиётнинг нозик инжса туйғуларини сингдира олишади, шунинг учун улар олим–да, талаба илмни эгаллаши учун албатта устоздан илм ўрганиши ва унинг панду насиҳатларини қабул қилиши лозим. Зеро илм устоз қалбидан шогирд қалбига ўтадиган нурдир. Бу нур фақат устоз орқалигина ўтади”*, – дедилар.

Дарҳақиқат, Устозим – софдил, камтарин, маънавий бой, ахлоқан пок, бутун кучларини, ақл-идрокларини, билим ва зеҳнларини, қалб кўри-ю меҳрларини шогирдларига бахшида этган заҳматкаш инсон эдилар.

Устозим менга саккиз йил (академик лицейда 2 йил, бакалаврда 4 йил магистратурада 2 йил) сабоқ бердилар. Шу йиллар давомида мен улардан кўп нарса ўргандим, бунинг учун улардан миннатдорман. Яна шуни фахр билан айтишим мумкинки, ёзган ҳикояларимни ҳам кўриб берар ва керакли тавсияларни берар эдилар. 2007 йил устоз Усмонжон Қосимов раҳбарлигида институтда “Абдулла Қаҳҳор ижодий меросининг маънавий – маърифий аҳамияти” мавзусидаги Республика илмий-адабий анжуман ўтказилиши ҳақидаги хабарни Устозим Исомиддин Икромовдан эшитдим ва конференцияга мақола беришим мумкинлигини сўрадим, улар кулиб *“албатта ёзинг сизни қўлингиздан келади”*, – дедилар. Абдулла Қаҳҳорнинг мени таъсирлантирган ҳикояси асосида мақола тайёрладим ва Устозимга олиб бордим, улар ўқиб кўриб *“яхши дедилар ва мақолангизни номи йўқми, – дедилар, – мен эса нима дейишни билмай, ном қўя олмадим, – дедим. Шунда “ҳикоя сизда қандай таассурот қолдирди, ундан нима олдингиз”, – деб савол сўрадилар. Ҳикояни ўқиб, даҳшатга тушдим, дедим, шунда устоз “ана номи “Даҳшатдан даҳшатга тушиб” дедилар”*. Шундан кейин мақолам шу ном билан “Адабиётимиз фахри” тўпламида чоп этилди. Шу ўринда алоҳида эътироф этишим керакки, кейинчалик биринчи рисоламни номини ҳам “Адабий жараён: фольклор ва бадиият” (Тошкент: “Мумтоз сўз”. 2011 йил) деб устозим номлаб берганлар.

Шундан кейин институтга кирдим, устозимдан сабоқ олишни яна давом эттирдим, улар мени ўз қизларидек яхши кўрар доим руҳлантириб турар эдилар. Ёзган мақолаларимни кўпинча онамдан кўра уларга кўрсатар эдим, чунки улар ҳеч қачон ёмон ёки хато ёзибсан демас, балки *“зўр бундан зўр ёзасизлар, мен шунга ишонаман, Нодирахондан ҳам ҳали ўтиб кетасиз”*, – деб мақтаб қўярдилар. Бугунда мен улардан жуда миннатдорман, чунки улар менга устоз бўлиш билан бирга бобомдек ғамхўр ҳам эдилар. Яна бир нарсани фахр билан айтишим керакки, уларнинг қўлидан бир неча марта фахрий ёрлиқ олиш бахтига муяссар бўлганман. Айтгандек, “Баркамол авлод-келажак кўзгуси”, “Биз одам савдосига қаршимиз” мавзусида ўтказилган республика иншолар танловида қатнашиб, диплом билан тақдирланишимга “Келажак овози” кўрик танловида “Бадиий ижод ва публицистика” йўналиши бўйича вилоят босқичи ғолиби бўлишимга Устозимни меҳнатлари беқиёсдир. Улар доим мен ёзганлиримни эринмай кўрар ва зарур маслаҳатларини самимий берар эдилар.

Ҳозирда Жиззах адабий муҳити ижодкорларини ўрганишимга ҳам уларни **“ўзимизда ҳам кучли адиб шоирлар бор, лекин улар ўрганилмаган”**, – деган сўзлари қайсидир маънода сабаб бўлган. Улар мени Туроб Мақсуд, Иброҳим Дониш, Абдулла Аҳмад, Жўра Муҳаммад, Шахло Аҳророва, Сайёра Тўйчиевалар ва Жиззах адабий муҳитида Муаззамхон, Аламкаш ва Коризийлар ижодини ўрганган олим Инотулло Сувонқулов билан таништирганлар ва шу билан биргаликда менга Жиззахлик ижодкорларни ижодини ўргансам, адабиётда ўзига хос янгилик бўлишини айтганлар. Мана ҳозир ҳимояга чиқиш арафасида эканман, улардан бениҳоят мамнунман. Шоир сўзлари билан айтганда:

***Отадек заҳматкаш, отадек буюк,
Қанча буюкларга муқаддас бешик,
Ким бор ундан ортиқ ҳурматга лойиқ,***

*Дунёда тенги йўқ табаррук инсон -
Устоз муаллимдир, устозу олим.*

Устозим шогирдларга тўғри йўл кўрсатишга, ғамхўрлик қилишга беназир инсон эдилар. Улар ҳозир орамизда йўқ бўлсаларда руҳан биз билан деб ўйлайман ва Аллоҳимдан уларга Жаннатини энг зўр жойларидан ато этишини сўрайман.
Рухингиз шод бўлсин меҳрибон УСТОЗИМ!

МУҲАББАТИМ ҲАЁТИМ ПОЙДЕВОРИ

*Гулбаҳор Икромова,
турмуш ўртоғи*

Ёшликда шундай иш қилгинки, йиллар ўтиб, кексалик келтирган зарарнинг ўрнини қоплайдиган иш бўлсин.

(Леонардо да Винчи)

Йиллар ўтиши билан юрагингга яқин бўлган инсонни қадр-қиммати янада ортаверар экан. Ҳа, инсон умри қисқа. Умр эса гоҳ унинг номини мангулик осмонида юлдуздек порлатади, гоҳ бир лаҳза ёниб сўнган шамдек унутади. Агар бугун домла ёнимда ўтирганларида менинг у кишига гапирадиган сўзларим бошқача бўлар эди.

Бу сўзлар дилларимни бу қадар куйдириб эмас, яйратиб янграр эди. У кишига бўлган муҳаббатим, меҳрим, ҳурматим, ифтихорим домлани теран тафаккурига, ўткир қаламига бўлган янада юксак мақтовларим ҳақида бўлар эди.

Ҳаёт бешавқат, бир томони афсус бўлса, бир томони шукрона. Мен учун турмуш ўртоғимнинг вафотига чидам ва сабр билан яшашимнинг бирдан бир юпанчи борки, у ҳам бўлса турмуш ўртоғимдан менга омонат қолдириб кетилган фарзандларимиз – Ойбек, Наргиза, Шахло, Улуғбек, набираларимиз Жаҳона, Азимжон, Абдуфаттоҳ, Орифжон, Ферузбек, Умиджон, Сафина, Парвина, Баҳора, ака-ука, опа-сингилларим, домлани ёр-у дўстлари, шогирдларидир.

Ўз умрининг баҳорини, ярим чорагини, қувватини халқ хизматида, оиласига, фарзандларига бағишлаган инсон ҳеч қачон ўлмайди. У ҳамма вақт эл-юрт билан бирга, биз билан бирга яшайди.

Тақдир мени 1975 йилда домлага учраштиради. Мен шу йили Садриддин Айний номидаги СамДПИнинг ўзбек тили ва адабиёти факультетига ўқишга кириб, талаба бўлдим.

Домла билан менинг илк учрашувимиз пахта йиғим-терими вақтида бўлган. Бизнинг оиламизда 13 нафар фарзанд бўлиб 8 нафар ўғил, 5 нафар қиз тарбияланганмиз. Отам меҳнат фахрийси, бир нечта орден ва медаллар соҳиби, колхоз раиси бўлганлар. Онам уй бекаси бўлган. Ота-онамни орзуси биз 13 нафар фарзандларни олий маълумотли қилиш бўлган. Биз ҳаммамиз олий маълумотли турли касб эгалари бўлиб етишдик. Мен 3 ўғилдан кейин туғилган қиз эдим. Институтга кирган йилим Самарқанд вилояти Каттақўрғон тумани Гўзалкент қишлоғига пахта йиғим-теримига юборишган. Ҳар ҳафта навбат билан акаларим

келиб, мени кўриб кетар эди. Бир сафар иккинчи акам мени кўргани келиб, домла кўриб жуда бир бирлари билан қалин кадрдонлардек саломлашдилар (акам бир йилда домла билан ўқиган экан). Акам мени домлага таништириб, “ўзингиз қараб юрасиз бу мени синглим”, – деди. Мен акамни яқин ўртоғи деб юрсам, домла бир куни менга қалб сўзларини изҳор қилди. Факультет домлалари ҳам домлани менга бўлган илиқ муносабатларини сезиб қолишган. Пахта даласида группамиз билан тушган расмимизни домла (Исомиддин ака) доцент Исомиддин Салоҳий домлага кўрсатиб, мана шу ўртадаги қиз деб мени кўрсатган. Домла расмни кўлига олиб, расмни орқа томонига 2 мисра шеър ёзиб қўйган эдилар:

***Ажаб бир сурадирким, ширин дамларга обида,
Ки марказда турар одам ҳаво онинг кучогида.***

***20.11.1975 йил, эрталаб
Исомиддин Салоҳий***

Пахта йиғим-терими тугаб, институтга қайтиб келганимиздан кейин домлани устозлари ф.ф.д, профессор Ҳотамжон Умутов домлага мени кўрсатганлар. Қишки сессия пайтида домла устозлари Ҳотам Умутов “Адабиётшуносликка кириш” фанидан имтиҳон олаётган эди. Мен Исомиддин акамга “Агар сиз мендан имтиҳон олсангиз, домлани олдида билмайман дейман ва саволларга жавоб бермайман”, – дедим. Домла бу шартимни бир эркаланиш деб тушуниб, имтиҳон олиш учун аудиторияга кирдилар. Мен 3-билетни олдим ва тайёрланишга бориб ўтирдим. Навбатим келгандан кейин мен чиқдим ва биринчи саволни ўқидим. Саволни жавобини “билмайман” дедим. Саволнинг жавобини билсамда, лекин “билмайман” деб атай айтмаганимни ва қайсарлигимни кўриб, Исомиддин ака ташқарига чиқиб кетди. Қолган 2 та саволга жавоб бердим. Кейин Ҳотам Умутов домла биринчи саволга жавоб бера олмадингиз, сизга қўшимча савол бераман дедилар: “Ўхшатиш деб нимага айтилади? Қоидасини айтинг, мисол келтиринг”, – дедилар. Мен ўхшатишни айтиб шоир Ҳамид Олимжоннинг шеърдан мисол келтирдим.

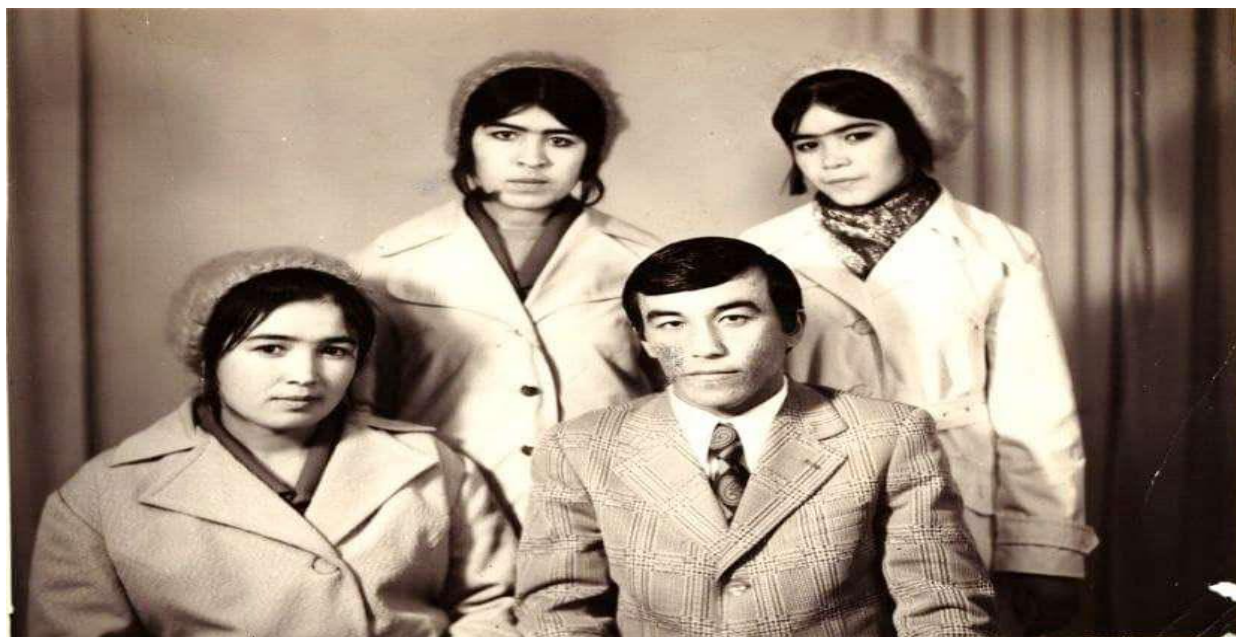
***“Чиройлидур гўё ёш келин,
Икки дарё ювар кокилин”***

– деб айтиб Ўзбекистонни чиройлилигини келинчакка ўхшатган деб тушунтириб бердим. Шундан кейин Ҳотам Умутов домла менга қараб, сизга яна битта савол: *Келин нима? Келинчак нима? тушунтириб беринг*, – дедилар. Мен келин тўйи бўлганига 3-4 йил бўлган бўлса “келин” дейилади. Агар яқинда тўйи бўлган бўлса “келинчак” дейилади деб жавоб бердим. Шундан кейин Ҳотам Умутов домла менга чиройли кулимсираб қараб турдиларда, бу саволга менинг ўзим жавоб бераман, сиз яхшилаб билиб олинг дедиларда: *Агар сиз мени укамга турмушга чиқсангиз, мен сизни “келин” дейман. Агар бошқа одамга турмушга чиқиб кетсангиз, мен сизни “келинчак” дейман*, – дедилар. Бу жавобни эшитиб турган курсдошларим қарсак чалиб юборишди. Мен курсдошларим олдида уялиб йиғлаб чиқиб кетдим. Домлани чақириб баҳолаш дафтарчамни олиб бориб бер деб бериб юборибдилар. Шундан кейин, 1977 йилда тўйимиз бўлиб ўтди. Ҳотам Умутов домла шундан кейин “келин” деб мурожаат қиладилар. Бизни турмуш қуришимизда устозлари Ҳотам Умутовнинг ҳиссалари катта бўлган. Турмуш

қурдик. Турмушнинг барча қийинчиликларини, аччиқ-чучукларини биргаликда ўтказдик. Лекин у кунларнинг ҳамма қийинчиликлари ҳам менга ширин, енгил эди, чунки доимо ёнимизда суянчиқ тоғимиз устозлари Ҳотам Умутов бор эдилар. Менга оиламни оёққа қўйишимда, фарзандларим катта қилишимда, менга, оилага бўлган меҳримни, турмуш ўртоққа бўлган садоқатни, ширин-ширин таомларни пиширишни, меҳмон кутишларни ўргатган Ҳотам Умутовнинг турмуш ўртоқлари (жойлари жаннатда бўлсин) Мунира ойимларни хизматлари беқиёс катта бўлган. Мен ва фарзандларим Ҳотам Умутовни, ойимларни хизматлари учун чексиз миннатдоримиз! Шунинг учун биргаликда кутган йиллар жуда тез ўтиб кетганини сезмай қолибман. У ўтган йилларим менинг ҳаётимдаги энг азиз ва энг бахтли йиллар эди.

Аллоҳимдан беҳисоб розиман менга шундай муҳтарам инсонни умр йўлдош қилганидан. Юқорида Леонардо да Винчи эътироф этганидек, улар ҳаётимдан эрта кетдилар, бироқ у кишини юрагимга, қалбим ташлаган муҳаббат ўтлари менга куч қанот бағишляптики, демак *Улар* мен борман яшарлар мангу барҳаёт.

ИСОМИДДИН ИКРОМОВ ЗАМОНДОШЛАР ХОТИРАСИДА

ЭЛДА ИЗЗАТ ТОПГАН УСТОЗ

*Иномжон Собиров,
олимнинг укаси*

Ким илм талаб қилиши йўлига юрса, Аллоҳ унга жаннат йўлини осон қилиб қўяди. Албатта, олимга осмондаги зотлар, ердаги зотлар, ҳатто сувдаги балиқлар ҳам истиғфор айтади.

(Абу Дардо розияллоху анху)

Инсон дунёга келар экан, ўз тақдирини, ҳеч кимникига ўхшамаган ҳаёт ҳикоясини яшаб ўтади. Кимдир шифокор, кимдир курувчи, кимдир илм кишиси ва ёки кишилар мушкулини осон қилувчи бошқа бир касбни танлаб, шу ишга умрини бағишлайди. Аммо касблар ичида энг шарафлиси, шубҳасиз, Устозликдир. Ёш авлодни саводли қилиш, ҳаётга тайёрлаш барча замонларда ҳам улуғ бир вазифа сифатида кўрилган. Адабиётшунос олим, филология фанлари номзоди, доцент Исомиддин Икромов ушбу улуғ вазифани ўз зиммасига олган ҳамда устозликни умрининг мазмунига айлантира олган инсонлардан биридир.

Оилада у кишини барча яқинлари “домла” деб атар эдик. Бундай аташимизга сабаб фақатгина домланинг касблари эмасди, албатта. Исомиддин Икромов устозликни анча аввал ўз яқинларидан бошлаган, десак айти ҳақиқат бўлади. Оилада домла, аввало, ўз укаларига, яъни бизга устозлик қилди, китобга меҳр қўйишни ўргатди, кейинроқ ўқиб, олий маълумотли бўлишларига ёрдам берди.

70-йилларнинг охирларида домла бошчилигида бир гуруҳ китобсевар ёшлар маҳалламиздаги почтачининг уйида навбатда турардик. Ўша пайтларда янги бадий асарлар чоп этилувчи “Шарқ юлдузи”, “Ёшлик” каби журналларни биринчи бўлиб қўлга киритиш ва уларни ҳаммадан олдинроқ ўқиш учун почтачи билан тортишар эдик. Бутун маҳалла ёшлари китобсеварликни, бадий адабиётдан завқ олишни домладан ўргангани рост.

Мактабни тамомлаган домла С.Айний номидаги Самарқанд давлат институтига ўқишга кирди. Талабалик йиллари ўқишдаги тиришқоқликлари, янгилик излашга бўлган рағбатлари барчага ўрнак эди. Бу даврда оиламиз ва ҳатто бутун маҳалла учун аҳамиятли бўлган бир воқеа юз берди. Янгиликка ўч талаба Исомиддин Икромов Самарқанддек шаҳри азимдан маҳалласига биринчи телевизорни олиб келади. Илк “шогирдлари”га китобни севишни ўргатган домла энди уларга замон билан ҳамнафас бўлиш, янгиликларни ўзлаштиришдан дарс бергани гўё.

Ўқиш ниҳоясига етгач, домла ўз шаҳрига қайтиб, маҳаллий мактаблардан бирига ишга кирди. Бор йўғи бир йил ишлагач домлани ҳарбий хизматга чақиришди. У кишини ҳарбий хизматга кузатиш жараёни жуда қизиқ бўлган. Яқинларидан ташқари яна 30 нафар ўсмир ёш аскарни ҳарбий хизматга кўзда ёш билан кузатиб қўяди. Бу домланинг мактабда ўқитган илк шогирдлари эди. Бир ярим йил хизматни ўтаган домла деярли ҳар куни ўқувчиларидан 30 та соғинч мактубини олиб турди. Ўқувчилари домлани ҳозиргача меҳр ва ифтихор билан ёдга олади.

Кейинроқ илмий фаолиятини давом эттирган Исомиддин Икромов С.Айний номидаги Самарқанд давлат институтида, сўнгра А.Қодирий номидаги Жиззах

давлат педагогика институтида яна кўп сонли шогирдлар етиштирди. Улар домланинг меҳнатлари самараси, ҳаётлари давомида тўплаган энг катта бойликларига айланди.

Педагоглик касби билан элда обрў топган Исомиддин Икромов оила аъзолари, яқинларининг ҳаёт йўлини танлашларида муҳим роль ўйнагани рост. У кишининг илмга қизиқтиришлари ортидан Икромовлар сулоласида ўғиллар – шифокор, қизлар – ўқитувчи деган ажойиб анъана пайдо бўлди. Домланинг опа-укалари ёки уларнинг фарзандлари билан учрашиб қолсангиз, касб-корини сўрашга шошилманг. Сабаби, улар ёки шифокор ёки ўқитувчилик касбини тутган зиёли эканликларига гувоҳ бўласиз.

Исомиддин Икромов шифокор-окулист, чет тиллари мутахассиси ва ўзи каби адабиётшунос олимадан иборат 4 нафар фарзандни тарбиялаб вояга етказган ота ҳамдир. У кишининг хотиралари биз яқинлари ҳамда фарзандлари қалбида мангу барҳаёт!

ТУШЛАРИМГА КИРИБ ТУРИНГ, ДАДАЖОН

*Шаҳло Ботирова,
Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти доценти,
филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)*

*Ҳаёт қисқа, лекин шуҳрат мангу бўлиши мумкин.
(Цицерон)*

Эзгуликнинг жавоби фақат эзгуликдир. Чунки ҳар қандай фарзанд учун ота-онаси чироғини ёқиш – муқаддас бурч. Вафотларига қадар дадажоним – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон халқ таълими аълочиси Исомиддин Икромов ҳақида мақола ёзаман деб ўйламаганман. Бобом ва бувимлар узоқ умр кўрган, саксондан ўтган бўлсалар-да, жуда бардам эдилар. Бошида дадажоним ҳақида хотира ёзишга журъатим етмади. Чунки мен хотира ёзсам, уни кўпчилик ўқиб кўриши ва ҳақиқат сифатида қабул қилиниши тайин. Аммо бунинг нозик жиҳати шундаки, хотираларимда дадажонимнинг барча инсоний фазилатларини тўла тасвирлай олмасам (бу аниқ), кишилар дадажонимнинг бор маънавий ва руҳий олами ҳақида тўла тасаввурга эга бўла олмайдилар; бу эса ўзимни ҳеч қачон кечира олмаслигимга сабаб бўлиши мумкин. Яна бир томони, хотираларда дадажонимнинг фазилатларини ошириб баён қилмасам-да, уни ўқиганларда “мақтанибди” деган фикр уйғонишидан хижолат ҳисси ҳам йўқ эмас эди. Чуқурроқ ўйлаб, инсоннинг ўз отаси ҳақида яхши хотираларни эслаши, унинг яхши сифатларини тарғиб қилиши, чин инсоний фазилатлари билан, боринги, мақтанишида кишини хижолатга солувчи салбий ҳолатларни кўрмадим.

Дадажонимнинг муомала маданияти, ахлоқ-одоб, барча билан келиша олишлик ва қўлдан келганича инсонларга яхшилик қилиш хусусиятлари опа-укаларимга мерос бўлиб қолганини кўраман. Инсонийлик борасида дадажонимнинг бизга берган пурмаъно насихатлари асло ёдимдан чиқмайди. “*Ҳеч*

қачон, ҳеч кимга ҳасад кўзи билан қараманглар. Яратганнинг ўзидан яхши ният билан сўранглар, ўзи етказди. Ният-эътибор. Доимо ниятларингни пок қилинглар”, – деб такрор-такрор айтар эдилар. Меҳрибон дадажонимнинг ўзи шу сўзларига бутун умрлари давомида амал қилиб ўтдилар.

Аввало, дадажоним бизга масъулиятли бўлишни, одамларга фойда келтиришнинг шахсий манфаатлардан устунлигини, меҳнаткашлик, ўқимишлилик, профессионалик, камтарлик, ҳалоллик, покизалик, сўз ва иш бир бўлишига интилишга ўргатганлар.

Ҳаётда ҳар бир инсон топган ва бой берган барча нарсалар, аввало, оила билан боғлансагина кадрли бўлади. Оила дадажоним учун чин маънода муқаддас тушунча эди. Ҳаётининг энг қувончли ва масъуд дамларини дадажоним оила даврасида, аяжоним ва биз фарзандлари билан биргаликда ўтказишни хуш кўрардилар. Ҳозир ўзимиз ҳам оилалимиз, фарзандларимиз бор, баъзида ишни деб оиламиз, фарзандларимизга кам эътибор бериб қолганимизда, дарров дадажонимни ёдга оламан. Уларга муносиб бўлишга, оила борасида улардан ўрнатилишга ҳаракат қиламан.

Шу хотираларни ёзар эканман, айни дамда ҳам дадажонимнинг нигоҳларини жуда-жуда яқиндан ҳис қилиб турибман. Нимаики ўйламай ё бажармай, *«Бу ишимга дадажоним қандай муносабатда бўларди?»*, деган савол, албатта, шууримнинг бир четида доим туради. Айнан мана шу хислат мени доим эзгуликка интилиб яшашимга даъват этади.

Дадажонимни эрка қизи бўлганман. Мендан катта опам бўлганлиги учун улғайгунича уй юмушлари, қозон-товоқ, супур-сидир деган нарсалар менга бегона эди. Опамнинг турмушга чиқиши менга жуда *“ёмон келди”*, чунки шундан сўнг уй юмушлари тўлиқ менга топширилди. Бир куни аяжоним ишхонасидан телефон қилиб, кечки овқатга гўшт қиймалагичдан гўштни ўтказиб шовла пиширишимни айтдилар. Дадажоним шовлани жуда хуш кўрардилар. Амаллаб овқатни пиширдим. Дадажоним келишларига кечки дастурхонни тузаб, интиқлик билан уларнинг келишларини кутдим. Аям дадажонимга *“бугун эркатойингиз овқат қилди”*, – дедилар. Дадажоним буни эшитиб роса хурсанд бўлдилар. Аяжонимга қараб *“Кўрдингизми, Пари, мани қизим овқат пиширишни билади”* – деб жудаям фахр билан мақтандилар (дадажоним ҳеч қачон аяжонимни исмлари билан чақирмас эдилар, доим *“Пари”* деб мурожаат қилардилар). Мен ҳам ўзимда йўқ хурсандман. Овқат сузиб, дастурхонга қўйдим. Дадажоним доимгидек биринчи бўлиб овқатни бошлаб бердилар. Мен дадажонимдан мақтов эшитиш учун уларга тикилиб турибман. Биринчи қошиқни оғзига солган дадажонимнинг ранглари бир оз ўзгарганини сездим. Аяжоним ҳам овқатдан татиб кўрдиларда, бирдан мени урушиб кетдилар: *“Вай-вой, бутун маҳаллани тузини солдингми овқатга”*, – деб доимги ферминий қарашларидан қилдилар. Мен дарров дадажонимга кўзимни ёни билан қарадим. Дадажоним эса аяжонимга *“Пари, ўзингизнинг тузингиз кундай кетган, қизим пиширган овқатнинг тузи биб-бинойидек”* – дедиларда, роса ҳам тузли шовлани едилар. Ўшанда бир қозон шовлани дадажоним *“дунёдаги энг ширин овқат”* деб нақд икки кун егандилар. Ушбу воқеани аяжоним: *“Дадажонинг сени овқат қилишдан хафсаланг пир бўлмаслигинг учун ўзларини*

мажбурлаб егандилар ва кечаси билан чанқаб чой ичиб чиққандилар” – деб кўп эслайдилар.

Дадажоним жуда файзли, фариштали инсон эди. Бирор марта бақириб гапиргани ё сўкинганини билмайман. Қийинчиликлар гирдобида катта бўлгани учун ҳаёт ва инсон қадрини жуда теран англари дилар. Дадажоним – оиламиз учун ҳамиша идеал инсон бўлганлар. Қайси лавозимда ишламасин, ўзгармади – ўша-ўша самимийлигича қолди.

Дадажонимнинг ўзига хос тарбия усуллари бор эди. Оиламизда ёзилмаган, лекин қандайдир қатъий интизом бор эди. Дадажоним бизнинг таълим-тарбиямиз ҳақида онамдан сўраб-суриштирардилар. Дўстларимиз кимлиги, фанларни қандай ўзлаштиришимиз, нима китоблар ўқиётганимиз, уйга ким келиб-кетаётганигача қизиқардилар. Сўнг ҳар биримиз билан кўнглимизга мос гаплашардилар. Албатта, талабчан эди, бироқ жазолашга шошилмасдилар. Жазолашда ҳам бақир-чақир ёки кўполлик қилиб жазоламас эдилар. Ишимиздан хафа бўлганликларини икки оғиз гап билан етказардилар, у ҳам бўлса **“Мени тарбиямга мос иш қилмабсан, сендан буни кутмагандим”** – дер эдилар, холос. Шу гапларининг ўзи биз учун энг олий жазо эди. Биз фарзандларига бир нарсани қатъий буюрмас, балки тақлиф сифатида айтардилар. Фикрлашга ундардилар. Биз уни бажонидил қўллаб-қувватлардик. Дадажоним биздан хурсанд бўлиши, ғурурланиши учун барчасига тайёр эдик. Аяжоним ҳам жуда зиёли, ўқимишли, камтар, меҳрибон, оиласига садоқатли аёл бўлиб, икковлари ҳам бир-бирларини қўллаб-қувватлаб яшадилар.

Дадажоним оилада ота-онага меҳр-муҳаббат, ғамхўрлик, фарзанд тарбияси ва оилага садоқат масалаларига алоҳида эътибор берганлар. Кишиларга яхшилик қилиш, савоб ишларга қўл уриш, инсофли-диёнатли, виждонли бўлиш, меҳр-шафқатлилик, тўғрилиқ, ростгўйлик, софдил бўлиш, инсонларга ёрдам бериш билан ажралиб турар эдилар ва менга ҳар доим **“Шу фазилатларни қалбингга жойлаштирсанг, ҳеч қачон ҳаётда қоқилмайсан”**, – дер эдилар.

Дадажонимнинг менга берган насиҳатларини юрагимнинг тўрида сақлаб келмоқдаман.

Дадажон, Сиз биз учун барҳаётсиз! Сизнинг бизга берган ўғитларингиз набираларингиз тарбиясида ҳам бўй кўрсатмоқда, иншааллоҳ. Сизни жуда соғиндим, дадажон. Тушларимга тез-тез кириб турунг. **Аллоҳим боқий дунёингизни обод қилсин!!!**

АЙТИНГ, АЖАЛ ЎҚМИДИ ОТА!?

*Сўзин топди, сиздан қанчалар,
Ўзин топди, сиздан қанчалар.
Юрагимга нашта санчдилар,
Айтинг, ажал ўқмиди, ота!?
Сизга шифо йўқмиди, ота?*

*Менга ҳаёт берган боғбоним,
Ўчмас сира сиз ёққан чирогим,
Қандоқ кетсин юракдан доғим,
Айтинг, ажал ўқмиди, ота!?
Сизга шифо йўқмиди, ота?*

*Онажоним мунгайиб қолди,
Онам гамдан кексайиб қолди,
Юракларим соғинчдан толди.
Айтинг, ажал ўқмиди, ота!?
Сизга шифо йўқмиди, ота?*

*Ота барҳаётсиз, сўзимда борсиз.
Яшнаб турган кўзимда борсиз,
Менинг ўғлим, қизимда борсиз,
Бор эканмиз, яшайсиз ОТА!
Ишончингиз оқлаймиз ОТА!!!*

МУНДАРИЖА

Шавкат Шарипов. Эслашга, кадрлашга арзигулик инсон.....	4
Ҳотам Умуров. Шогирд – ишончли дўст.....	5
Ғофур Мухамедов. Ҳалол ва меҳнатсевар инсон эди.....	7
Усмонжон Қосимов. Эзгу сўз ва эзгу амал боқийлиги.....	9
Зулфия Пардаева. Ота.....	13
Жалолиддин Жўраев. Мумтоз мураббий.....	17
Гўзал Умунова. Беназир инсон.....	18
Шукурулло Мардонов. Исомиддин Икромов портретига чизгилар.....	20
Сунатулло Сойипов. У меҳридарё инсон эди.....	21
Шоира Дониярова. “Сизга бир чой беришим керак-да”.....	24
Мардонкул Турсунпўлатов. Эслаб, эслаб.....	28
Рашид Холмуродов. Илм ва маърифатда обрў топган олим.....	29
Аббос Турсунқулов. Рисоладаги инсон, дилкаш суҳбатдош, меҳридарё инсон эди.....	31
Абдували Мусаев. Исомиддин Икромовни эслаб.....	37
Гулчеҳра Имомова. Меҳридарё устоз.....	38
Абдухамид Тангиров. Деразамнинг олдида бир тўп ўрик.....	40
Юлдуз Каримова. Кўнгилга йўл.....	42
Нодира Соатова. Хотира буюқдир инсон чин азиз.....	43
Сурайё Эшонқулова. Ёзилажак китобларга ном кўйган олим!.....	46
Жамолиддин Жўраев. Ҳозирги ўзбек адабиётининг моҳир тадқиқотчиси.....	50
Дилнавоз Салимова. Илк тақриз ёзишга ундаган самимий устоз.....	51
Зухра Мамадалиева. Отадек улуғ инсон.....	54
Тўхтамурод Қўчқоров. Устоз йўлин тутмоқ - шогирд иқболи.....	56
Абдурашид Тўйчиев. Эҳтиром.....	58
Соҳиб Бойсинов. Боғбоннинг устаси гулдан билинар.....	60
Феруза Жумаева. Устозим – офтобим.....	62
Муродулла Жўраев. Эл ардоғидаги устоз!.....	63
Дилором Тошпўлатова. Инсонийликнинг энг гўзал кўриниши.....	65
Паризод Туропова. Устозимга эҳтиромим.....	66
Гулбахор Икромова. Муҳаббатим ҳаётим пойдевори.....	69
Иномжон Собиров. Элда иззат топган устоз.....	73
Шахло Ботирова. Тушларимга кириб тулинг, дадажон!.....	74

ХОТИРА МУҚАДДАС– УМР АБАДИЙ

Ўзбекистон Халқ маорифи аълочиси, филология фанлари номзоди, доцент **Икромов Исомиддин Икромович** таваллудининг **70** йиллиги муносабати билан унинг ёрқин хотирасини эъзозлаш мақсадида юзага келган эътироф ва эҳтиром мақолалар жамланмаси

“ЎЗБЕК ТИЛИ УСЛУБИЯТИНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ”
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА МИҚЁСИДАГИ ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
АНЖУМАН МАТЕРИАЛЛАРИ (1-китоб, 1-шубба)

Муҳаррир: С.Ҳошимов

Мусахҳих: С.Эшонқулова

Саҳифаловчи: И. Жураев

Нашриёт қоғози №АІ 242, 04.07.2013 й. Офсет қоғози. Босишга рухсат этилди 31.05.2021. Формати 60x84 1/16. Гарнитура «Times New Roman». Босма табоқ 8.0. Адади 100 нусха. Буюртма №32.